

Agder Energi Nett AS

► **Konsekvensutredning kulturmiljø**

110(132) kV Vallemoen - Kvinesdal

Oppdragsnr.: **5203419** Dokumentnr.: **5203419-2-2** Versjon: **J01** Dato: **2022-12-19**

Oppdragsgiver: Agder Energi Nett AS
Oppdragsgivers kontaktperson: Anne Tove Sløgeland Løvland
Rådgiver: Norconsult AS, Vestfjordgaten 4, 1338 Sandvika
Oppdragsleder: Kai Nybakk
Fagansvarlig: Eirik Herdlevær
Andre nøkkelpersoner: Ole-Magne Nøttveit

Forsidebilde: Våningshus på Vatland

J01	2022-12-19	Til bruk	eirher	olnot, grkla	kny
B01	2022-12-08	Til kommentar AEN	eirher	olnot, grekla	kny
Versjon	Dato	Beskrivelse	Utarbeidet	Fagkontrollert	Godkjent

Dette dokumentet er utarbeidet av Norconsult AS som del av det oppdraget som dokumentet omhandler. Opphavsretten tilhører Norconsult AS. Dokumentet må bare benyttes til det formål som oppdragsavtalen beskriver, og må ikke kopieres eller gjøres tilgjengelig på annen måte eller i større utstrekning enn formålet tilsier.

► Sammendrag

Bakgrunnen for konsekvensutredningen er at Agder Energi Nett planlegger å bygge ny 110 (132) kV-ledning fra Vallemoen transformatorstasjon i Lindesnes kommune via Lyngdal til Kvinesdal transformatorstasjon i Kvinesdal kommune. Den nye ledningen vil erstatte eksisterende 110 kV-ledning på strekningen mellom Vallemoen – Lyngdal – Øye transformatorstasjoner. Det utredes også omlegging av 110 kV ledning fra Lista vindpark som innebærer at det bygges en ny trasé inn til Kvinesdal transformatorstasjon fra området rundt Rørvik. Denne er ca. 3.5 km. Fra omleggingspunktet ved Rørvik vil dagens ledning videre inn til Øye transformatorstasjon kunne rives. Strekningen er på ca. 4,5 km. Fra Vallemoen til Lyngdal er det utredet alternativ 1.0 og 1.1. Alternativ 1.1 går fra Oftedal og Inn mot Lyngdal, noe sør for alternativ 1.0. Fra Lyngdal til Kvinesdal/Øye er det to alternative traseer, 2.0 og 2.1. I Dragedalen, sør for Indre Tjomslandsvann skiller alternativene seg ved at alternativ 2.0 følger en sørlig linje, mens alternativ 2.1 følger eksisterende ledninger frem til Hålandsvatnet. Her går alternativ 2.1 i en nordvestlig retning mot Fedafjorden og følger parallelt med alternativ 2.0 inn mot Kvinesdal/Øye.

Denne fagrapporten omhandler fagtema kulturmiljø og er utredet etter Miljødirektoratets metode M-1941. Det er definert 43 delområder som ligger spredt langs hele utredningsområdet.

Verdier

De største verdiene i utredningsområdet er gitt stor verdi. Dette er automatisk fredede kulturminner eller gårdsmiljøer med sammenheng og stor tidsdybde. Ved Vallemoen ligger gården Roland med rekketun som er regulert til hensynssone bevaring. Det er også påvist stolpehull og bosetningsspor (kap. 3.2.3). Innerst i Lenefjorden ligger Lene som er en gård med en sentral plassering i forhold til ferdselsruter (kap. 3.2.11). Ved gården Oftedal er det påvist en hulvei datert til middelalder, en heller som er datert til 303-406 e.Kr. og gravminner (kap. 3.2.14). Ved Gullknuden vest for Oftedal var det tidligere postgård, miljøet er godt lesbart og det er funnet en kavlebro som gir området en stor tidsdybde som ferdselsåre (kap. 3.2.15). I retning mot Banken som er et mindre gårdstun er det funnet et fragment av en hulvei som er datert til 566-654 e.Kr. (kap. 3.2.7). Ved Lyngdal og gården Bringsjord er det funnet en rekke automatisk fredede kulturminner. Området innehar også bevaringsverdige bygninger (kap. 3.3.1). Gården Drangslund ligger like sør for Flekkefjordveien mellom Dyblevannet og Ytre Tjomslandsvann, gården har bevaringsverdige bygninger og flere gravminner som gir delområdet en stor tidsdybde (kap. 3.3.9). Gården Høyland østre ligger ved Skrumoen og har enkelte verneverdige bygninger, hulvei og gravhaug (kap. 3.2.19). Området Lande og Vatland i Dragedalen har en historie eldre enn 1600-tallet. Det er ingen bygninger fra denne perioden, men flere automatisk fredede lokaliteter sammen med flere gårdstun gir området en stor verdi (kap. 3.3.16). Nord for Hestesprangvatnet ligger gården Raustad som inneholder flere eldre bygninger og gravminner (kap. 3.3.23).

Delområdene med middels verdi ligger spredt langs hele utredningsområdet og kan inneholde gårdsmiljøer, samt automatisk fredede kulturminner som ikke er arkeologisk undersøkt eller har lav opplevelsesverdi. I Audna ved Vallemoen ligger to skipsvrak, en flatbunnet ferge og en flatbunnet pram/lekter (kap. 3.2.2). Inne i dalen nordøst for Tarvatnet ligger Geiskedal som er et godt lesbart gårdstun med en eldre historie (kap. 3.2.4). Øst for Lene ligger Ospehaugen som er en eldre støl eller gårdsbruk (kap. 3.2.10). Nord for Lyngdal ligger en fragmentert hulvei som også er oppkalt etter Gjest Bårdsson som skal ha brukt veien (kap. 3.2.20). Gårdene Tjersland (kap. 3.3.2) og Haugeland (kap. 3.3.4) som ligger vest og nord for Skolandsvatnet har automatisk fredede kulturminner og flere verneverdige bygninger. Nord for Skolandsvatnet ligger gårdene Skoland og Møskedal (kap. 3.3.3), her er det flere verneverdige bygninger og automatisk fredede lokaliteter. Gjennom Dragedalen går en eldre ridevei fra 1600-tallet (kap. 3.3.5). Her ligger også Hægeland som er en gård og et område med flere verneverdige gårdsmiljøer (kap. 3.3.7). I Dragedalen ligger gården Rørdal (kap.

3.3.13) og området Håland/Botna (kap. 3.3.11) hvor det er gårdsmiljø, automatisk fredede lokaliteter og flere tufter som vitner om gårdsaktivitet. På nordsiden av Fedafjorden ligger Hangelandsspeilen (kap. 3.3.20) som inneholder to mindre steinalderlokaliteter

Delområdene med noe verdi kan være nyere tids kulturminner eller områder som har mistet de opprinnelige sammenhengene. På Vallemoen ligger det spredt bebyggelse med verneverdige bygg (kap. 3.2.1). Mot Solhellaren går en kjørevei fra 1916 (kap. 3.2.5). Ved Banken ligger et mindre gårdstun som er et nyere tids bygningsmiljø (kap. 3.2.6). På gården Høyland ligger det spredte bygninger med en viss verneverdi (kap. 3.2.8). Innerst i Osestadvatnet ligger Bjelland hvor det er funnet flere tufter med et bevart kulturlandskap (kap. 3.2.9). Fra gården Lene går Lenebakkene (kap. 3.2.13) hvor det er en kjørevei fra 1800-tallet og ridevei fra 1600-tallet. Øst for Lenebakkene ligger gårdsmiljøet Flaten (kap. 3.2.12) med flere eldre bygninger. Ved Gullsletta som ligger langs vestenden av Gulltjønn (kap. 3.2.16) er det spor etter avfolkete gårder fra 16-1700 tallet. Det er ingen stående bygninger. I Dragedalen ligger Åmland, en gård med spredte verneverdige bygninger som ligger langs postveien som ridevei (kap. 3.3.6) sammen med gården Birkeland lenger nordvest (kap. 3.3.8). Vest for Drangland ligger Tjomsland som har verneverdige bygninger og spor etter eldre gårdsbygninger og miljøer (kap. 3.3.10). Deler av fylkesveien gjennom Dragedalen er en kjørevei fra 1834 som har stigninger opp til 1:4 (kap. 3.3.15). Nord for Indretjønn ligger et veimiljø fra 1700-tallet og en heller (kap. 3.3.18). Ved kryssing av Fedafjorden ligger Teistedalsstranda på sørsiden. Dette er en tilkomst til naust ved fjorden (kap. 3.3.19). På nordsiden av Fedafjorden ligger Hangeland (kap. 3.3.21) som består av tufter, gjerder og dyrkningsterrasser. I østenden av Hestesprangvannet ligger en demning fra nyere tid (kap. 3.3.22).

Det er gitt ubetydelig verdi til et delområde, dette gjelder Myrbacktuftene (kap. 3.3.17) som er to tufter i et usammenhengende miljø.

Påvirkning og konsekvens

Både alternativ 1.0 og 2.0 følger i stor grad eksisterende ledninger, noe som gir liten endring fra dagens situasjon. Det er i hovedsak visuell påvirkning, som regel vurdert til påvirkningsgrad *noe forringet*. Høyeste benyttede konsekvensgrad for delområder i utredningen er konsekvensgrad minus 1 (-).

Best rangerte systemløsning

Det er i utgangspunktet svært få konflikter for fagtema kulturmiljø for strekningen Vallemoen – Kvinesdal/Øye. Det er ingen konsekvensgrader høyere enn *noe miljøskade (-)*. Grunnen til dette er at store deler av traseen følger eksisterende ledninger som skal rives i forbindelse med det konsesjonssøkte tiltaket og påvirkningene er visuelle. For delstrekning Vallemoen – Lyngdal er samlet konsekvensgrad for begge alternativ (1.0 og 1.0+1.1) vurdert til noe negativ konsekvens. Kombinasjonen mellom alternativ 1.0 og 1.1 er rangert som nummer 1 på strekningen og har kun visuell konflikt med delområde 6 (Banken). For delstrekning Lyngdal – Kvinesdal/Øye er alternativ 2.0 rangert som nummer 2. Her er det visuell konflikt med tre delområder (delområde 33, 34 og 38). Alt. 2.0 + 2.1 som er rangert som nummer 1 har ingen konflikter med delområder Best rangerte løsning for strekningen er vurdert til 2.0+2.1.

For delstrekning Lyngdal – Kvinesdal (Omlegging Lista – Vindpark – Øye/Kvinesdal) er det ingen delområder som blir påvirket og samlet konsekvensgrad er vurdert til ubetydelig konsekvens.

For fagtema er best rangerte alternativ for hele strekningen vurdert til Alt. 1.0+1.1 sammen med Alt. 2.0+2.1. Alt. A har ingen konsekvens for fagtemaet.

Tabell 1-1. Sammenstilling av konsekvenser og rangering av alternativer

Delstrekning Vallemoen - Lyngdal		
	Alt. 1.0	Alt. 1.0 + 1.1
Delområde 1	0	0
Delområde 2	0	0
Delområde 3	0	0
Delområde 4	0	0
Delområde 5	0	0
Delområde 6	-	-
Delområde 7	0	0
Delområde 8	0	0
Delområde 9	0	0
Delområde 10	0	0
Delområde 11	0	0
Delområde 12	0	0
Delområde 13	0	0
Delområde 14	0	0
Delområde 15	0	0
Delområde 16		0
Delområde 17		0
Delområde 18	0	0
Delområde 19		0
Delområde 20	-	0
Delområde 21	0	0
Avveininger	Det er enkelte konflikter med delområder. Påvirkning på delområdene er av visuell art.	Konflikt med delområde 6 som følge av nærføring
Samlet konsekvensgrad	Noe negativ konsekvens	Noe negativ konsekvens
Rangering	2	1
Begrunnelse for rangering	Enkelte konflikter av visuell art. Påvirker et delområde med middels verdi (20) og et med noe verdi (6).	Påvirker et delområde med noe verdi.

Delstrekning Lyngdal – Kvinesdal/Øye		
	Alt. 2.0	Alt. 2.0 + 2.1
Delområde 21	0	0
Delområde 22	0	0
Delområde 23	0	0
Delområde 24	0	0
Delområde 25	0	0
Delområde 26	0	0
Delområde 27	0	0

Delområde 28	0	0
Delområde 29	0	0
Delområde 30	0	0
Delområde 31	0	0
Delområde 32		0
Delområde 33	-	
Delområde 34	-	
Delområde 35	0	
Delområde 36	0	
Delområde 37	0	
Delområde 38	-	0
Delområde 39	0	
Delområde 40	0	
Delområde 41	0	
Delområde 42	0	
Delområde 43	0	
Avveininger	Påvirker tre delområder visuelt	Påvirker ingen delområder da alternativet i større grad følger eksisterende ledninger
Samlet konsekvensgrad	Noe negativ konsekvens	Ubetydelig konsekvens
Rangering	2	1
Begrunnelse for rangering	Har en visuell forringelse på tre delområder.	Har ingen påvirkning på delområder.

Delstrekning Lyngdal – Kvinesdal (Omlegging Lista-Vindpark – Øye/Kvinesdal)	
	Alt. A
Delområde 39	0
Delområde 40	0
Delområde 41	0
Delområde 42	0
Delområde 43	0
Avveininger	Ingen påvirkning
Samlet konsekvensgrad	Ubetydelig konsekvens
Rangering	1
Begrunnelse for rangering	Ingen påvirkning på delområder

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	10
1.1	Bakgrunn	10
1.2	Beskrivelse av tiltaket	11
1.3	Ledningstraseer som konsekvensutredes	12
1.3.1	<i>Vallemoen-Lyngdal</i>	12
1.3.2	<i>Lyngdal-Kvinesdal/Øye</i>	13
1.3.3	<i>Omlegging av 110 kV Lista vindpark til Kvinesdal transformatorstasjon (Alt. A)</i>	14
1.4	Anleggsgjennomføring	15
1.5	Utredningsprogrammets krav	16
1.6	Definisjon av fagtema og avgrensning mot andre tema	17
2	Metode	18
2.1	Metode for utredning av ikke-prissatte konsekvenser	18
2.2	0-alternativet (referansealternativ)	18
2.3	Utredningsområde	18
2.4	Metode for utredning av fagtema kulturmiljø	19
2.4.1	<i>Kunnskapsinnhenting</i>	19
2.4.2	<i>Vurdering av verdi</i>	19
2.4.3	<i>Vurdering av påvirkning</i>	20
2.4.4	<i>Vurdering av konsekvens</i>	22
2.4.5	<i>Konsekvens av alternativer</i>	24
3	Vallemoen – Kvinesdal/Øye. Verdivurdering	26
3.1	Kort historisk gjennomgang	26
3.2	Delstrekning Vallemoen – Lyngdal	28
3.2.1	<i>Delområde 1 – Vallemoen</i>	29
3.2.2	<i>Delområde 2 – Audna</i>	31
3.2.3	<i>Delområde 3 – Roland</i>	32
3.2.4	<i>Delområde 4 – Geiskedal</i>	34
3.2.5	<i>Delområde 5 – Solhellervegen</i>	36
3.2.6	<i>Delområde 6 – Banken</i>	37
3.2.7	<i>Delområde 7 – Hulvei i retning mot Banken</i>	39
3.2.8	<i>Delområde 8 – Høyland</i>	41
3.2.9	<i>Delområde 9 – Bjelland</i>	43
3.2.10	<i>Delområde 10 – Ospehaugen</i>	45
3.2.11	<i>Delområde 11 – Lene</i>	47
3.2.12	<i>Delområde 12 – Flaten (Fladen)</i>	51
3.2.13	<i>Delområde 13 – Lenesbakkan</i>	53

3.2.14	<i>Delområde 14 - Oftedal</i>	55
3.2.15	<i>Delområde 15 - Kavelbro</i>	58
3.2.16	<i>Delområde 16 - Gullsletta</i>	60
3.2.17	<i>Delområde 17 – Heller</i>	62
3.2.18	<i>Delområde 18 – Hulvei</i>	63
3.2.19	<i>Delområde 19 – Høyland østre</i>	64
3.2.20	<i>Delområde 20 – Lyngdalvegen som rideveg</i>	66
3.3	Delstrekning Lyngdal – Kvinesdal/Øye	68
3.3.1	<i>Delområde 21 – Bringsjord</i>	68
3.3.2	<i>Delområde 22 – Tjersland</i>	72
3.3.3	<i>Delområde 23 – Skoland og Møskedal</i>	74
3.3.4	<i>Delområde 24 – Haugeland</i>	77
3.3.5	<i>Delområde 25 – Postveien som ridevei</i>	79
3.3.6	<i>Delområde 26 – Åmland</i>	81
3.3.7	<i>Delområde 27 – Hægeland</i>	83
3.3.8	<i>Delområde 28 – Birkeland</i>	86
3.3.9	<i>Delområde 29 – Drangslund</i>	89
3.3.10	<i>Delområde 30 – Tjomsland</i>	91
3.3.11	<i>Delområde 31 – Håland og Botna</i>	94
3.3.12	<i>Delområde 32 - Tosneskjerranhelleren</i>	97
3.3.13	<i>Delområde 33 – Rørdal</i>	98
3.3.14	<i>Delområde 34 – Postveien som ridevei</i>	101
3.3.15	<i>Delområde 35 – Postveien som kjørevei</i>	103
3.3.16	<i>Delområde 36 – Øvre/Nedre Lande og Vatland</i>	105
3.3.17	<i>Delområde 37 – Myrbacktuftene</i>	108
3.3.18	<i>Delområde 38 – Veifar og heller</i>	109
3.3.19	<i>Delområde 39 – Teistedalstranda</i>	111
3.3.20	<i>Delområde 40 – Hangelandsspeilen</i>	112
3.3.21	<i>Delområde 41 – Hangeland</i>	113
3.3.22	<i>Delområde 42 – Hestesprangdemningen</i>	115
3.3.23	<i>Delområde 43 – Raustad</i>	116
3.4	Oppsummering	119
4	Vallemoen – Kvinesdal/Øye. Vurdering av påvirkning og konsekvens	122
4.1	Delstrekning Vallemoen – Lyngdal	122
4.1.1	<i>Alternativ 1.0</i>	122
4.1.2	<i>Alternativ 1.1</i>	126
4.2	Delstrekning Lyngdal – Kvinesdal/Øye	128
4.2.1	<i>Alternativ 2.0</i>	128
4.2.2	<i>Alternativ 2.1</i>	134

4.2.3	<i>Omlagging av 110 kV fra Lista vindpark (Alternativ A)</i>	135
5	Konsekvenser i anleggsperioden	137
6	Skadeforebyggende tiltak	139
6.1.1	<i>Driftsperioden</i>	139
7	Potensialvurdering	140
8	Vurdering av kunnskapsgrunnlaget, usikkerhet og klimatilpasning	141
8.1	Vurdering av kunnskapsgrunnlaget	141
8.2	Vurdering av usikkerhet i datagrunnlaget	141
8.3	Vurdering av behovet for innhenting av ny kunnskap/feltarbeid	141
9	Samlet konsekvens	142
9.1	Ny 132 kV Vallemoen – Lyngdal – Kvinesdal	142
10	Referanser	145

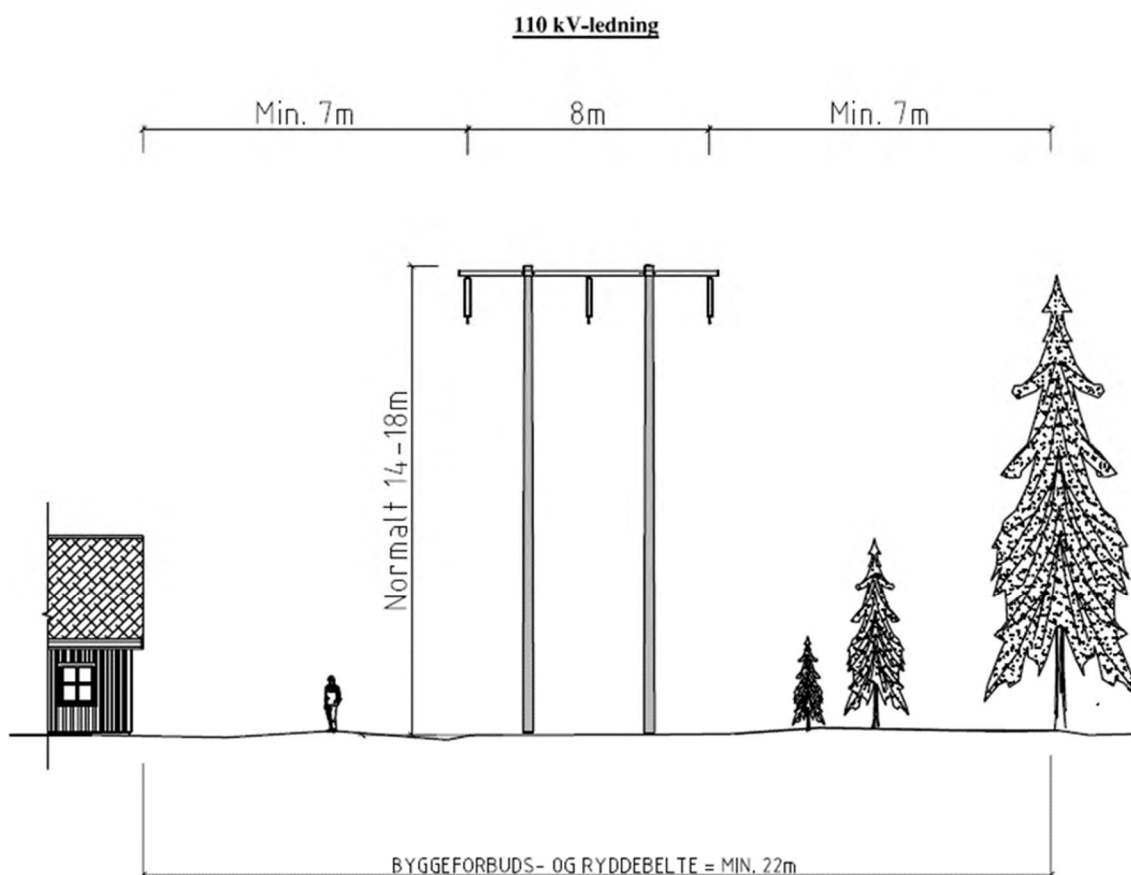
1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Store deler av 110 kV ledningsnett langs kysten av Agder fra Kristiansand til Kvinesdal nærmer seg teknisk levetid. I tillegg er det behov for større overføringskapasitet. Dette gjør at Agder Energi Nett planlegger å fornye ledningsnett mellom Kristiansand og Kvinesdal. Hele prosjektet kalles Kystlinja. Foreliggende konsekvensutredning omfatter strekningen mellom Vallemoen og Kvinesdal/Øye.

Dagens 110 kV ledning mellom Vallemoen og Øye er ca. 36 km lang, og består av to ledningsstrek; Vallemoen - Lyngdal (17,5 km) og Lyngdal – Øye (18,6 km). Eksisterende 110 kV ledning består av enkeltkurs H-master utført i tre med høyder mellom 14 og 18 meter. Dagens ryddebelte er ca. 22 meter bredt, se Figur 1-1.

Agder Energi Nett planlegger å bygge en ny 110(132) kV-ledning mellom Vallemoen transformatorstasjon i Lindesnes kommune via Lyngdal transformatorstasjon, til nytt endepunkt i Kvinesdal transformatorstasjon i Kvinesdal kommune. Den nye 110(132) kV ledningen vil erstatte eksisterende 110 kV-ledning, som rives når den nye ledningen er på drift.

Figur 1-1. Dagens 110 kV kraftledningsmast (enkeltkurs med trestolper fra ca. 1959).

Tiltaket ble meldt i september 2021, og NVE fastsatte et utredningsprogram for 132 kV Vallemoen-Kvinesdal den 01.06.2022. I tillegg til fornying av ledningene mellom Vallemoen og Kvinesdal, planlegges det også for

omlegging av eksisterende 110 kV ledning Lista vindpark – Øye, inn til nytt endepunkt i Kvinesdal transformatorstasjon.

1.2 Beskrivelse av tiltaket

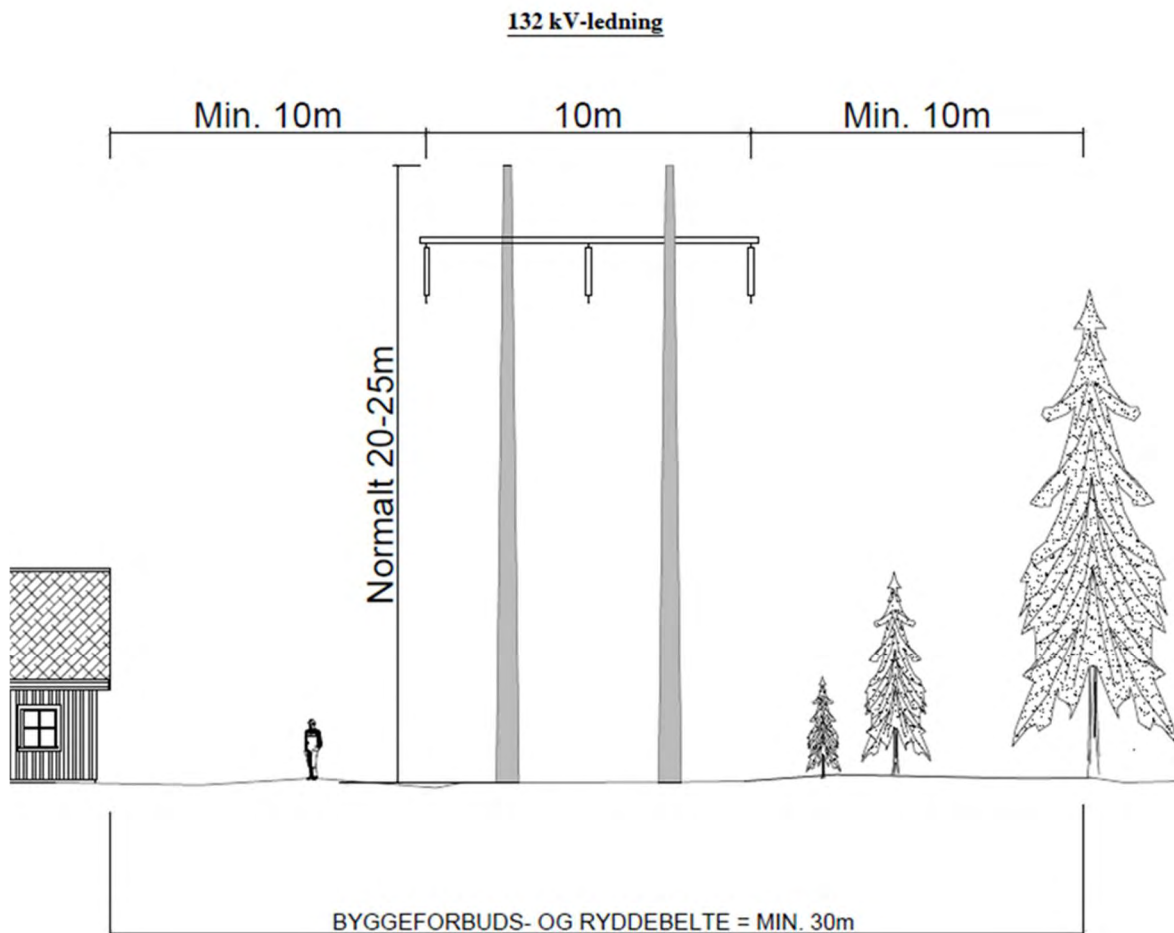
Hovedprinsippet for oppgradering av Kystlinja er å bygge en ny 110(132) kV ledning parallelt med eksisterende 110 kV ledning som deretter rives. For å få til å bygge samtidig som det er strøm på ledningen, planlegges den nye ledning i en avstand av ca. 30-40 meter fra eksisterende ledning. På flere strekninger er ikke dette mulig å få til, og det er derfor foreslått andre alternative løsninger.

Mastetype er ikke besluttet, men det legges opp til H-mast av kompositt eller stål/aluminium, se Figur 1-2 og Figur 1-3. Alternative mastetyper er rørmaster i stål eller rørmaster i kompositt. Ut fra Vallemoen transformatorstasjon og inn mot Lyngdal transformatorstasjon kan det bli aktuelt med dobbeltkursmaster. Mastehøydene vil variere med terrengforholdene, normalt i intervallet mellom 20 og 25 m. Eventuelle dobbeltkursmaster kan bli opp mot 35 meter høye.

Byggeforbudsbeltet for ny ledning er 30 m for master med planoppheng og 24-25 meter for ledninger med vertikaloppheng, se Figur 1-2. Eksisterende ryddebelte og mastepunkt til dagens 110 kV på strekningen mellom Vallemoen og Øye frigjøres når 110 kV-ledningen rives. Tilsvarende gjelder for ryddebelte til 110 kV ledningen fra Lista vindpark.

Spesifikasjon					
	H-mast av kompositt eller stål/aluminium	Rørmast av kompositt	Dobbeltkurs rørmast av kompositt	Rørmast av stål	Dobbeltkurs rørmast av stål
Aktuelle mastetyper	H-mast av kompositt eller stål/aluminium	Rørmast av kompositt	Dobbeltkurs rørmast av kompositt	Rørmast av stål	Dobbeltkurs rørmast av stål
Driftsspennning / isolasjonsnivå	110(132) kV / 145 kV				
Gjennomsnittlig mastehøyde	20-25 m	25-30 m	30-35 m	25-30 m	30-35 m
Faseavstand horisontalt	Ca. 5 m	4-5 m	4-5 m	4-5 m	4-5 m
Faseavstand vertikalt	-	5 m	5-7 m	5 m	5-7 m
Byggeforbudsbelte	30 m	24-25 m	24-25 m	24-25 m	24-25 m
Isolatortype	Glass eller kompositt	Kompositt		Glass eller kompositt	
Gjennomsnittlig spennlengde	200-300 m				
Linetype	AL59-454 / 594				
Topp-/jordline	2 stk., en med fiber	1 stk. med fiber	1 stk. med fiber	1 stk. med fiber	1 stk. med fiber

Figur 1-2. Ulike mastetyper er aktuelle på strekningen Vallemoen - Kvinesdal.

Figur 1-3. Mastebilde. H-mast av kompositt eller stål/aluminium planlegges benyttet på store deler av strekningen.

1.3 Ledningstraseer som konsekvensutredes

1.3.1 Vallemoen-Lyngdal

Ut fra Vallemoen transformatorstasjon og over elvesletten planlegges den nye 110(132) kV ledningen og 110 kV Vallemoen-Ramslandsvågen på samme masterekke (to stk.-dobbelkursmaster).

På store deler av strekningen videre planlegges det for at den nye 110(132) kV ledningen bygges parallelt med eksisterende 110 kV ledning Vallemoen-Lyngdal i en avstand av 30-40 meter. Den gamle ledningen rives etter at den nye ledningen er på drift.

Lokale forhold, som avstand til eksisterende bebyggelse, avgjør om ledningen bygges sør eller nord for eksisterende ledning. Mellom Vallemoen og Bjelland bygges ledningen på nordsiden av eksisterende ledning, for så å ligge på sørsiden fram mot Gummedal. Herfra blir ledningen bygget på nordsiden av eksisterende, for den igjen skifter side ved Lene.

Fra Oftedal og forbi avkjøringen til Lyngdal ved Herdal følger alternativ 1.0 dagens trasé forbi Jovatnet, mens underalternativ 1.1 fraviker dagens trasé, og ligger noe lavere i terrenget enn alternativ 1.0. Videre inn mot Lyngdal transformatorstasjon passerer alternativ 1.1 sør for Preststemmen og Lauvtjønn, mens alternativ 1.0 går høyere i terrenget og krysser gjennom Lauvskarheia, se Figur 1-4.

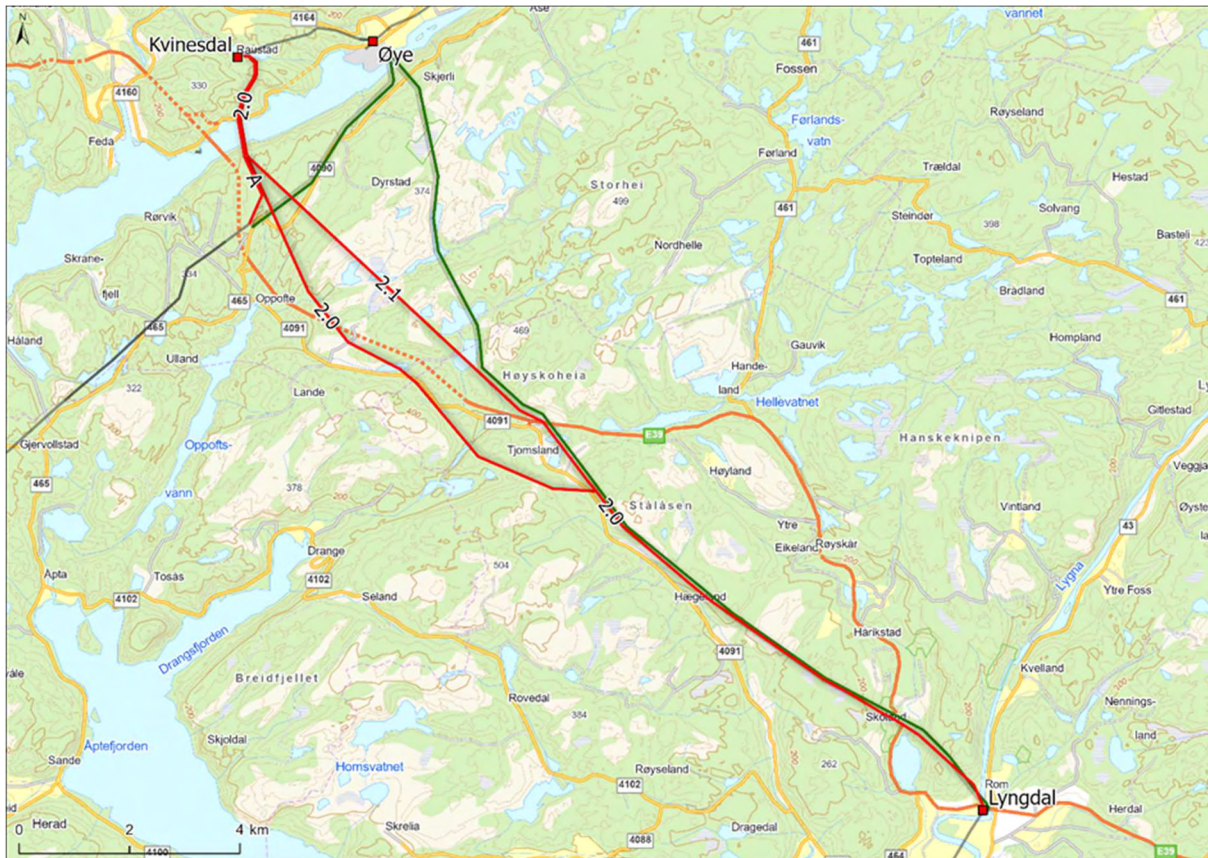
Figur 1-4. Ledningsalternativer mellom Vallemoen og Lyngdal som er konsekvensutredet. Rød strek er nye traséalternativer og grønn strek er eksisterende 110 kV ledning som rives.

1.3.2 Lyngdal-Kvinesdal/Øye

Ut fra Lyngdal transformatorstasjon planlegges alternativ 2.0 på samme masterekke (dobbeltkursmaster) som ledningen til Vallemoen, se Figur 1-4 og Figur 1-5. Deretter planlegges ledningen med H-master videre, med unntak av gjennom Skolandsvatnet naturreservat hvor ledningen planlegges med rørmaster. I hovedsak vil alternativ 2.0 bygges i en avstand av 30-40 meter fra eksisterende ledning, som rives etter at den nye ledningen er på drift. Gjennom Skoland naturreservat og bygda Hægeland må eksisterende 110 kV ledning rives før det bygges en ny ledning i samme trasé.

Fra Tjomsland planlegges den nye 110(132) kV ledningen i ny trasé langs alternativ 2.0 forbi Lande, og som krysser Fedafjorden før den føres inn til Kvinesdal transformatorstasjon. Alternativ 2.1 planlegges i samme trasé som dagens 110 kV ledning gjennom bygda Tjomsland, før den fraviker og går i ny trasé vest for Busundvannet og nordre del av Ålgersvatn til Fedafjorden og Kvinesdal.

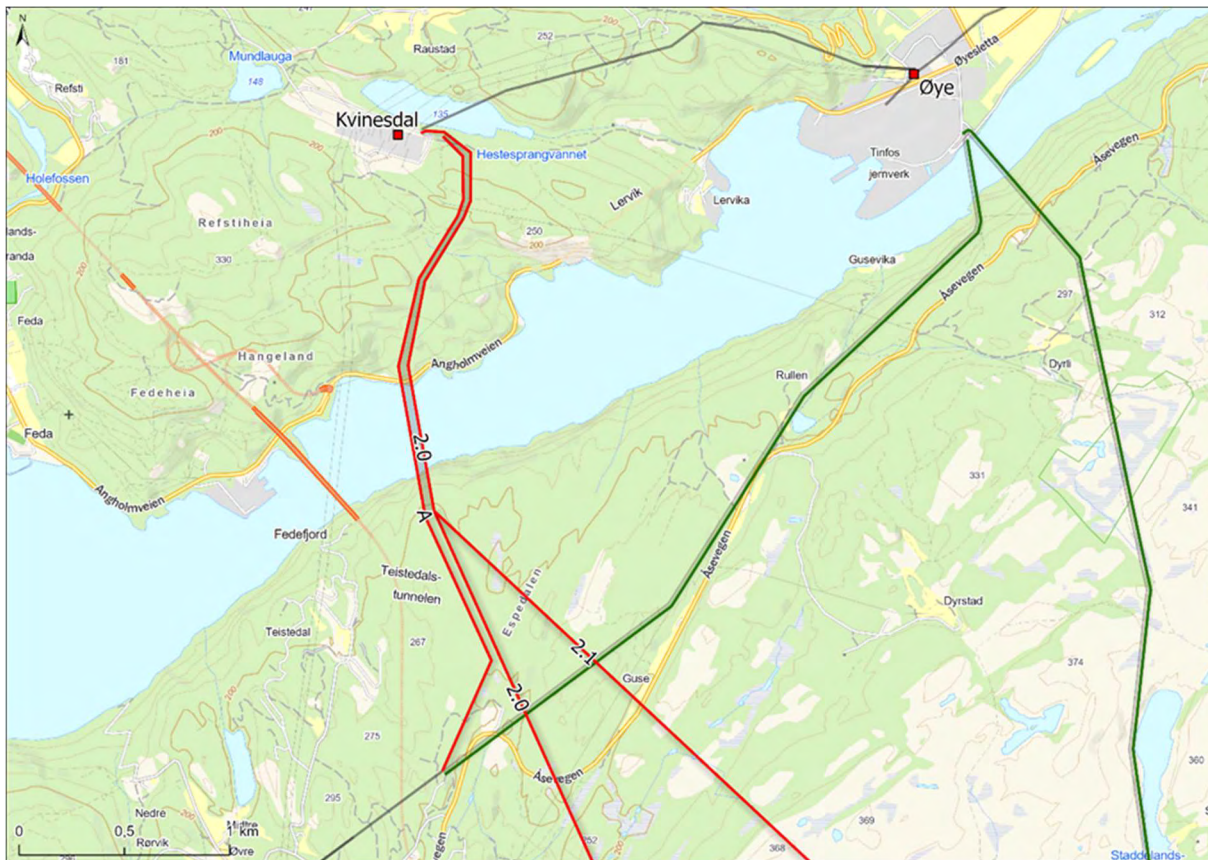
Når forbindelsen mellom Vallemoen - Lyngdal - Kvinesdal er satt i drift, kan eksisterende 110 kV ledning Vallemoen - Lyngdal - Øye rives. Denne ledningen er ca. 36 km lang.

Figur 1-5. Ledningsalternativer mellom Lyngdal og Kvinesdal/Øye som er konsekvensutredet. Rød strek er nye traséalternativer og grønn strek er eksisterende 110 kV ledning som rives.

1.3.3 Omlegging av 110 kV Lista vindpark til Kvinesdal transformatorstasjon (Alt. A)

Omlegging av 110 kV ledningen fra Lista vindpark innebærer at ledningen fra området rundt Storhei bygges i ny trasé inn til Kvinesdal transformatorstasjon, totalt ca. 3,5 km. Fra omleggingspunktet ved Storhei vil dagens ledning videre inn til Øye transformatorstasjon kunne rives, se detaljkart i Figur 1-6. Strekingen er ca. 4,5 km.

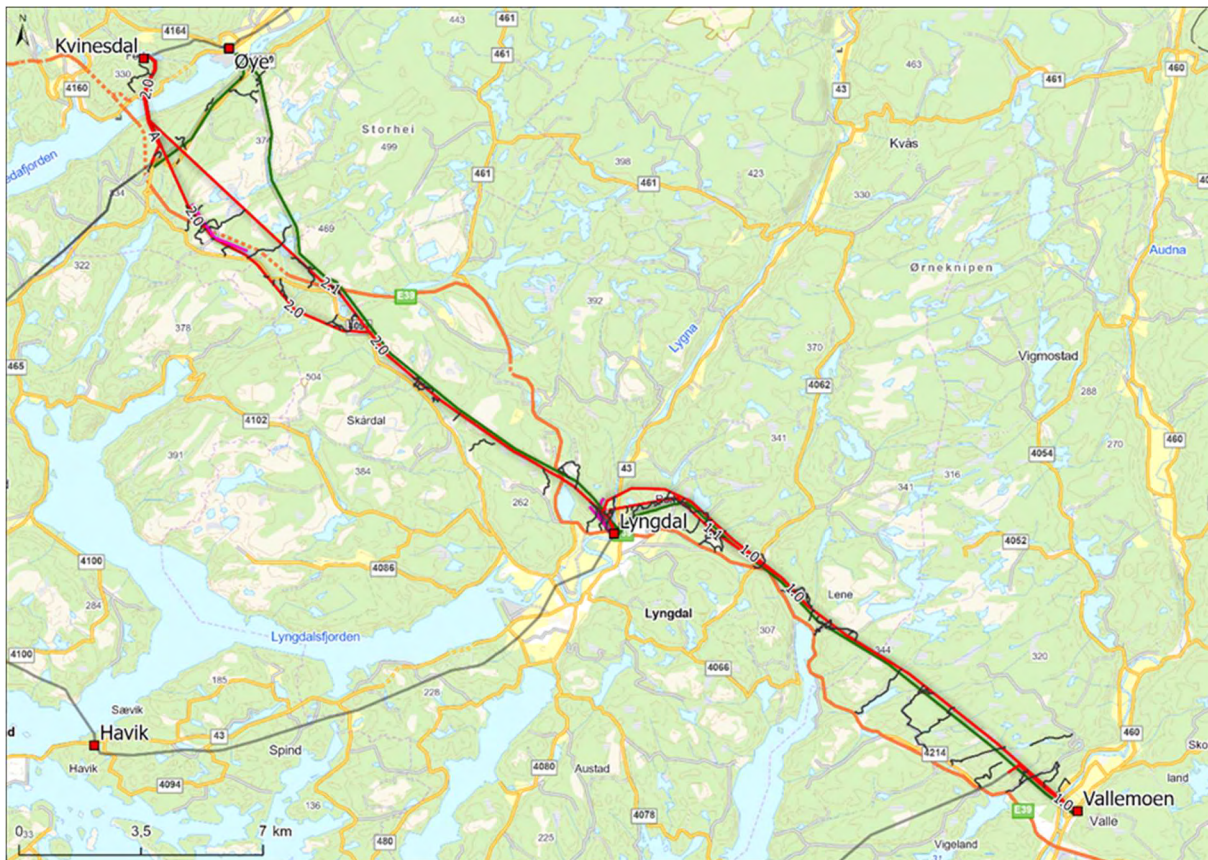

Figur 1-6. Utsnitt som viser omlegging av 110 kV ledningen fra Lista vindpark og inn mot Kvinesdal transformatorstasjon, rød strek lengst vest merket «Alt. A» Grønn strek ledninger som rives.

1.4 Anleggsgjennomføring

Bygging av ny 110(132) kV ledning og riving av eksisterende 110 kV ledning vil gå over en periode på ca. 2 år. Så langt det er mulig vil eksisterende adkomstveier, traktorveier, tømmervelter o.l. bli benyttet, men det kan (også) bli behov for noe opprusting av eksisterende veier og /eller nyanlegg på kortere strekninger. Generelt vil det også bli terrengtransport i selve linjetraseen.

Der det ikke er egnet tilkomst langs eksisterende veier, skogsbilveier og traktorveier benyttes terrengtransport eller helikopter til tyngre løft. Figur 1-7 viser aktuelle tilkomster langs traséalternativene. Riggområder og lager forutsettes i hovedsak etablert på allerede opparbeidede arealer, men foreløpig er ikke dette kartlagt. Mindre riggområder etableres slik at arealene kan tilbakeføres og istandsettes etter avsluttet anleggsvirksomhet.

Figur 1-7. Aktuelle veier (markert med sort) som planlegges benyttet under byggeperioden.

1.5 Utredningsprogrammets krav

Bygging av 132 kV-ledningen er konsekvensutredningspliktig iht. forskrift om konsekvensutredninger § 6, bokstav c). NVE fastsatte den 01.06. 2022 utredningsprogram for ledningen, og stiller følgende krav til utredning av fagtema kulturminner:

- Kjente automatisk fredete, vedtaksfredete kulturminner, nyere tids kulturminner og kulturmiljø i traseene og i influensområdene, skal beskrives. Med influensområde menes de områder hvor anleggene kan bli synlige fra kulturminner og kulturmiljø. Influensområdet vil ofte være betraktelig større enn selve tiltaksområdet.
- Kulturminnene og kulturmiljøenes verdi skal vurderes og vises på kart.
- Potensial for funn av automatisk fredete kulturminner skal angis og vises på kartet.
- Direkte virkninger og visuelle virkninger av tiltaket for kulturminner og kulturmiljø skal beskrives og vurderes. Dette skal gjøres både for tiltaksområdene og influensområdene. Tiltaksområdet omfatter de enkelte traséalternativene og areal som berøres av nødvendige planlegg.
- Avbøtende tiltak skal vurderes for alle relevante tema.

Fremgangsmåte:

I utredningen skal www.kulturminnesok.no, <http://askeladden.ra.no/>, og SEFRAK i Matrikkelen benyttes. Agder fylkeskommune, Lindesnes, Lyngdal og Kvinesdal kommuner og relevante lokalkjente skal kontaktes. For strekninger eller områder der gjennomgang av dokumentasjon og kontakt med myndighetene eller lokalkjente viser potensiale for funn av hittil ukjente automatiske fredede kulturminner, skal vurderingene suppleres med befaring av kulturminnefaglig kompetanse. Riksantikvarens «*Rettleiar: Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiingar*» (2003) og NVEs veileder 2/2004 «*Hensynet til kulturminner og kulturmiljøer ved etablering av energi- og vassdragsanlegg*», skal benyttes i vurderingen. For å vurdere de visuelle virkningene benyttes NVEs veileder 3/2008 «*Visuell innvirkning på kulturminner og kulturlandskap*». Utredningen for kulturminner og kulturmiljø skal sees i sammenheng med vurderingene for «*landskap og visualisering*», «*friluftsliv*».

1.6 Definisjon av fagtema og avgrensning mot andre tema

Formålet med konsekvensutredningen er å belyse tiltakets virkninger på allerede kjente kulturminner og kulturmiljø. Kulturminner og kulturmiljø er definert i Kulturminnelovens §2 som *alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til*. Kulturminnelovens § 4 setter opp et skille mellom vernestatus i året 1537 (reformasjonen). Forhistoriske og kulturminner fra middelalderen er automatisk fredet. Nyere tids kulturminner er ikke automatisk fredet med unntak av samiske kulturminner (eldre enn 1917), skipsfunn (automatisk vernet, eldre enn 100 år, § 14) og stående byggverk fra perioden 1537-1649. Nyere tids kulturminner kan være omfattet av varierende vern, deriblant fredning, i henhold til kulturminnelovens § 15, 19 og 20.

Fagtemaet kulturarv grenser særlig mot fagtema landskap, som også bruker begrepet kulturlandskap. For kulturarv er imidlertid tidsdybde og historisk lesbarhet avgjørende. Det store flate dyrkede landskapet rundt et historisk gårdstun har derfor mindre verdi for fagtema kulturarv, hvis det er et relativt nytt jordbrukslandskap, endret etter hamskiftet og tilrettelagt for moderne landbruksmaskiner.

Fagtemaet vurderer på et vis også opplevelsesverdi, som gjerne også faller inn under landskap og friluftsliv / by- og bygdelig. Fagtema kulturarv vektlegger imidlertid historisk lesbarhet, hvor lett forståelig den historiske dimensjonen er ved et kulturmiljø, og hvorvidt et tiltak endrer dette.

Det kan også være trekk ved fagtemaene naturmangfold og naturressurser som er relevante for kulturarv, hvis disse viser til, eller er resultat av gammel bruk av landskapet.

2 Metode

2.1 Metode for utredning av ikke-prissatte konsekvenser

Konsekvensutredningen gjennomføres i henhold til metoden beskrevet i Miljødirektoratets veileder «*Konsekvensutredninger for klima og miljø M-1941*».

Tre begreper står sentralt i denne analysen:

- **Verdi:** Med verdi menes en vurdering av hvor stor betydning et område har for et fagtema.
- **Påvirkning:** Med påvirkning menes en vurdering av hvordan det samme området påvirkes som følge av et definert tiltak.
- **Konsekvens:** Konsekvens kommer fram ved sammenstilling av verdi og påvirkning i henhold til matrisen i figur 2-2 **Error! Reference source not found.** Konsekvensen er en vurdering av om et definert tiltak vil medføre bedring eller forringelse i et område.

2.2 0-alternativet (referansealternativ)

Konsekvenser av de ulike traséalternativene vurderes i forhold til et referansealternativ, eller 0-alternativet. I tråd med føringene i veileder M-1941, har vi lagt til grunn at referansealternativet tilsvarer dagens situasjon inkludert ordinært vedlikehold og gradvis utskifting av komponenter for at nettet skal kunne være operativt.

0-alternativet omfatter også tiltak innenfor planområdet som er vedtatt utbygget og/eller som har fått bevilget midler. Dette omfatter ny E39, som er under utbygging på strekningen Herdal – Røyskår. I tillegg forventes det at det foreligger en bindende reguleringsplan for ny E39 i løpet av utredningsperioden for strekningene Mandal øst – Lyngdal øst (Herdal) og Lyngdal vest (Røyskår) – Kvinesdal. Disse tiltakene inngår også i 0-alternativet.

Sammenlikningsåret settes til 2030, hvor ny 110(132) kV Vallemoen - Lyngdal - Kvinesdal er planlagt ferdig bygget og satt på drift.

2.3 Utredningsområde

Konsekvensutredningen omfatter alle områder som blir direkte berørt av den planlagte utbyggingen, (tiltaksområdet), samt en sone rundt, hvor man kan forvente at utbyggingen vil påvirke fagtema kulturmiljø i anleggs- og driftsfasen (influensområdet). Tiltaksområdet og influensområdet utgjør til sammen utredningsområdet.

2.4 Metode for utredning av fagtema kulturmiljø

2.4.1 Kunnskapsinnhenting

Registrering

Eksisterende kunnskap er i hovedsak hentet fra Askeladden [1] og bygdebøker. Det er også gjennomført befarings i området 08.-10.09. 2021. Den eksisterende kunnskapen er supplert med informasjon fra myndigheter, i hovedsak regional kulturminnemyndighet Agder fylkeskommune. Det ligger en usikkerhet i at det ikke er gjennomført arkeologiske registreringer på land i store deler av området når denne konsekvensutredningen er skrevet. Dette blir gjort etter at valgt trasé har godkjent konsesjon.

Registeringskategorier

Registeringskategoriene for tema kulturmiljø går fram av Miljødirektoratets veileder M-1941, se Tabell 2-1

Tabell 2-1. Registeringskategorier for tema kulturmiljø.

Registeringskategorier	Aktuelt (ja/nei)
Arkeologiske kulturmiljøer i utmark med automatisk freda og yngre kulturminner	Ja
Kirker og kirkegårder	Nei
Gårdsmiljøer og andre kulturmiljøer knyttet til landbruk	Ja
Kulturminner og kulturmiljøer knyttet til samferdsel	Ja
Nærings- og industriminne og kulturmiljøer	Nei
Maritime kulturmiljøer	Ja
Forsvars- og krigsminner	Nei
Kulturminner eller kulturmiljø knyttet til samfunnsfunksjoner	Nei
Samiske kulturminner eller kulturmiljøer	Nei
Steder det er knyttet tro og tradisjon til	Ja
Kulturmiljøer i byer og tettsteder	Ja
Bomiljøer	Nei
Grønnstrukturer og friluftsområder	Nei

2.4.2 Vurdering av verdi

Basert på registreringene avgrenses delområdene, og gis en verdi jmfør verdikriterier gitt i Miljødirektoratets veileder, se Tabell 2-2.

Tabell 2-2. Verdikriterier for tema kulturmiljø.

Verdikategori	Ubetydelig verdi	Noe verdi	Middels verdi eller forvaltnings-prioritet	Stor verdi eller høy forvaltnings-prioritet	Svært stor verdi eller høyeste forvaltnings-prioritet
Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder	Kulturminnet/ kulturmiljøet har svært begrenset betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder. Andre kulturmiljøer vil kunne gi mer kunnskap om	Kulturminnet/ kulturmiljøet har begrenset betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder, både i seg selv og sammenlignet med andre kulturmiljøer.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder, både i seg selv og sammenlignet med andre kulturmiljøer.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har stor betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder, både i seg selv og sammenlignet med andre kulturmiljøer. Kulturminnet/ kulturmiljøet vil kunne	Kulturminnet/ kulturmiljøet har svært stor betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder, både i seg selv og sammenlignet med andre kulturmiljøer. Kulturminnet/

	samme periode/tema.			bidra med unik kunnskap om perioder eller tema som er dårlig dekket av skriftlige kilder.	kulturmiljøet vil kunne bidra med omfattende og unik kunnskap om perioder eller tema som er dårlig dekket av skriftlige kilder.
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner	Kulturminnet/ kulturmiljøet er i svært liten grad knyttet til tro eller tradisjoner.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er i noen grad knyttet til tro eller tradisjoner.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er i stor grad knyttet til viktig tro eller tradisjoner.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er i svært stor grad og eller tradisjoner.
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien	Kulturminnet/ kulturmiljøet er i svært liten grad knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er til en viss grad knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med noe betydning for historien.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er klart knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med stor betydning for historien.	Kulturminnet/ kulturmiljøet er klart knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med særlig stor betydning for historien på en lett lesbar måte.
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen	Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer i svært liten grad en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/utviklingen.	Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer til en viss grad en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/utviklingen.	Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/utviklingen.	Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer i stor grad en eller flere faser eller virksomheter med særlig betydning for historien/utviklingen.	Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer i svært stor grad og på en tydelig måte en eller flere faser eller virksomheter med særlig betydning for historien/utviklingen.
Kulturminnene/kultur-miljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur/kultur	Kulturminnet/ kulturmiljøet har ingen intern kulturhistorisk sammenheng eller sammenheng mellom natur/kultur.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har til en viss grad en intern kulturhistorisk sammenheng og/eller viser til en viss grad sammenheng mellom natur/kultur.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kulturhistorisk sammenheng og/eller viser en klar sammenheng mellom natur/kultur.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i stor grad en klar, intern kulturhistorisk sammenheng og/eller viser i stor grad en klar sammenheng mellom natur/kultur.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i svært stor grad en klar, intern kulturhistorisk sammenheng som er lesbar og godt bevart, og/eller viser i svært stor grad en klar sammenheng mellom natur/kultur.
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminneinteressene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i svært liten grad en bruk som er forenlig med kulturminneinteressene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i en viss grad en bruk som er forenlig med kulturminneinteressene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminneinteressene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i stor grad en bruk som er forenlig med kulturminneinteressene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.	Kulturminnet/ kulturmiljøet har i svært stor grad en bruk som er forenlig med kulturminneinteressene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.

2.4.3 Vurdering av påvirkning

Påvirkning er et uttrykk for endringer det aktuelle tiltaket vil medføre i et delområde. Vurdering av påvirkning er foretatt for alle de verddivurderte delområdene. Skalaen for påvirkning er glidende og går fra sterkt forringet til forbedret, se Figur 2-1.

Figur 2-1. Skala for vurdering av påvirkning

Veileder for vurdering av påvirkningen av delområder for fagtema kulturmiljø går fram av Tabell 2-3. Vurderingene gjelder det ferdige tiltaket. Inngrep i anleggsfasen inngår kun dersom påvirkningen gir varige endringer.

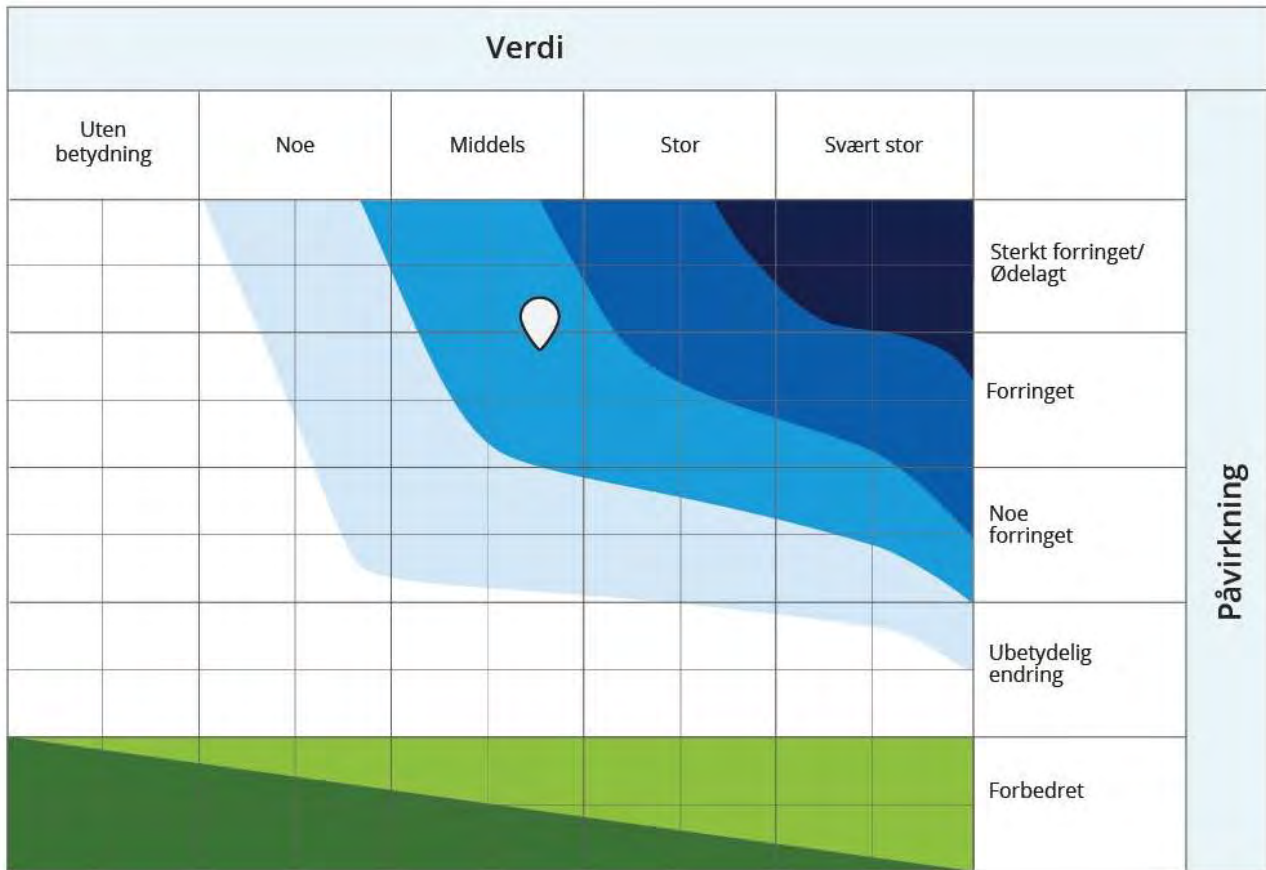
Tabell 2-3. Veiledning for vurdering av påvirkning

Planen eller tiltakets påvirkning	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Direkte inngrep/arealbeslag	Bedrer tilstanden vesentlig ved at eksisterende negative inngrep tilbakeføres. Bidrar til at det blir mulig å restaurere kulturmiljøet eller kulturminner.	Ingen direkte inngrep/arealbeslag.	Berører en mindre viktig del av kulturmiljøet med direkte inngrep/arealbeslag, tap av mindre viktige enkeltkulturminner.	Deler av kulturmiljøet går tapt gjennom direkte inngrep/arealbeslag. Viktige enkeltkulturminner går tapt. Videre bruk av kulturmiljøet vanskeliggjøres.	Ødelegger hele eller størstedelen av kulturmiljøet gjennom direkte inngrep/arealbeslag. Ødelegger den mest verdifulle delen av miljøet. Ødelegger videre bruk av kulturmiljøet. Svært viktige enkeltkulturminner går tapt.
Nærvirkninger (fysiske og visuelle)	Bedrer den visuelle kontakten innad i kulturmiljøet. Fjerner barrierer. Bedrer innsyn/utsyn fra nærområdet til/fra kulturmiljøet. Bidrar til reduksjon i støy og/eller støv. Reduserer faren for flom, fukt i kulturmiljøet eller erosjon.	Ingen eller ubetydelig visuell nærvirkning eller andre nærvirkninger.	Endrer i noen grad den visuelle kontakten mellom viktige kulturminner innad i kulturmiljøet, bryter i noen grad opp kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet reduseres noe fra viktige standpunkter. Kulturmiljøet vil i noen grad påvirkes av støy og/eller støv. Bidrar til noe redusert naturlig drenering som vil påvirke kulturmiljøet negativt ved nedbør. Bidrar til noe fuktigere forhold og seinere opptørking innenfor kulturmiljøet. Bidrar til noe økt eller endret erosjon som vil påvirke	Endrer den visuelle kontakten mellom viktige kulturminner innad i kulturmiljøet, bryter opp kulturmiljøet og skaper barrierer. Innsynet til kulturmiljøet reduseres vesentlig fra viktige standpunkter. Kulturmiljøet vil påvirkes av støy og/eller støv. Bidrar til redusert naturlig drenering som vil påvirke kulturmiljøet negativt ved nedbør. Bidrar til fuktigere forhold og seinere opptørking innenfor kulturmiljøet. Bidrar til økt eller endret erosjon som vil gi fare for skade eller påvirke kulturmiljøet negativt. Klimaendringene vil kunne forsterke disse forholdene.	Blokkerer eller endrer sterkt den visuelle kontakten mellom viktige kulturminner innad i kulturmiljøet, bryter i stor grad opp kulturmiljøet og skaper barrierer. Innsynet til kulturmiljøet blokkeres fra viktige standpunkter. Kulturmiljøet vil i stor grad påvirkes av støy og/eller støv. Bidrar til svært redusert naturlig drenering som vil påvirke kulturmiljøet sterkt negativt ved nedbør. Bidrar til svært mye fuktigere forhold og seinere opptørking innenfor kulturmiljøet. Bidrar til svært økt eller endret erosjon som vil skade eller påvirke kulturmiljøet sterkt negativt.

			<p>kulturmiljøet negativt.</p> <p>Klimaendringene vil kunne forsterke disse forholdene.</p>		<p>Klimaendringene vil kunne forsterke disse forholdene.</p>
<p>Visuell fjernvirkning</p>	<p>Utsynet fra kulturmiljøet bedres/gjenopprettes fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet.</p> <p>Innsynet til kulturmiljøet bedres/gjenopprettes .</p> <p>Enkeltkulturminner som er laget for å være svært synlige får bedret utsyn/innsyn.</p> <p>Kulturhistorisk viktige sammenhenger styrkes.</p>	<p>Ingen eller ubetydelig visuell fjernvirkning.</p>	<p>Utsynet fra kulturmiljøet blir noe endret fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet.</p> <p>Innsynet til kulturmiljøet vanskeliggjøres i noen grad.</p> <p>Enkeltkulturminner som er laget for å være svært synlige får noe redusert eller endret utsyn/innsyn.</p> <p>Kulturhistorisk viktige sammenhenger svekkes i noen grad.</p>	<p>Utsynet fra kulturmiljøet blir sterkt endret fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet vanskeliggjøres.</p> <p>Enkeltkulturminner som er laget for å være svært synlige får sterkt endret eller redusert utsyn/innsyn.</p> <p>Kulturhistorisk viktige sammenhenger svekkes.</p>	<p>Utsynet fra kulturmiljøet blir blokkert eller sterkt endret fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet.</p> <p>Innsynet til kulturmiljøet blokkeres.</p> <p>Enkeltkulturminner som er laget for å være svært synlige mister, eller får sterkt endret utsyn/innsyn.</p> <p>Kulturhistorisk viktige sammenhenger svekkes vesentlig.</p>
<p>Tiltakets utforming</p>	<p>Tiltaket framstår som en særlig god konstruktiv helhet, har god volumoppbygging, og særlig god sammenheng med omgivelsene.</p>	<p>Tiltaket framstår som en konstruktiv helhet med god volumoppbygging og god sammenheng med omgivelsene.</p>	<p>Tiltaket framstår i noen grad som en konstruktiv helhet, har noe dominerende volumoppbygging og noe dårlig sammenheng med omgivelsene.</p>	<p>Tiltaket framstår i liten grad som en konstruktiv helhet, har dominerende volumoppbygging og dårlig sammenheng med omgivelsene.</p>	<p>Tiltaket framstår helt uten konstruktiv helhet, har svært dominerende volumoppbygging og svært dårlig sammenheng med omgivelsene.</p>

2.4.4 Vurdering av konsekvens

Konsekvens vurderes ved å sammenholde det enkelte delområdets verdi med tiltakets påvirkning på dette delområdet. Til vurderingen benyttes en konsekvensvifte. Konsekvensen for delområdene vurderes på en skala fra 4 minus til 4 pluss, se matrisen i figur 2-2. I denne matrisen utgjør verdiskalaen x-aksen, og påvirkningsskalaen y-aksen.

Figur 2-2. Konsekvensvifta. Konsekvensen for et delområde kommer fram ved å sammenstille verdien med påvirkningen som tiltaket vil medføre (M-1941).

Tabell 2-4. Tabellen viser konsekvensgrader som følge av ulike kombinasjoner av verdi og påvirkning (M-1941).

Skala	Konsekvensgrad	Forklaring
----	Svært alvorlig miljøskade	Den mest alvorlige miljøskaden som kan oppnås for området. Gjelder kun for områder med stor eller svært stor verdi.
---	Alvorlig miljøskade	Alvorlig miljøskade for området
--	Betydelig miljøskade	Betydelig miljøskade for området
-	Noe miljøskade	Noe miljøskade for området
0	Ubetydelig miljøskade	Ingen eller ubetydelig miljøskade for området
+ / ++	Noe miljøforbedring. Betydelig miljøforbedring	Miljøgevinst for området. Noe forbedring (+) eller betydelig forbedring (++)
+++ / ++++	Stor miljøforbedring. Svært stor miljøforbedring	Stor miljøgevinst for området. Stor (+++) eller svært stor (++++) forbedring. Benyttes i hovedsak der områder med ubetydelig eller noe verdi får en svært stor verdiøkning som følge av tiltaket

2.4.5 Konsekvens av alternativer

Konsekvens for alle delområdene samles i en tabell, og det gjennomføres en faglig vurdering av den samlede konsekvensen for de ulike trasealternativene. Som støtte til denne faglige vurderingen benyttes kriterier framstilt i Tabell 2-5.

Tabell 2-5. Kriterier for fastsettelse av samlet konsekvens.

Konsekvensgrad for miljøtemaet	Kriterier for konsekvensgrad
Kritisk negativ konsekvens	Stor andel av alternativets område har særlig høy konfliktgrad. Vanligvis flere delområder med konsekvensgrad svært alvorlig miljøskade (----), og i tillegg store samlede virkninger. Brukes unntaksvis.
Svært stor negativ konsekvens	Stor andel av alternativets område har høy konfliktgrad. Det er delområder med konsekvensgrad svært alvorlig miljøskade (----), og ofte flere/mange områder med alvorlig miljøskade (---). Vanligvis store samlede virkninger.
Stor negativ konsekvens	Flere alvorlige konfliktpunkter for temaet. Ofte vil flere delområder ha konsekvensgrad alvorlig miljøskade (---).
Middels negativ konsekvens	Ingen delområder med de høyeste konsekvensgradene, eller disse er vektet lavt. Delområder med konsekvensgrad betydelig miljøskade (--) dominerer.
Noe negativ konsekvens	Kun en liten del av alternativets område har konflikter. Ingen delområder har de høyeste konsekvensgradene, eller disse er vektet lavt. Vanligvis vil konsekvensgraden noe miljøskade (-) dominere.
Ubetydelig konsekvens	Alternativet vil ikke medføre vesentlige endringer sammenlignet med nullalternativet. Det er få konflikter og ingen konflikter med de høyeste konsekvensgradene.
Positiv konsekvens	Totalt sett er alternativet en forbedring for temaet sammenlignet med nullalternativet. Det er delområder med positiv konsekvensgrad og kun få delområder med lave negative konsekvensgrader. De positive konsekvensgradene oppveier klart delområdene med negativ konsekvensgrad.
Stor positiv konsekvens	Stor forbedring for temaet. Mange eller særlig store/viktige delområder med positiv konsekvensgrad. Kun ett eller få delområder med lave negative konsekvensgrader, og disse oppveies klart av delområder med positiv konsekvensgrad.

3 Vallemoen – Kvinesdal/Øye. Verdivurdering

3.1 Kort historisk gjennomgang

Landskapet som omfatter delstrekningen Vallemoen – Kvinesdal/Øye er et kupert ås- og fjellandskap under skoggrensen. Her er det åpne dallandskap som ved Vallemoen og Lyngdal og relativt åpent fjordlandskap som ved Lenesfjorden og Feda [19].

Steinalder 10.000-1700 f.Kr.

Landskapet har endret seg opp igjennom tidene og i løpet av steinalderen endret landskapet seg mye med tanke på havnivået. Havet var i Lyngdal omkring 25 meter høyere enn i dag [2]. Havet og fangsten det kunne gi var svært viktig for steinaldermennesket som primært livnærte seg på jakt, fangst og fiske. Disse første menneskene slo seg ned så kystnært som mulig og vi regner med at kyststripene i Norge var isfrie for ca. 11.000 år siden. Havet er rikt på ressurser og de livnærte seg på fisk, sel og senere skalldyr. Flint er et materiale som i hovedsak har ankommet Norge fra Danmark på grunn av isen. Dette var et svært viktig materiale som ble brukt til å lage redskaper med, sammen med andre steinsorter. Steinalderen er en lang periode i Norge og mot slutten av denne perioden mot bronsealder ble bosetningen mer permanent. Man begynte med dyrehold og jordbruk, selv om jakt og fiske fremdeles var svært viktig [2]. Det er påvist en del funn fra steinalderen i området rundt Fedafjorden som har vært et viktig næringsgrunnlag for den første bosetningen. Funnene går også innover Kvinesdal som delvis var under vann i deler av steinalderen.

Figur 3-1 Eksempel på pilspiss laget i flint. Den er funnet i Kvinesdal. Pilspissen er en velformet og velbevart flekkepil. Foto: Eirik Irgens Johnsen, Kulturhistorisk Museum.

Bronsealder 1700-500 f.Kr.

Bronsealderen starter ca. 1700 f. Kr og varer til ca. 500 f.Kr. Perioden kjennetegnes ved at metallet bronse blir tilgjengelig fra kontinentet. Siden bronse ikke kan fremstilles naturlig i Norge, førte det til at bronsegjenstander trolig var svært kostbare og ikke fullt ut erstattet stein som fortsatt var et viktig redskapsmateriale. Dette kan være en av grunnene til at det generelt sett ikke er funnet så mange bronsealdergjenstander i Norge. Bruken av bronse som materiale gjorde at eksempelvis en knivsegg ble bedre og man kunne ha mye større variasjon i formen på gjenstandene. Noe annet som karakteriserer perioden i Sør-Norge er de store bronsealderhaugene, særlig rundt Lista. Gravrøysene og gravhaugene kan være svært store og de er stort sett plassert dominerende langs kysten.

Det som folk fleste forbinder med bronsealderen er nok de kjente helleristningsfeltene. Figurene som går igjen er fotsåler, solhjul, skip og andre symbolske figurer [3]. Som samfunn endret nok Norge seg i bronsealder. Siden legeringen bronse krever råstoffene kobber og tinn, som finnes få steder, krevde tilgangen til bronse utstrakt handelsvirksomhet med kontinentet. Dette var tilgjengelig for eliten og det har derfor vært diskutert om metallet skapte perioden eller om det er et symptom på en samfunnsutvikling med større maktdannelser og en eliteideologi [4].

Bosetningen i bronsealder var trolig preget av store regionale forskjeller. Allerede fra yngre steinalder finner man arkeologiske spor etter jordbruk og mer permanent bosetning. De få gjenstandsfunnene i Norge peker trolig på at det har vært et samfunn preget av til dels store forskjeller mellom fattig og velstående. Man antar at det har vært mer eller mindre organiserte høvdingedømmer, fast bosatte bønder, men fortsatt mindre bofaste grupper som imellom seg hadde en form for vareutvekslingsøkonomi [4].

Generelt i utredningsområdet er det lite lokaliteter som er datert til bronsealder. Nordøst for Vallemoen, noe innover Audnedal, er det en spennende lokalitet med dateringer fra steinalder, bronsealder og jernalder, noe som kan tyde på kontinuerlig bruk av området (id 173938). Lokaliteten er ikke definert som et delområde og ligger utenfor influenssonen.

Jernalder 500 f.Kr. – 1050 e.Kr.

Jernalderen kjennetegnes ved at metallet jern blir tatt i bruk og perioden strekker seg fra slutten av bronsealder frem til middelalder (ca. 1050). I denne perioden fortrenger jernet bronsen og kunsten å utvinne jern fra myrmalm er omtalt som et grunnleggende fremskritt ved vår kultur [5].

Siden jern kan fremstilles lokalt var det mye mer tilgjengelig for folk etter hvert som teknologien for fremstilling ble kjent. Det gikk del tid før det var omfattende produksjon i Norge. I det arkeologiske materialet kan vi se at bronsen forsvinner samtidig som det ikke er vist til en tilsvarende mengde jerngjenstander. Det er mange teorier om grunnen til dette, en av dem er at det i samme periode skjedde et klimaskifte. Den subatlantiske klimaperioden som varer enda, startet omkring begynnelsen av jernalderen, og innebar fuktig og kjølig vær. Dette kan ha skapt en generell nedgangsperiode og vanskeligheter for jordbruk i en omstillingsfase[4].

Samfunnet blir i løpet av denne jernalderen mer strukturert med et mer omfattende jordbruk. Høvdingseter vokser frem og makten konsentreres og mot slutten av perioden starter rikssamlingen. Perioden er særlig kjent for gravhaugene og funnene tilknyttet disse. Gjenstandsfunnene forteller mye om sosiale forskjeller i perioden og det var store forskjeller i status.

I utredningsområdet er det påvist en del hellere. Ved Stenvann er det påvist en heller med datering til eldre jernalder (førromersk jernalder, 380-200 f.Kr.) hvor det ble funnet et skår av grov jernalderkeramikk (id 221610). Det er også flere gravminner fra denne perioden i utredningsområdet.

Middelalder 1050-1537

Middelalderen erstatter jernalderen omkring 1050 og varer til reformasjonen (1537). Denne perioden kjennetegnes av at kristendommen får innpass for alvor og kongevedet etableres og konsolideres. Over hele Norge bygges det kirker. De døde blir nå ikke lenger begravet i hauger eller med personlig gravgods, men på kirkegårder eller flatmarksgraver. Innføringen av statsmakt og kirke omstrukturerer det norrøne ættesamfunnet.

Nyere tid fra 1537

I utredningsområdet er det eldre bebyggelse, helst gårds- og naustbebyggelse yngre enn 1850, men med enkelte eldre bygninger. Flere av kulturminnene og kulturmiljøene i området stammer derfor fra mer moderne tid selv om gårdene kan ha en eldre historie. Fra 1800-tallet var det store endringer i jordbruket fra primært selvberging til overskudd- og vareproduksjon. Formålet for bonden i eldre tid kan man på generell basis si var å være selvberget på egen grunn, *hamskiftet* er brukt som betegnelse på perioden da vareproduksjon kom inn i norsk jordbruk på slutten av 1800-tallet og førte til en endring fra naturalhusholdning til en pengeøkonomi [6].

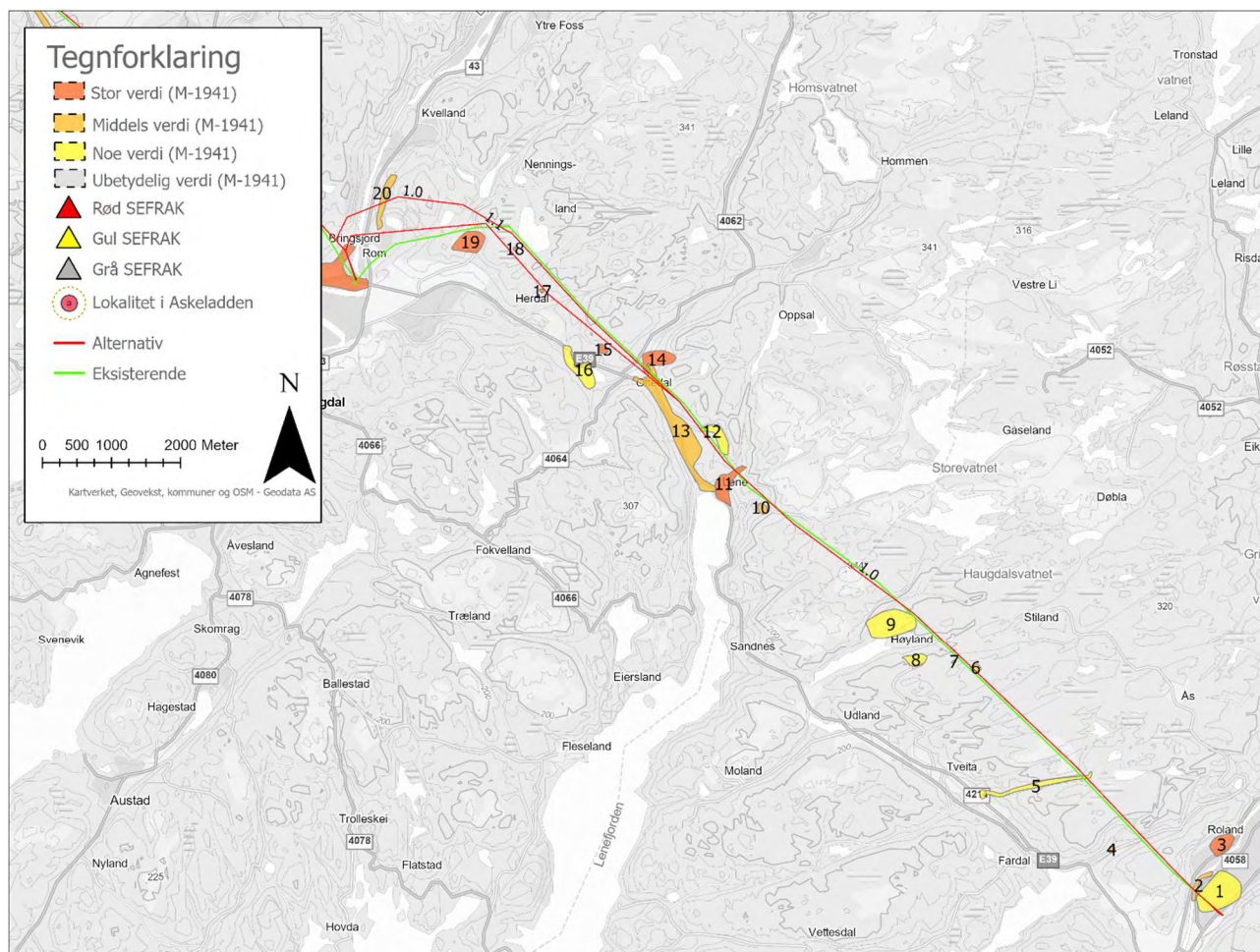
Audna er et vassdrag som renner ut ved Vallemoen området. Her har det vært en utstrakt tømmerfløtingsaktivitet. Det var krevende å få tømmeret ned til Snig (Snig) fra Grindheim. Snig er et sted like ved utløpet av Audna vest for Nodøy i Snigsfjorden. Tømmeret kom ned i området ved Grindheim og ble først fløtet ned til Øvre Øydnevang, deretter til Ytre Øydnevang før ferden gikk nedover Audna mot Vallemoen og Snig. Det var flere grunn partier og stryk som gjorde aktiviteten svært farlig. Den siste tømmerfløtingen kom ned Audna i 1918 [6].

Den eldste industrien i området er trolig de mange sagbrukene som kom fra 1600-tallet og utover. Blant annet nord for Rolandsgården er det en bekk som heter Rolandsbekken eller Hågsåna. Her ble det anlagt sag i 1683 og området har blitt brukt helt opp i moderne tid [6].

E39 går som en hovedferdselsåre gjennom utredningsområdet frem til Lyngdal, mens store deler av den resterende strekningen følger Dragedalen og den eldre fylkesveien som fortsatt benyttes i dag. Denne var opprinnelig bygget som en kjørevei for Posten i 1834 og er fortsatt i bruk i dag. Veien er særlig kjent for sine bratte stigninger. Fra før er det eldre ferdsels- og rideveier for postvesenet, noen av veiene kan være basert på langt eldre ferdselsårer. [7].

3.2 Delstrekning Vallemoen – Lyngdal

I det følgende beskrives delområdene. Beskrivelse er kortfattede, ofte med utgangspunkt i gårdens historie. Det gis en kort sammenfatning at kulturminner på gården, mens de registrerte verdiene er samlet i tabell. Hvert delområde avrundes med en kortfattet begrunnelse for verddivurderingen.

Figur 3-2 Oversikt over verdisatte delområder på strekningen Vallemoen-Lyngdal. Kart: Norconsult.

3.2.1 Delområde 1 – Vallemoen

Beskrivelse

Vallemoen fremstår i dag som et område hvor bebyggelsen består av spredt bolig- og gårdsbebyggelse i tilknytning til et jordbrukslandskap. Det er en del nyere bebyggelse iblandet eldre bebyggelse. Bebyggelsen følger veiaksene som følger elven Audna i vest og Audnedalsveien i sørøst og består av SEFRAK registrerte bygg fra midten av 1800-tallet. Hele området som i dag utgjør Vallemoen, har tidligere vært udyrket myr og beite under prestegården og bebyggelsen og dyrkingen kom i gang på 1800-tallet [8]. Det bodde nesten ikke folk her før 1800 og den eldste bebyggelsen finner man på Abelsnes (Abildsnes) [9]. De verneverdige bygningene i delområdet er fra tiden etter 1850.

Tabell 3-1 Oversikt over kulturminner i delområde 1 (noe verdi).

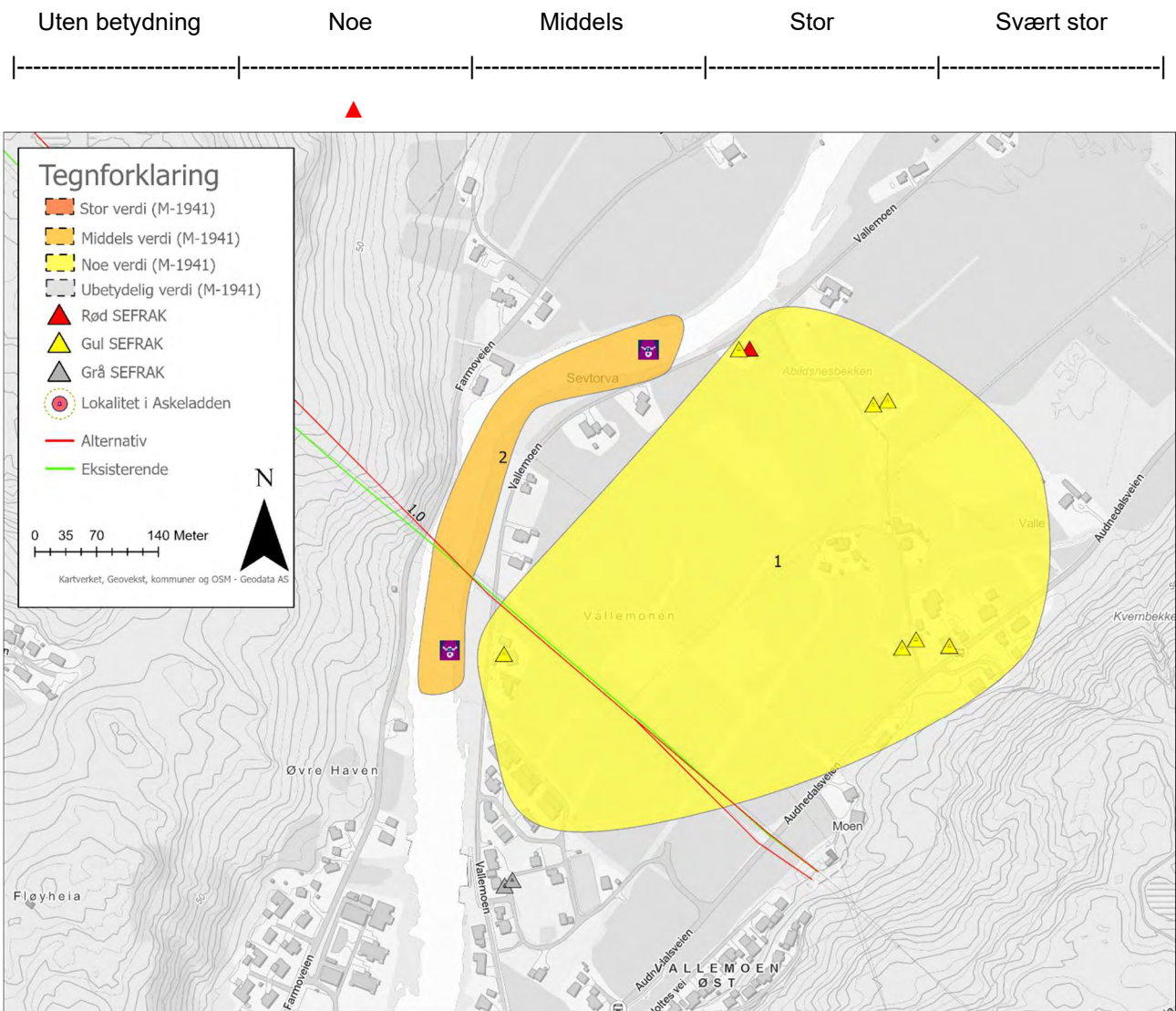
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
1029-0005-012	Våningshus, øvre Abildsnes (påbygget 1990)	-	Gul SEFRAK
1029-0005-013	Våningshus, nedre Abildsnes (ombygget 1970)	Ca. 1877	Gul SEFRAK
1029-0005-014	Uthus, nedre Abildsnes	Ca. 1877	Gul SEFRAK
1029-0005-048	Våningshus, Rosnes	Ca. 1850	Gul SEFRAK

1029-0005-049	Uthus, Rosnes (ombygget ca. 1947)	Ca. 1900	Gul SEFRAK
1029-0005-055	Våningshus, Fagerheim	1886	Gul SEFRAK
1029-0005-056	Uthus, Fagerheim	-	Rød SEFRAK
1029-0005-057	Våningshus, Storaker	Ca. 1850	Gul SEFRAK

Verdivurdering

Området fremstår i dag som fragmentert og ingen av husene kan vise byggeskikk av spesiell kulturhistorisk betydning. Flere er ombygget i nyere tid og det er mye moderne bebyggelse her. Det er ingen automatisk fredede lokaliteter innenfor delområdet. Kulturmiljøet har liten tidsdybde og fremstår i dag som lite autentisk.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-3 Oversikt over delområde 1 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.2.2 Delområde 2 – Audna

Beskrivelse

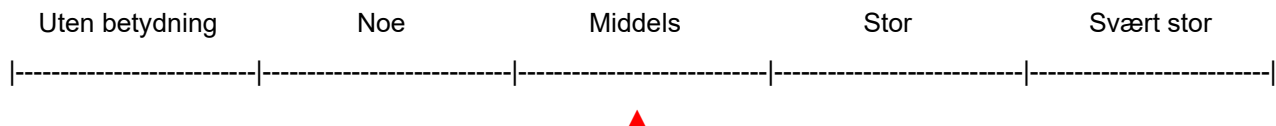
Delområdet består av to skipsfunn som ligger i elven Audna. Begge funnene er typologisk antatt å være over 100 år og er dermed vernet etter § 14 (skipsfunn eldre enn 100 år). Det har blitt drevet tømmerfløting i Audna og det er mulig at skipsfunnene stammer fra denne aktiviteten. To skipsvrak, det ene er en flatbunnet ferge på 14 meter (id 344990) og den andre er en mindre pram (id 136399).

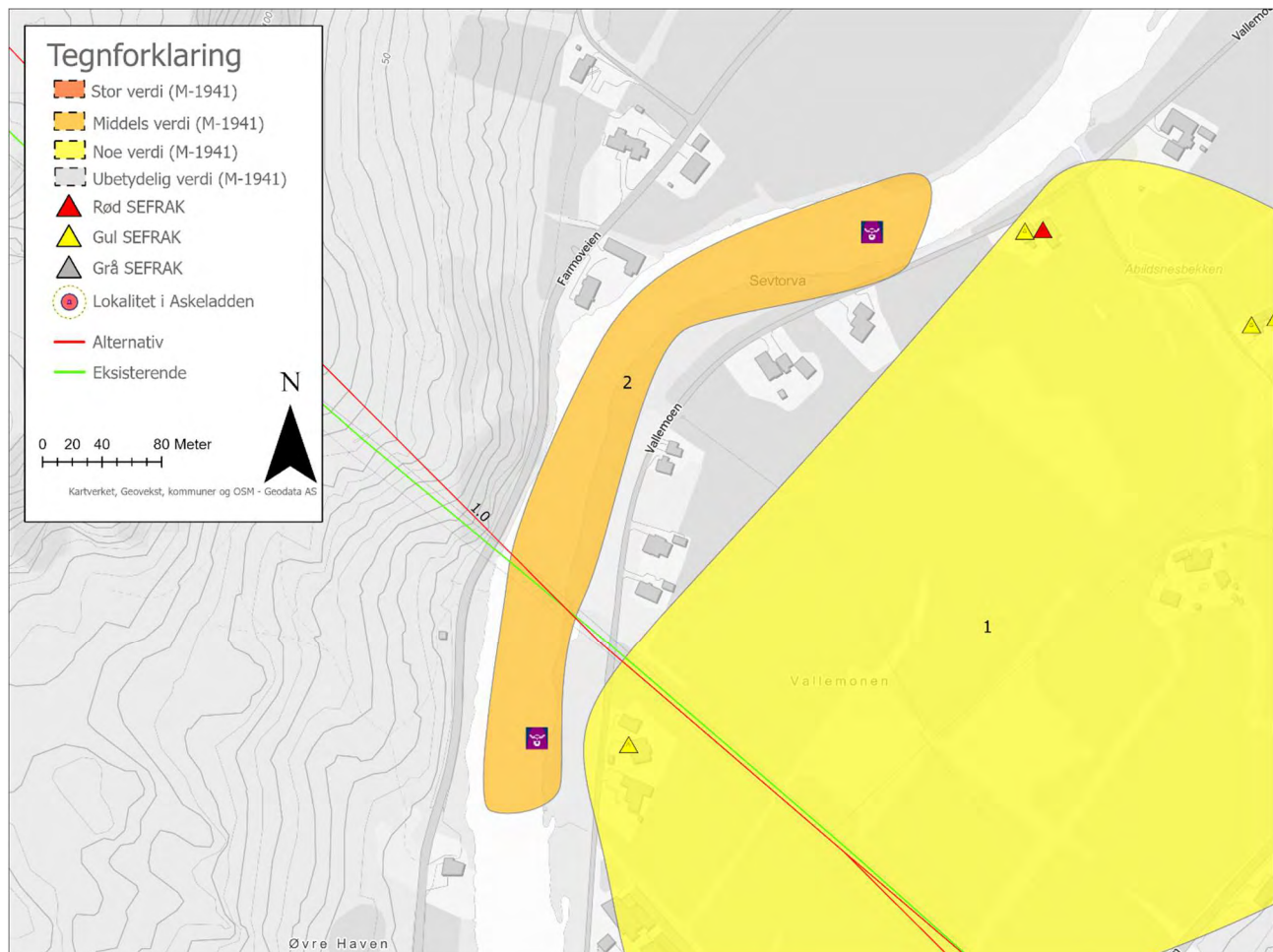
Tabell 3-2 Oversikt over kulturminner i delområde 2 (middels verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
134990	Vrak, flatbunnet ferge, klinkbygde sider	Eldre enn 100 år	Aut. fredet
136399	Flatbunnet pram/lekter	Eldre enn 100 år	Aut. fredet

Verdivurdering

Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-4 Oversikt over delområde 2 (middels verdi). Kart: Norconsult.

3.2.3 Delområde 3 – Roland

Oluf Rygh mener at navnet kan stamme fra mannsnavnet Rói (Hrói) som finnes på Island fra den gamle tid, navnet er også kjent i Norge i middelalderen [10]. Gården ligger inntil fjellet Ravnefjell på sletten på Vallemonen. Skriftlige kilder nevner gården tilbake til slutten av 1500-tallet og i middelalderen skal Roland ha vært en stor gård. Gamle brev viser at Rolands utmark også omfattet Landås, Bakken og Hokstøl [8]. I dag omfatter delområdet flere SEFRAK registrerte hus og gårdsbygninger samt et automatisk fredet kulturminne (id 221996) som omfatter stolpehull og bosetningsspor, datert til jernalder med C-14 dateringer [11].

Bebyggelsen er delvis fra slutten av 1700 tallet og består våningshus, uthus, og potetkjeller. Flere av de nyere bygningene er bygget på slutten av 1800-tallet og flere har blitt bygget på og endret utover på 1900-tallet. Det er også påvist bosetningsspor fra jernalder og løsfunn fra steinalder, noe som gir området stor tidsdybde. Husene fremstår som godt vedlikeholdt og består av flere gårdstun. Slike tun kalles rekketun og i kommuneplanens arealdel 2011-2022 [12] er blant annet nordre del av rekketunet på Roland regulert til hensynssone bevaring. Rekketun omtales som et bindeledd mellom dagens bosetning og fortidens bosetningsmønster. Denne formen for tunstruktur fører til at gårdene har den dyrkbare jorden foran seg og beitemark bak fordelt mellom seg [13].

Tabell 3-3 Oversikt over kulturminner i delområde 3 (middels verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
221996	Bosetningsspor	Jernalder	Aut. fredet
212610	Funnsted flintavslag	Steinalder	Uavklart
1029-0005-001	Uthus, Roland (ca. 1880 tilbygg)	Ca. 1770	Rød SEFRAK
1029-0005-002	Bolighus, Roland (flyttet ca. 1970)	Ca. 1770	Rød SEFRAK
1029-0005-003	Potetkjeller, Roland	Ca. 1770	Rød SEFRAK
1029-0005-004	Våningshus, Heimtun (tibygget mot nord, 60-tallet)	1898	Gul SEFRAK
1029-0005-005	Våningshus, Roland (tilbygg mot nord, 60-tallet)	Ca. 1895	Gul SEFRAK
1029-0005-006	Uthus, Roland (ombygget ca. 1989/90)	Ca. 1895	Gul SEFRAK
1029-0005-018	Bolighus, Roland	-	Rød SEFRAK
1029-0005-019	Uthus, Roland	-	Gul SEFRAK
1029-0005-044	Våningshus, Roland (tilbygg mot nord, 80-tallet)	1870 årene	Gul SEFRAK
1029-0005-045	Bolighus, Roland (ombygget 1988)	-	Gul SEFRAK

Figur 3-5 Deler av delområde 3 (middels verdi). Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Delområdet er lesbart med en tydelig tunstruktur. Området har stor tidsdybde og har betydning som kilde til historien til perioder hvor det ikke finnes skriftlige kilder.

Vurderes til **stor verdi**.

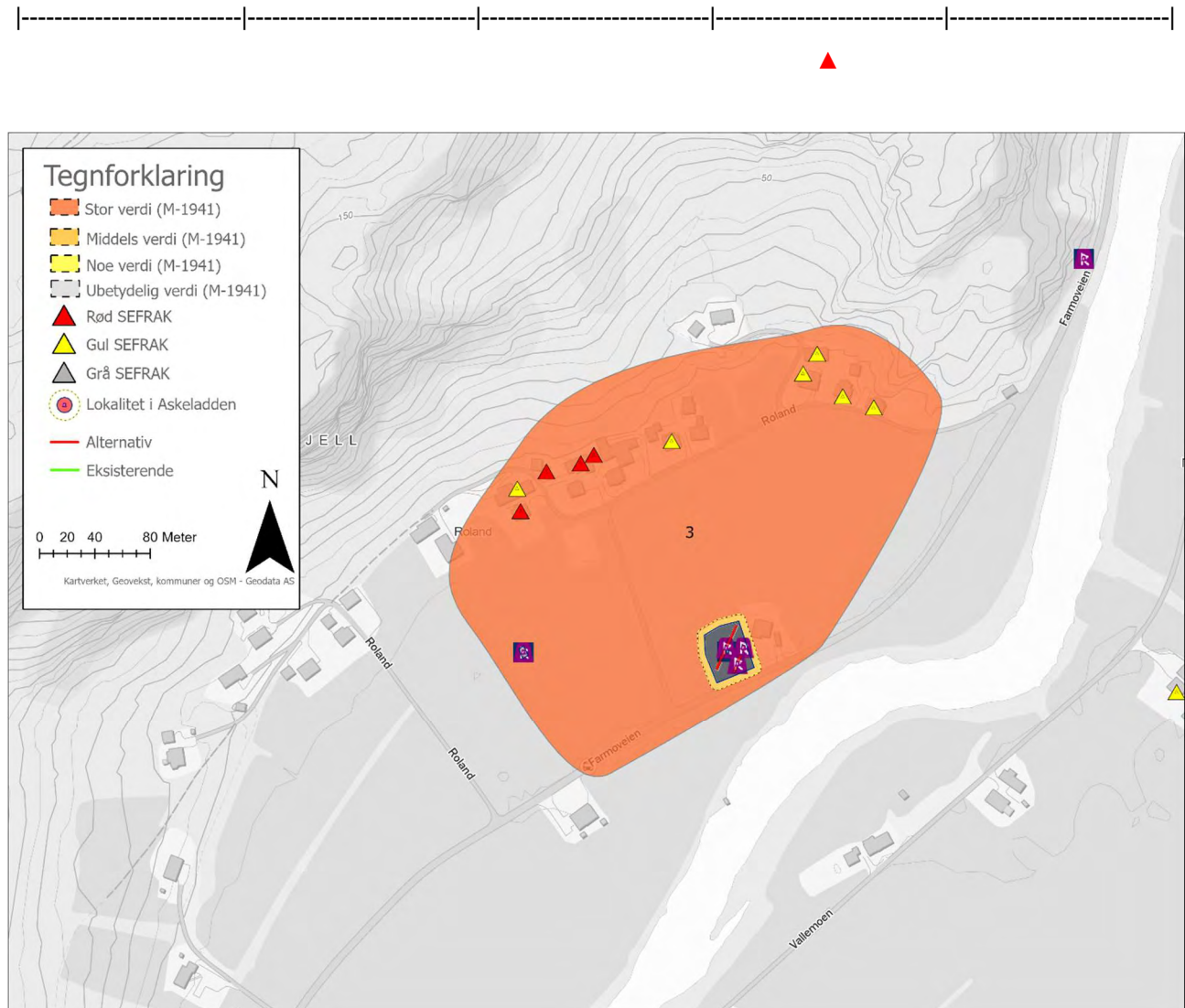
Uten betydning

Noe

Middels

Stor

Svært stor

Figur 3-6 Utstrekning av delområde 3 (stor verdi). Kart: Norconsult.

3.2.4 Delområde 4 – Geiskedal

Geiskedal er et navn som ifølge Oluf Rygh kan stamme fra plantenavnet geiteragg [10]. Ifølge bygdebok [8] er de eldste bygningene satt opp på starten av 1700-tallet. I SEFRAK registeret henvises det til Norges bebyggelse som viser et avvikende byggeår. Våningshus*** står oppført i SEFRAK registeret med byggeår ca. 1700 men er oppført med 1800 ifølge Norges bebyggelse. Våningshuset skal ifølge opplysninger her være ombygget i 1730, ca. 1890 og ca. 1919. Uthuset* er ifølge SEFRAK registreringene bygget i 1890 og har blitt ombygget senere (ca. 1919). Misforholdet i registrert alder i Norges bebyggelse og bygdebokopplysninger kan stamme fra at ombyggingen har vært så omfattende at det ble regnet som et nytt bygg. Som de andre byggene er også stabburet** registrert med byggedato 1800. Dette stemmer ikke med opplysninger i bygdebok og bygget er trolig eldre. Hans Joensen som døde i 1708 [8] bygde husene og husene må ha vært bygget før denne tid, kanskje på slutten av 1600-tallet. Et hus på Geiskedal er omtalt

som det eldste huset vi veit om, sto på Giskedal. Her var huset laftebygd med utvendig panel, sperreloft, svalgang med trappe og sval oppe og nede [9].

Tabell 3-4 Oversikt over kulturminner i delområde 5 (middels verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
1029-0005-031	Uthus, Fredheim II	1890*	Rød SEFRAK
1029-0005-032	Stabbur, Fredheim II	1800**	Rød SEFRAK
1029-0005-030	Våningshus, Fredheim II	1800***	Rød SEFRAK

Figur 3-7 Gårdsbygninger på Geiskedal. Foto: Norconsult.

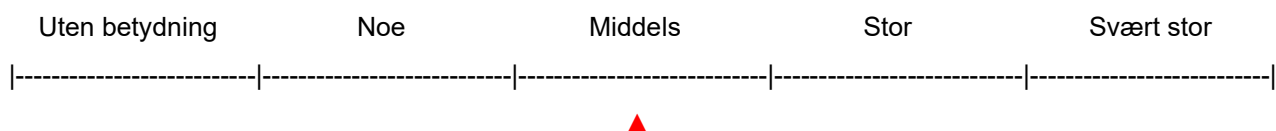

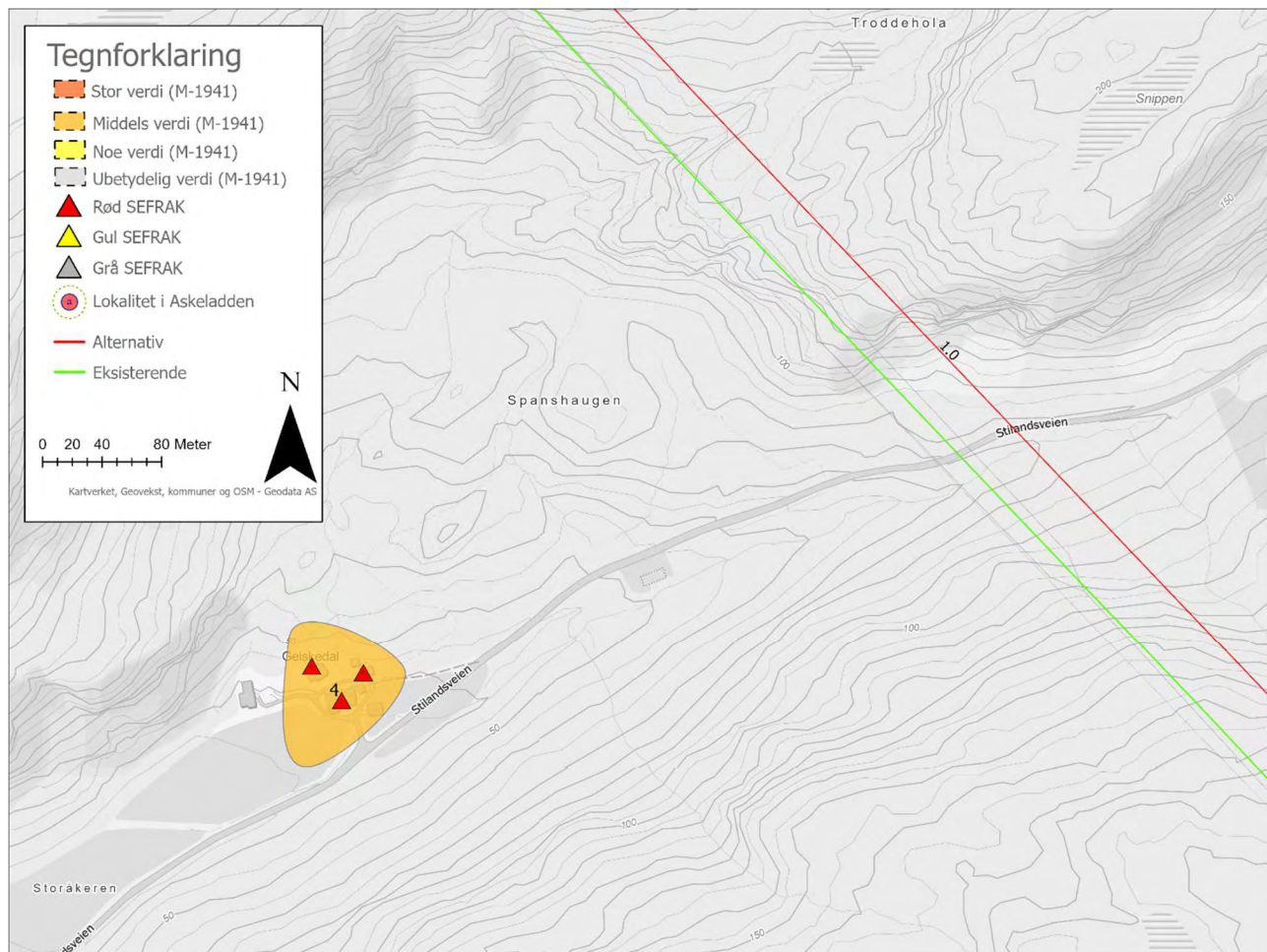
Figur 3-8 Bilde i retning for alternativ 1.0. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Geiskedal fremstår som et godt lesbart kulturmiljø med sammenheng. Bygningene er alderdommelige, men har blitt ombygget i flere omganger. Det er mye som tyder på at flere av gårdsbygningene er fra slutten av 1600-tallet eller starten på 1700-tallet. Trolig har byggene blitt bygget om så mye at de har blitt tolket som nye bygg på 1800-tallet. Det er ingen automatisk fredede lokaliteter i området.

Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-9 Delområde 4 (middels verdi). Kart: Norconsult.

3.2.5 Delområde 5 – Solhellervegen

Gården Solhelleren var en av de siste gårdene i bygden som fikk veitilknytning. Gården var opprinnelig under gården Fardal og det er opplysninger om gården i 1665 [8]. I 1914 kom den kommunale veien, men etter rundt 50 år mistet den status som kommunal vei i 1962, i forbindelse med at gården ble fraflyttet. I dag er veien en gresskledd turvei.

Tabell 3-5 Oversikt over kulturminner i delområde 6 (noe verdi).

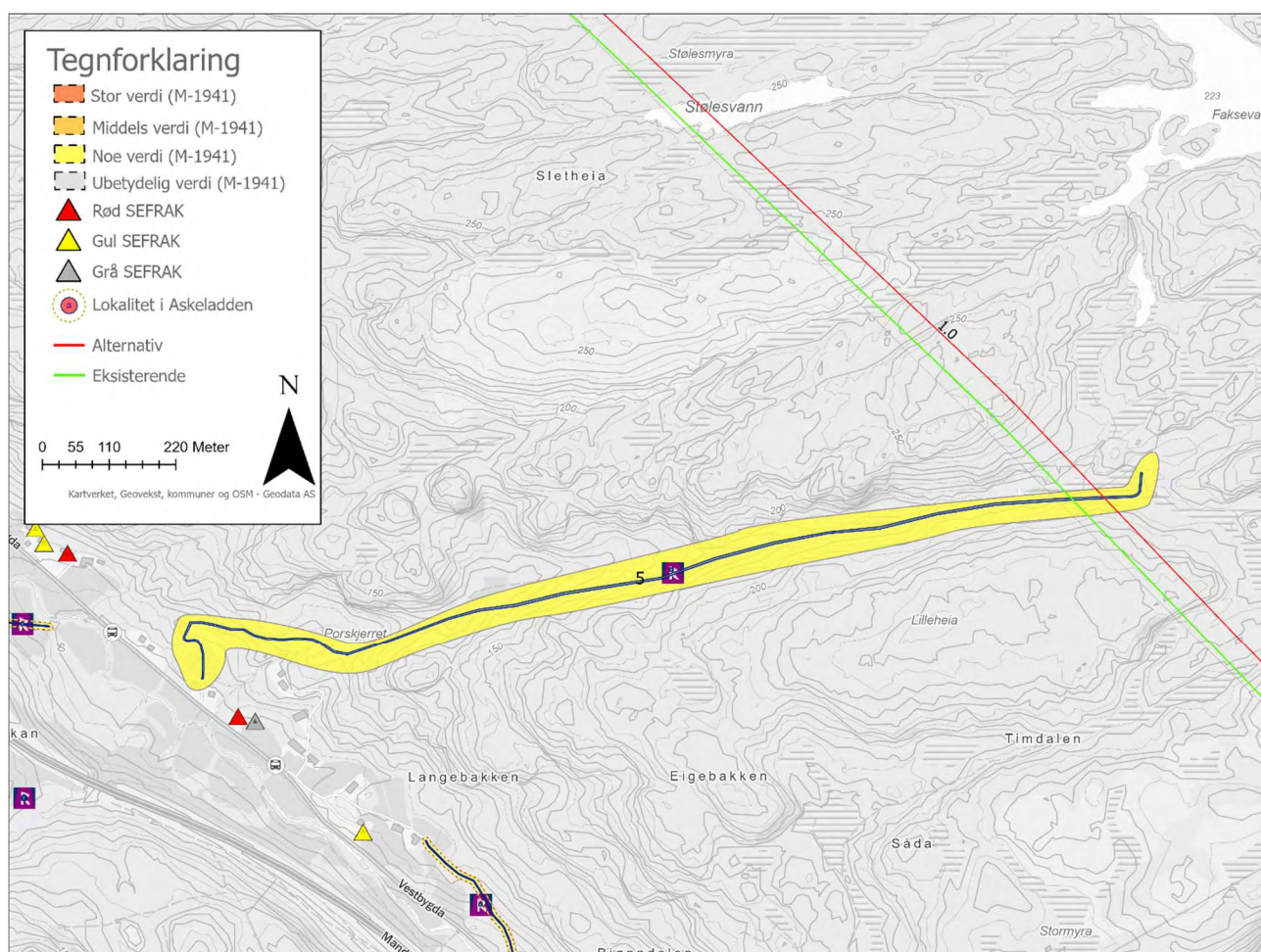
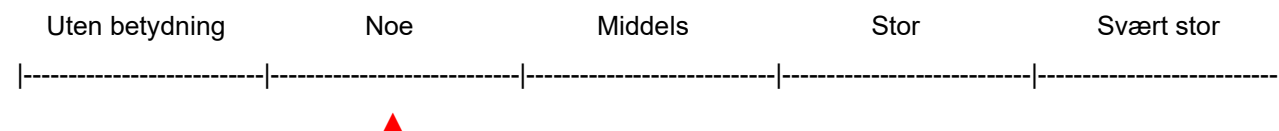
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
236745	Solhellervegen	1916	Ikke fredet

Verdivurdering

Solhellervegen er i dag en gresskledd turvei og hadde en kort historie som kommunal veg. Det har trolig vært adkomst i eldre tid her siden gården har en eldre historie. Veien er en av de siste som ble bygget til de

bebodde gårdene i kommunen [14] og representerer til en viss grad en eller flere faser med betydning for historien/utvikling.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-10 Oversikt over delområde 5 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.2.6 Delområde 6 – Banken

Banken er et mindre gårdstun som er omtalt som veiløst og einbølt. Einbølt brukes om gårder som ligger isolert til, der det finnes kun en gård. Antakeligvis er gården fra 1700-tallet, men er først nevnt i kilder fra 1800-tallet. Et ektepar bygde gården og bodde under en heller den første tiden. Huset de bygde skal ha vært som et potethus eller jordhus [8].

Tabell 3-6 Oversikt over kulturminner i delområde 7 (noe verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
250063-3	Brønn, steinsatt	-	Ikke fredet
250063-1	Ruin etter hovedhus, trolig jordhus	1700-tallet	Ikke fredet
250063-4	Små rektangulære tørrmurte tufter	1800-tallet	Ikke fredet
250063-2	Potetkjeller	-	Ikke fredet

Figur 3-11 Foto av stående bygning på Banken. Foto: Hege Andreassen, Vest-Agder fylkeskommune - Fylkeskonservatoren.

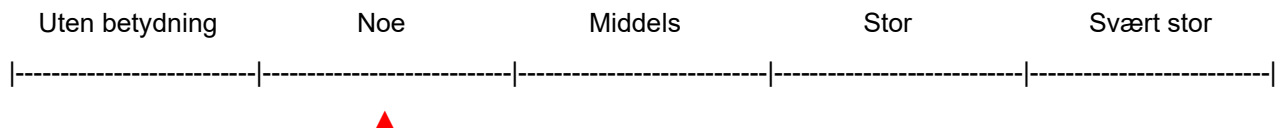

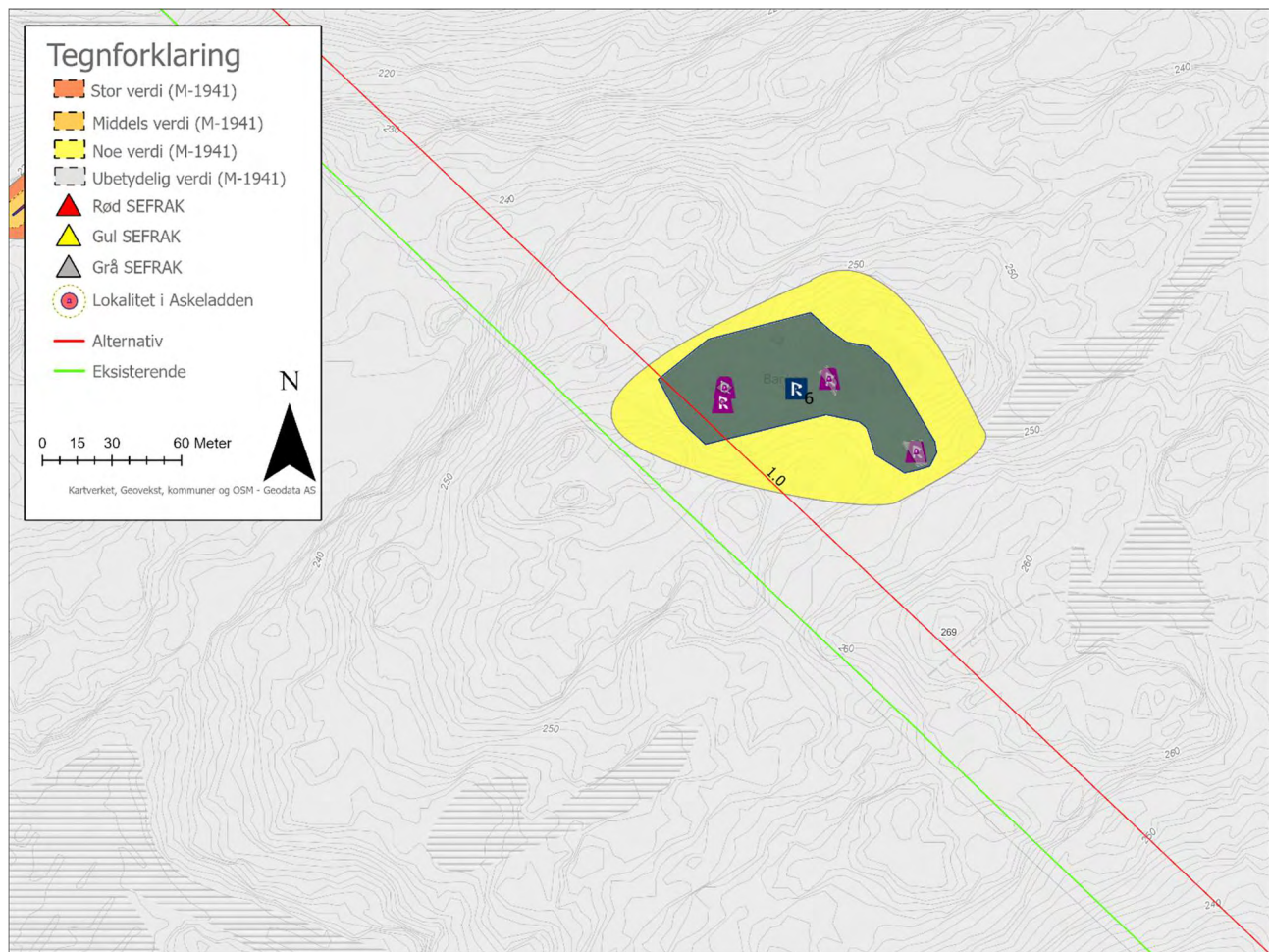
Figur 3-12 Ruin hus (trolig 250063-1) på Banken. Foto: Hege Andreassen, Vest-Agder fylkeskommune - Fylkeskonservatoren.

Verdivurdering

Gårdsområdet består av ruiner og en stående bygning.. Det er ingen automatisk fredede kulturminner i delområdet. Miljøet har en viss intern kulturhistorisk sammenheng.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-13 Delområde 6 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.2.7 Delområde 7 – Hulvei i retning mot Banken

En hulvei er et veifar som utvikler seg ved at bakken blir presset ned ved kontinuerlig bruk over lang tid. På denne måten utvikler det seg nedsenkninger i terrenget, disse kan være svært gamle. Delområde G omfatter en hulvei som er C-14 datert til merovingertid (566-654 e.Kr.).

Tabell 3-7 Oversikt over kulturminner i delområde 7 (stor verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
260768	Hulvei	Merovingertid	Aut. Fredet

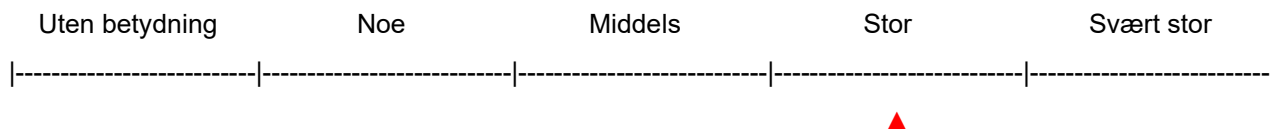

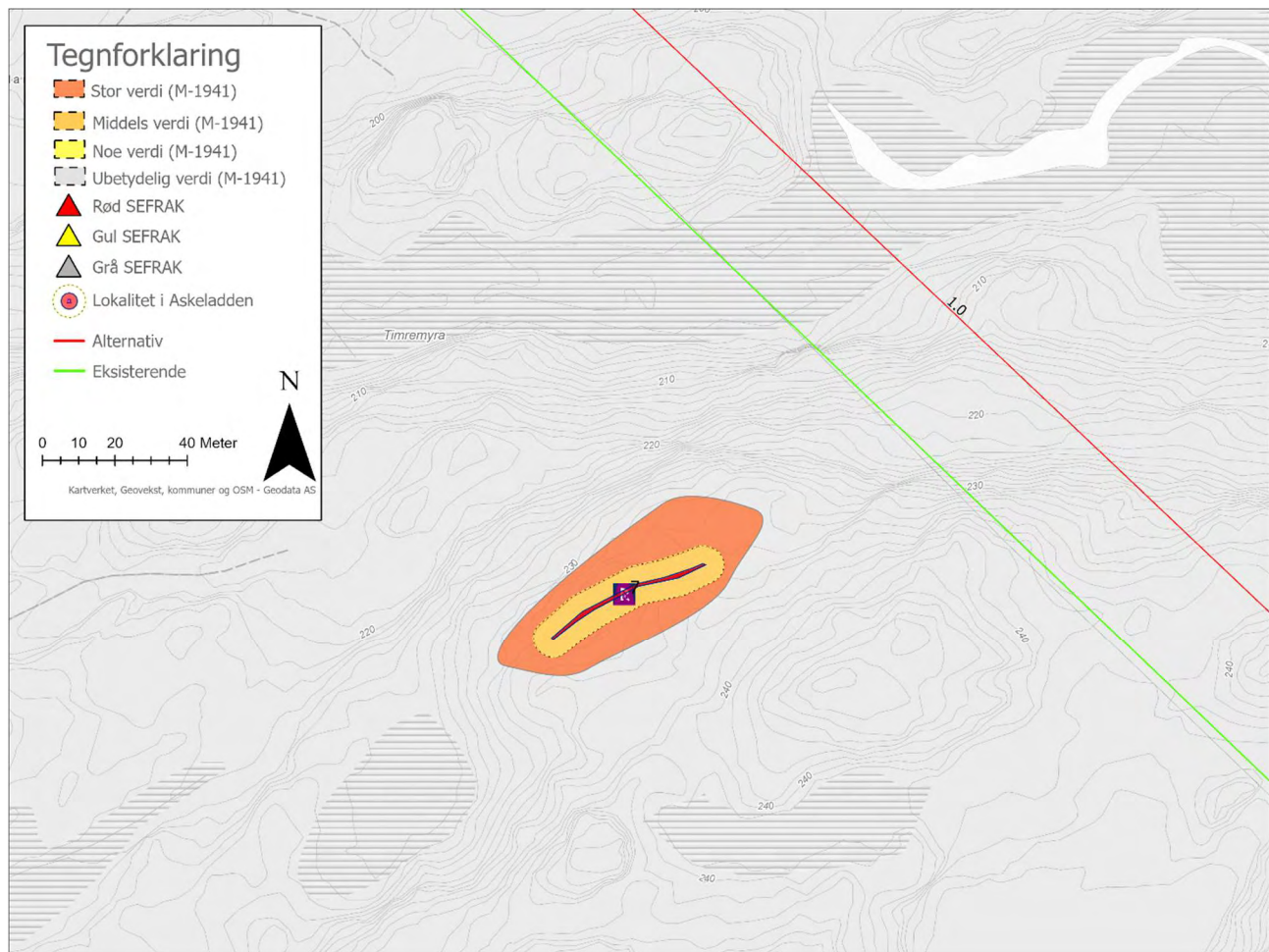
Figur 3-14 Bilde av hulvei som går i retning Banken. Foto: Hege Andreassen, Vest-Agder fylkeskommune – Fylkeskonservatoren

Verdivurdering

Hulveien er fragmentert og består av en mindre strekning. Den er datert til folkevandringstid og har stor verdi som kilde til historien hvor det ikke finnes skriftlige kilder. Veien er også tydelig visuelt.

Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-15 Oversikt over delområde 7 (stor verdi). Kart: Norconsult.

3.2.8 Delområde 8 – Høyland

Ifølge Oluf Rygh stammer navnet Høyland fra at stedet har blitt benyttet som slåtte­mark hvor en samlet høy [10]. Gården er regnet som en gammel gård og er nevnt i skriftlige kilder tilbake til 1594. Etter forholdene var gården på slutten av 1600-tallet en stor gård og i 1723 var hele Høyland en odelsgård [8]. Bygningene modernisert i nyere tid og ingen har høy alder. Det ene uthuset er delvis revet og restaurert på 70-tallet mens et annet er restaurert på 1990-tall.

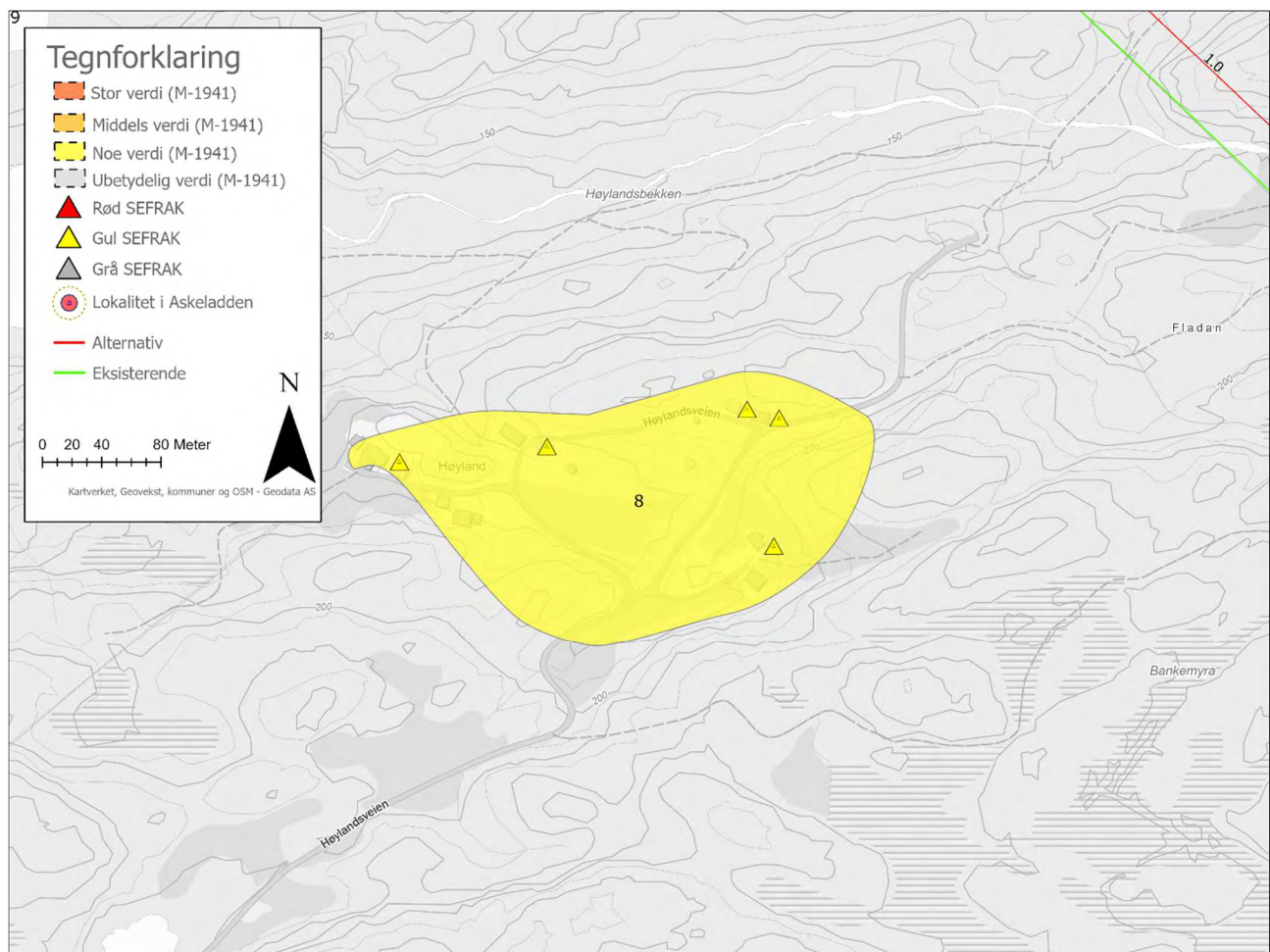
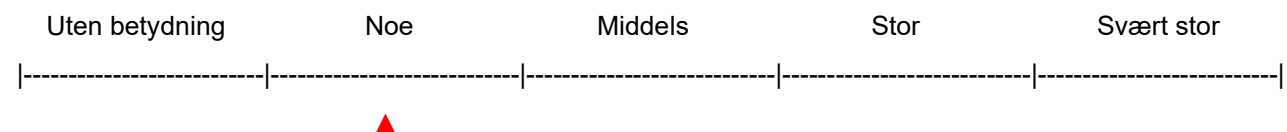
Tabell 3-8 Oversikt over kulturminner i delområde 8 (noe verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
1029-0011-054	Våningshus (modernisert, 1960-70 tall)	1895	Gul SEFRAK
1029-0011-053	Våningshus	1891	Gul SEFRAK
1029-0011-057	Uthus, deler revet og restaurert i 1976	1895	Gul SEFRAK
1029-0011-056	Våningshus (modernisert, 1950-60 tall), flyttet i 1872 fra Hagedal	1872	Gul SEFRAK
1029-0011-055	Uthus (modernisert ca. 1990)	1895	Gul SEFRAK

Verdivurdering

Bygningene er lite alderdommelige og viser til en viss grad en sammenheng mellom natur og kultur.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-16 Oversikt over delområde 8 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.2.9 Delområde 9 – Bjelland

Bjelland er i kildene oppført som ødegård i 1594 [8]. Gården antas da å ha middelaldersk opphav, eller eldre. I delområdet er det bevart et kulturlandskap med steingjerder, vei, rydningsrøyser, ruiner og flere mulige gårdstun. Det er gjennomført arkeologiske undersøkelser her og funnet små fragmenter av baksteheller, men det foreligger ikke datering tilbake til førreformatorisk tid. Her er også funnet bekkerverner, steinhellebro, vadested og kvernsteiner [15].

Tabell 3-9 Oversikt over kulturminner i delområde 9 (noe verdi).

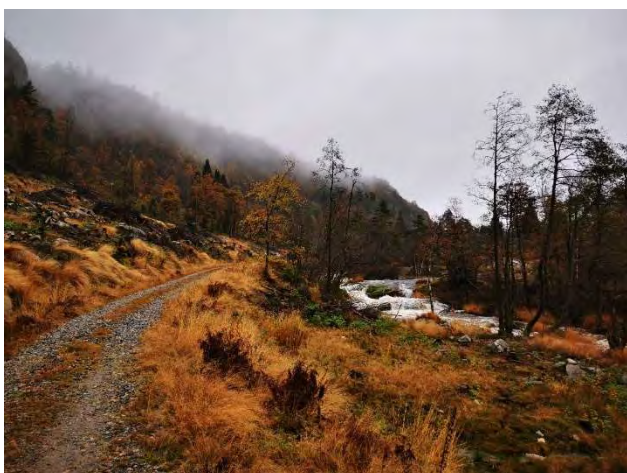
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
250067	Gårds- og kulturlandskap.	Yngre enn 1537	Ikke fredet
250066	Kulturmiljø rundt Bjellandsbekken	Yngre enn 1537	Ikke fredet
76627	Skrape av grålig flint, funnet i 1971	Steinalder	Uavklart
250065	Heller ved Osestadvannet	Uviss tid	Ikke fredet
1029-0011-100	Ruin (brent)	-	Grå SEFRAK
1029-0011-101	Mur etter uthus	-	Grå SEFRAK
1029-0011-102	Potetkjeller	-	Grå SEFRAK

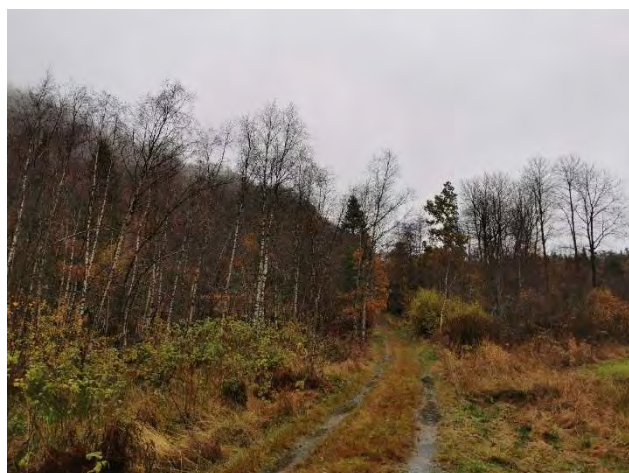
Figur 3-17 Kvernsteiner bevart langs Bjellandsbekken. Foto: Eivind R. Eliassen, Vest-Agder Fylkeskommune.

Figur 3-18 Vannledesystem ved Bjellandsbekken. Foto: Eivind R. Eliassen, Vest-Agder Fylkeskommune.

Figur 3-19 Bilde tatt fra Haugdalsveien mot alternativ 1.0. Foto: Norconsult.

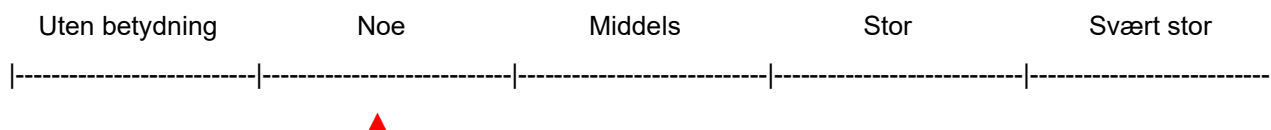

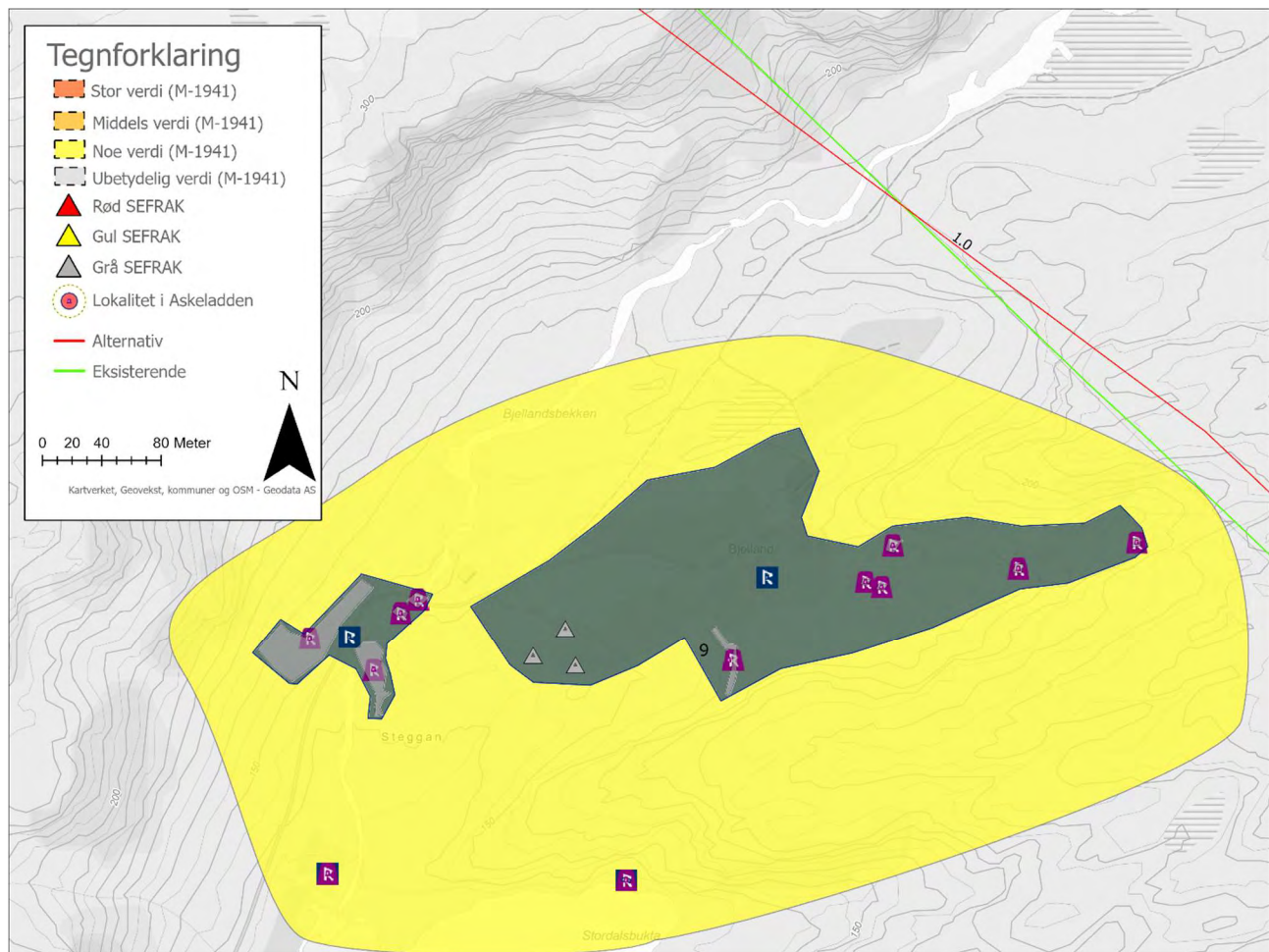
Figur 3-20 Bilde tatt fra Haugdalsveien mot alternativ 1.0. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Området har historie fra tiden etter reformasjonen. Det er kun påvist små fragmenter av baksteheller ved arkeologiske registreringer. Det er bevart et kulturlandskap med flere ruiner og rester etter gårdsdrift. På grunn av vegetasjon fremstår området som noe fragmentert og lite lesbart. Det er ingen automatisk fredede lokaliteter i området.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-21 Oversikt over delområde 9 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.2.10 Delområde 10 – Ospehaugen

Kulturminnet (id 102349) er en gammel støl eller gårdsbruk med røtter tilbake til merovingertid (648-718 e.Kr.) Dette er trolig en eldre del av gården Grummedal som ligger øst for området. I nyere tid kjennes det ikke til beboelse her før i 1690 da det skal ha blitt ryddet gård her fra Lenes utmark. Gården er også omtalt som ødegård i 1690-årene. Det kan også tenkes at gården har blitt ryddet på nytt etter lengre tid som ødegård [16]. Det ble i 2019 utført arkeologiske registreringer på Ospehaugen og det ble tatt en dateringsprøve fra en rydningsrøys som ble datert til merovingertid [15].

Tabell 3-10 Oversikt over kulturminner i delområde 10 (middels verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
102349	Seter/støl	648-718 e.Kr.	Aut. fredet

Tabell 3-11 Oversikt over kulturminner i nærheten som ikke er omfattet av delområde 10 (middels verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
102351	Einerhaugen, kontrollregistrert, ikke funn	Uviss tid	Ikke fredet
102440	Tydebærhaugen, kontrollregistrert, ikke funn	Uviss tid	Ikke fredet
102450	Røsen, kontrollregistrert, ikke funn	Uviss tid	Ikke fredet
102444	Nissegrava, kontrollregistrert, ikke funn	Uviss tid	Ikke fredet
102435	Haugen, kontrollregistrert, ikke funn	Uviss tid	Ikke fredet
3433	Antatt gravhaug, kontrollregistrert, ikke funn	-	Ikke fredet
102441	Kjempehaugen, kontrollregistrert, ikke funn	Uviss tid	Ikke fredet
22527	Kontrollregistrert, ikke funn, tidl. funn fra 1937 av leirkar og 3 sverd som er tapt.	Eldre jernalder	Fjernet
102437	Hanses heller, kontrollregistrert, ikke funn	Uviss tid	Ikke fredet
102438	Teimåshelleren, lagt inn på bakgrunn av navn	Uviss tid	Uavklart
102436	Revehaugen	Uviss tid	Uavklart

Figur 3-22 Stølsområde på Ospehaugen. I midten er det en blokkheller. Foto: Hege Andreassen, Vest-Agder Fylkeskommune.

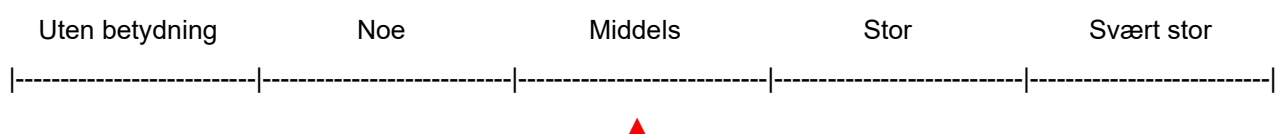

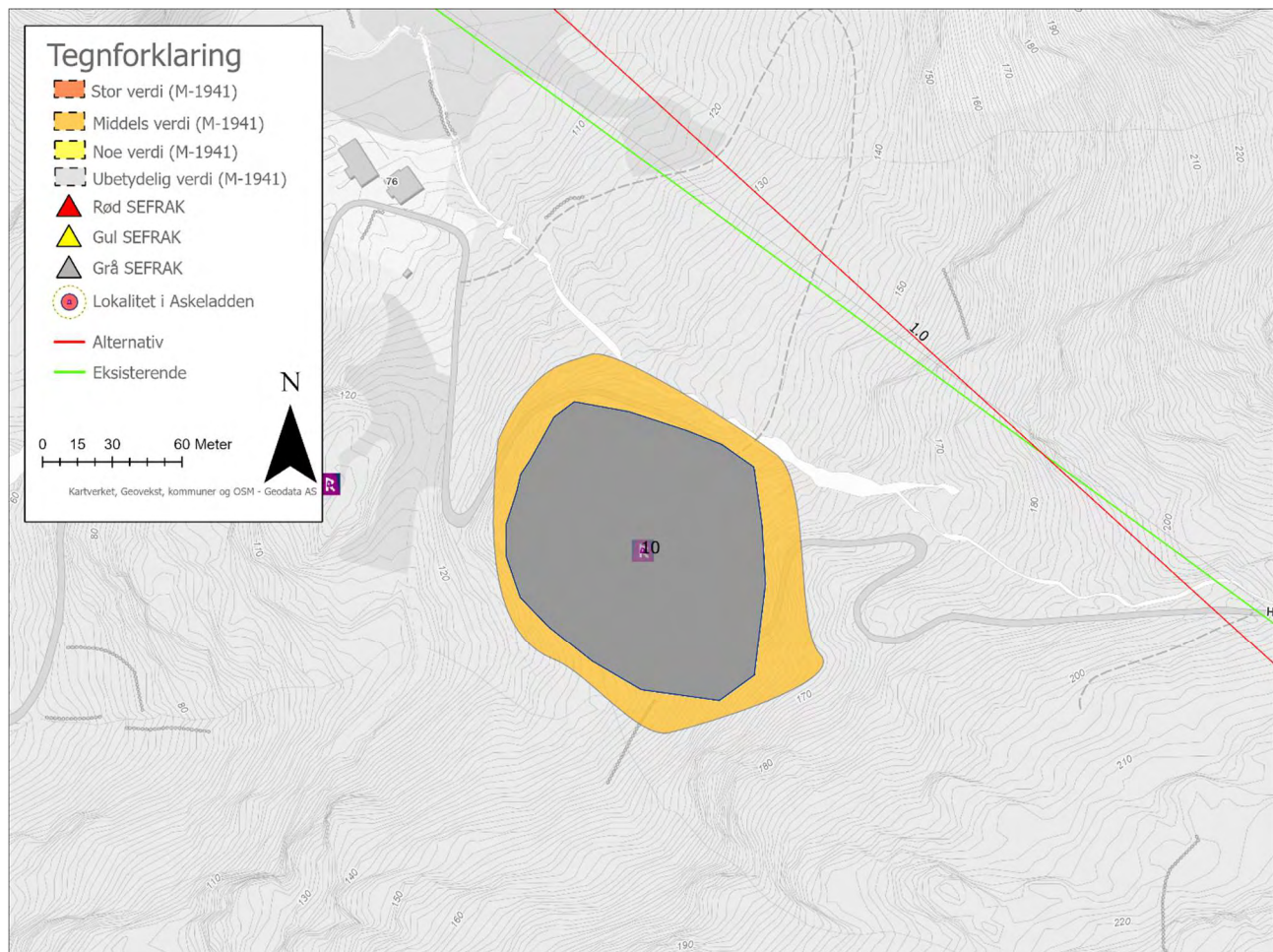
Figur 3-23 Bilde av steingjerde på Ospehaugen. Dagens ledninger kan sees i bakkant av området. Foto: Hege Andreassen, Vest-Agder Fylkeskommune.

Verdivurdering

Området fremstår som lite lesbart i dag. Det er ingen stående bygninger, men flere rester etter steingjerder og rydningsrøyser. I området er det også en blokkheller, det er ikke påvist kulturminner i helleren. Området har trolig vært en støl eller småbruk i eldre tid.

Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-24 Oversikt over delområde 10 (middels verdi). Kart: Norconsult.

3.2.11 Delområde 11 – Lene

Gården er plassert helt i nordre enden av den smale fjorden Lenefjorden. Trolig går bosetningen på gården langt tilbake i tid. Regnskap fra 1600-tallet viser trafikk på Lenefjorden i form av danske, hollandske, engelske og skotske fartøyer. Fartøyene handlet primært eiketømmer, men siden eiketømmeret var underlagt strenge restriksjoner ble det også tatt osp og lønn. Det var tollsted ved Jåsund. Ferdsele over land gikk også forbi Lene som fulgte den gamle ridevegen (id 177112, 178474) som fortsetter videre nordvest forbi Lene. På Lene har det vært gjestgiveri fra 1720. Denne virksomheten fortsatte på 1800-tallet. Gården har vært krongods frem til 1660 [16].

Gården har stor tidsdybde og representerer flere virksomheter og faser med betydning for historien. På gården er det flere alderdommelige bygninger, blant annet et våningshus fra 1600-tallet (Vest-Agder Fylkeskommune). Det har blant annet blitt drevet gjestgiversted og trelasthandel her. I tillegg til at gården har hatt en rolle med tollinnkreving i Jåsundet. Gården har ligget svært sentralt til. Det er funnet kulturminner fra flere ulike tidsperioder på gården. På jordene foran husene, nord for Mandalsveien er det funnet to steinalderlokaliteter (id 250158, 250159) og en kokegroplokalitet som er gravet ut (id 122746) I høyden nord for gårdstunet er påvist to hellere (id 250068, 250100) hvorav en er automatisk fredet. Det er også påvist en

gravhaug som er utgravet (id 250157). I elven, nord for gravminne (id 250157) ble det under befaringsobservert det som trolig er restene etter en kvern. Denne er ikke beskrevet i Askeladden

Tabell 3-12 Oversikt over kulturminner i delområde 11 (stor verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
250157	Rundoval haug, 4x4,5 meter	Jernalder	Fjernet. Aut. fredet
250068	Overgangsheller,	1482-1646	Aut. fredet
177112	Postvegen som rideveg	Før 1537	Ikke fredet
102348	Gamle tunet skal ha ligget her, hage i dag	-	Ikke fredet
80656	Underligger til dreiekvern av granitt	Uviss tid	Ikke fredet
250158	Steinalderlokalitet	Eldre steinalder	Aut. fredet
250159	Steinalderlokalitet	Steinalder	Aut. fredet
-	Mulig rester etter kvern, ikke i askeladden	Uviss tid	-
1032-0006-037	Våningshus, pusset opp på 1900-tallet	1600	Rød SEFRAK
1032-0006-038	Skjul, nytt tak i 1985	-	Rød SEFRAK
1032-0006-039	Kvernhus, ruin i dag	-	Rød SEFRAK
1032-0006-042	Våningshus	1887	Gul SEFRAK
1032-0006-044	Kvernhus	-	Rød SEFRAK
1032-0006-045	Båthus	-	Gul SEFRAK
1032-0006-043	Fjøs	-	Rød SEFRAK
1032-0006-040	Våningshus (oppussing)	-	Gul SEFRAK
1032-0006-041	Fjøs (oppusset før 1940)	-	Gul SEFRAK

Tabell 3-13 Oversikt over kulturminner i nærheten som ikke er omfattet av delområde 11 (stor verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
250100	Pantherheia, heller	1805-1935	Ikke fredet
102346	Øygardevollen, registrert i 2019, ikke funn	Uviss tid	Ikke fredet
122746	Lene, kokegroplokalitet, utgravet	Folkevandringstid	Fjernet

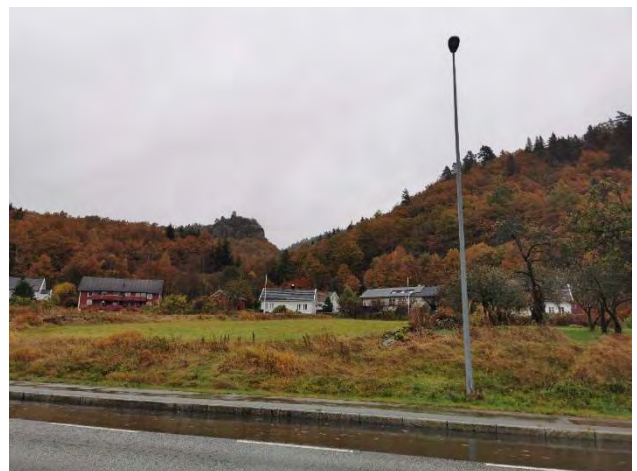
Figur 3-25 Gravhaug (id 250157) som observert under befarings. Utgraving av KHM 2021. Foto: Norconsult.

Figur 3-26 Gravhaug (id 250157) ved arkeologiske undersøkelser i 2019. Foto: Hege Andreassen, Vest-Agder Fylkeskommune.

Figur 3-27 Observert under befarings. Ikke beskrevet i Askeladden. Trolig rester etter kvern eller lignende ut fra oppmuring. Kan også se ut som om vannet er ledet inn bevisst i bakkant, det kan sees en oppmuring nedover på bildet. Foto: Norconsult.

Figur 3-28 Gårdsmiljøet på Lene, tatt i retning av alternativ 1.0. Foto: Norconsult.

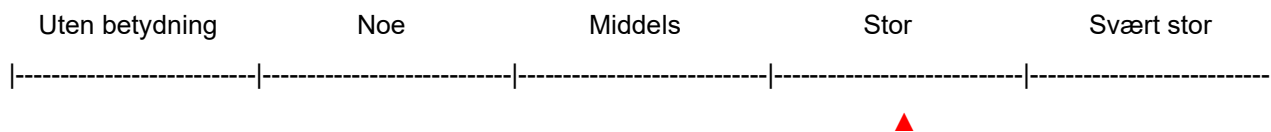
Figur 3-29 SEFRAK hus 1032-0006-037. Foto: Theodor Lote Bruun, Vest-Agder Fylkeskommune.

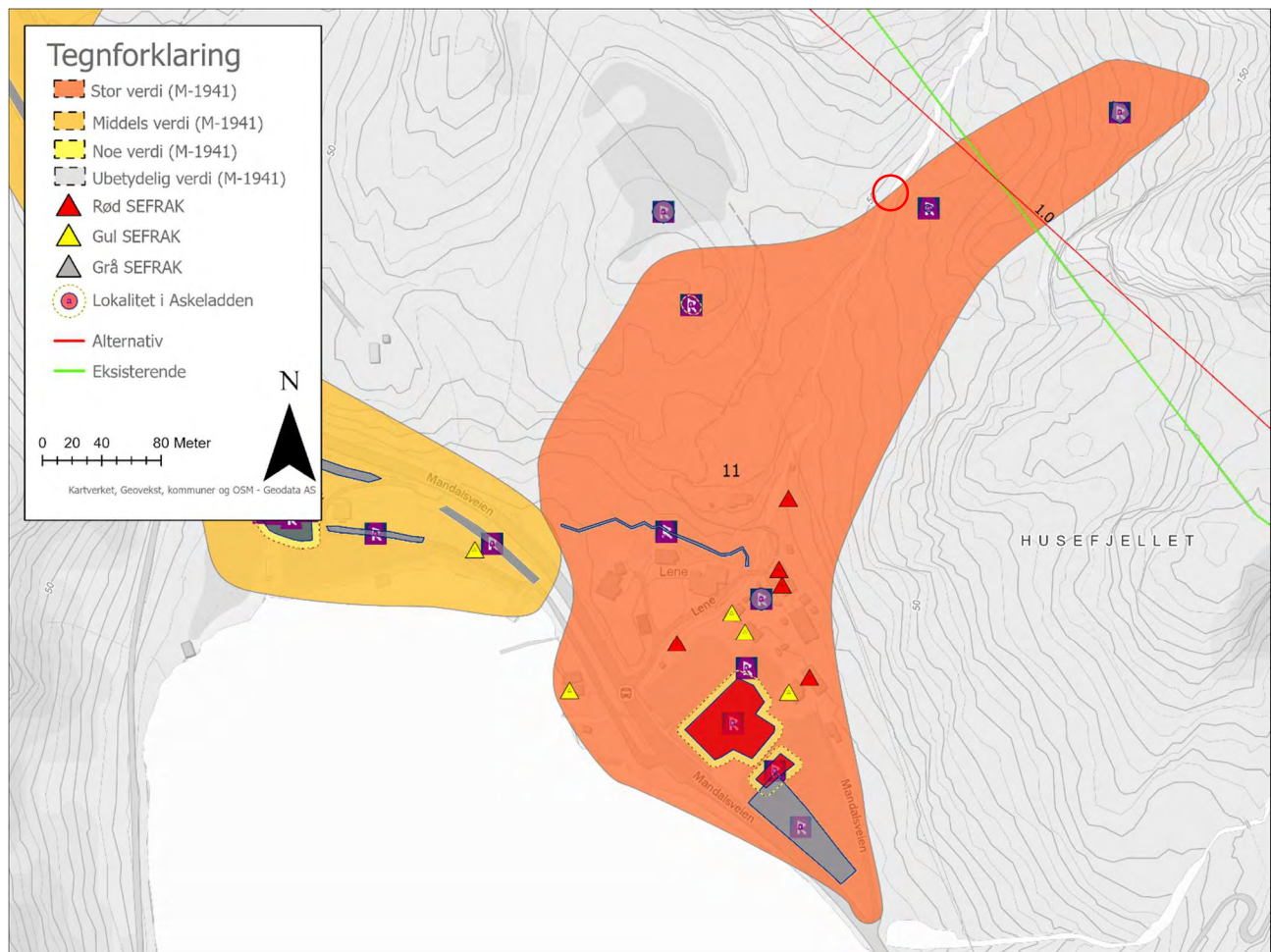

Figur 3-30 SEFRAK 1032-0006-039 ligger som ruin idag, var stående under SEFRAK registreringene. Foto: Hege Andreassen, Vest-Agder Fylkeskommune.

Verdivurdering

Området har stor tidsdybde og er benyttet i flere ulike perioder. Flere av bygningene på gården er alderdommelige. Det er flere automatisk fredede kulturminner på gården. Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-31 Oversikt over delområde 11 (stor verdi). Rød sirkel nord i delområdet markerer sted for funn av mulige kvernrester. Kart: Norconsult.

3.2.12 Delområde 12 – Flaten (Fladen)

Dette har trolig vært en gammel ødegård som på 1600-tallet ble ryddet og dyrket på nytt. Gården har ligget i utmarken til gården Lene. Det øverste stykket av gården ble trolig ryddet rundt 1686-87. Nedre Fladen ble på 1700-tallet skilt ut av den tidligere ødegården, det er denne gården som i dag utgjør Flaten (Fladen) [16].

Våningshusene er bygget på og endret i flere ganger. I moderne tid er det også bygget på terrasse på hovedhuset. Sommerfjøset er av enkel standard og i dårlig stand. Laftebygget «Basstu» fremstår alderdommelig og i god stand.

Tabell 3-14 Oversikt over kulturminner i delområde 12 (noe verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
1032-0006-067	Basstu	-	Rød SEFRAK

1032-0006-068	Våningshus (Flyttet 1930, kjøkken bygget på i 1970)	-	Rød SEFRAK
1032-0006-069	Våningshus (Bygget på 1939 med stue kjøkken og kammers, 1970 ble kjøkken flyttet til nordenden. Terrasse bygget på i nyere tid)	-	Rød SEFRAK
1032-0006-070	Sommerfjøs (i dårlig stand)	-	Rød SEFRAK

Figur 3-32 Våningshus i retning av alternativ 1.0. Foto: Norconsult.

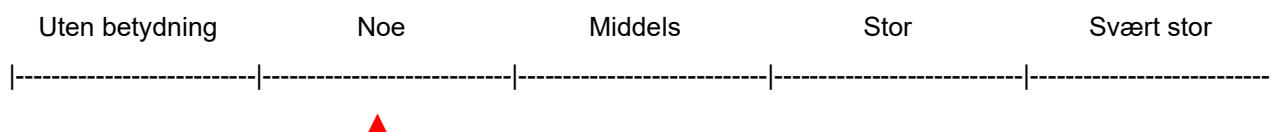

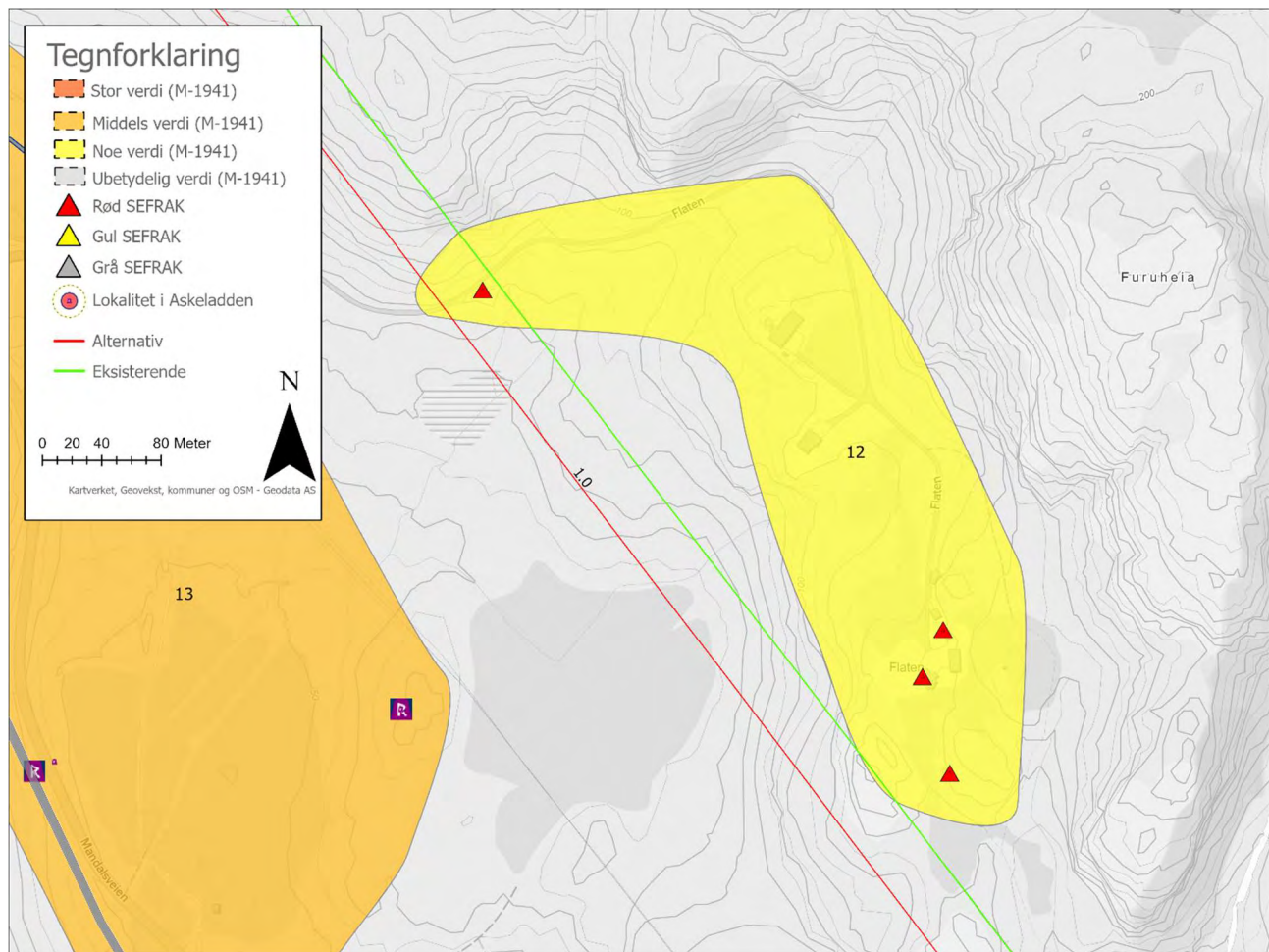
Figur 3-33 Basstu i retning av våningshus (1032-0006-069). Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Byggene er vanlig forekommende. Det er ingen automatisk fredede kulturminner i delområdet.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-34 Oversikt over delområde 12 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.2.13 Delområde 13 – Lenesbakkan

Postverket ble etablert i 1647. Rutene gikk først langs etablerte ferdselsårer, med tiden opparbeidet man dem til rideveier. Fra slutten av 1700-tallet og første halvdel av 1800-tallet ble deler av disse veiene omgjort til kjørevei. I delområdet er det flere veiminner fra denne perioden, veiene ligger fragmentert og følger i stor grad dagens moderne bilvei. En kjøreveg gikk for eksempel fra Lene til Lyngdal. Veien ble bygget i årene 1823-25 og var i bruk til 1932. I dag ligger den i stor grad gjengrodd som en turvei/skogsvei [2].

Tabell 3-15 Oversikt over kulturminner i delområde 13 (middels).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
178474	Postveien som kjørevei i bruk til 1932	1825	Ikke fredet
178475	Salvodd steinhvelvsbro	1852	Ikke fredet
132589	Postveien som ridevei	1653-1793	Ikke fredet
178487	Postveien som kjørevei i bruk til 1932	1825	Ikke fredet
117959	Optedal steinhvelvsbro	1851	Ikke fredet

Tabell 3-16 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 13 (middels verdi).

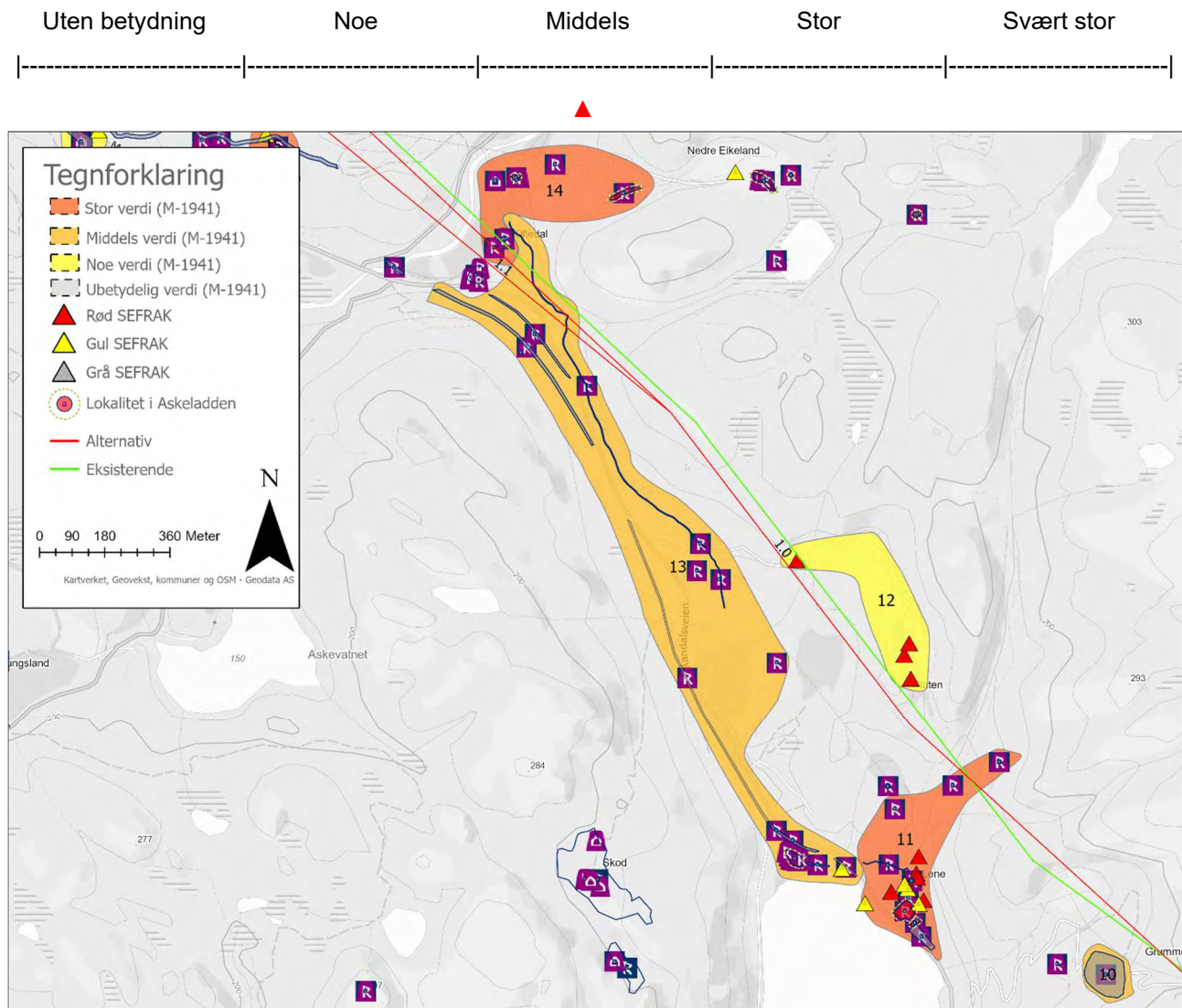
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
244136	Steinalderboplass med flere funn	Eldre steinalder	Aut. Fredet
102356	Lynghaugen, ingen funn	-	Ikke fredet
102413	Furuberghaugen, ingen funn	-	Ikke fredet
122748	Kokegropfelt som er fjernet ved utgraving	1510	Fjernet

Figur 3-35 Postveien som kjørevei. Bilde tatt i retning Lene mot sørøst. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

De ulike veistrekningene i delområdet er fragmentert mellom moderne infrastruktur og veianlegg. Enkelte strekninger er små, men er flere generasjoner vei med flere flotte steinbroer. Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-36 Oversikt over delområde 13 (middels verdi). Kart: Norconsult.

3.2.14 Delområde 14 - Oftedal

Gården Oftedal ligger i delområdet. Elven som går igjennom dalen, har trolig hatt navnet Ofta eller Åpta i eldre tid som har sitt opphav i det gammelnorske ordet for svane *alpt*. Oftedal har da trolig hatt navnet *Alptardal* [10]. På 16-1700-tallet var Oftedal en postgård og var sentral som knutepunkt på postruten som gikk forbi mellom Lyngdal og Sør-Audnedal (se også kap 3.2.13). I første halvdel av 1600-tallet var det en rettskonflikt om Oftedal, denne hadde pågått over lengre tid. Da ble det henvist til flere dokumenter fra 1500-tallet og gården er da trolig eldre [17].

Det er flere automatisk fredede kulturminner på gården, to gravfelt (id 244291, 244290), en hulvei (id 244292) og en heller (id 244285).

Tabell 3-17 Oversikt over kulturminner i delområde 14 (stor verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
102536	Stedsnavn Haugågren	-	Ikke fredet
244290	Gravfelt	Yngre steinalder	Aut. fredet
102533	Det gamle tunet skal ha ligget her	-	Ikke fredet
244285	Blokkheller	1700 +/- 30 BP	Aut. fredet
244292	Hulvei	1160-1264 e.Kr.	Aut. fredet

Tabell 3-18 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 14 (stor verdi).

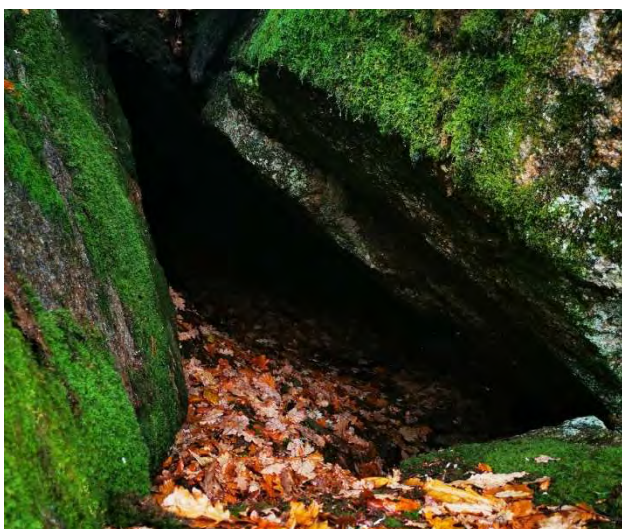
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
102532	Stedsnavn Ospehaugen	-	Ikke fredet
102537	Hellaren	-	Uavklart
102535	Den runde haugen stedsnavn	-	Uavklart
244291	Gravfelt bestående av flere typer gravminner	Ulik	Fjernet aut. fredet

Figur 3-37 Bilde tatt fra gravfelt i retning av alternativ 1.0. Foto: Norconsult.

Figur 3-38 Bilde tatt fra blokkheller (id 244285) i retning av alternativ 1.0. Foto: Norconsult.

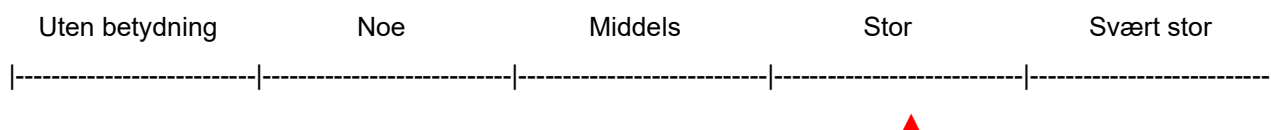

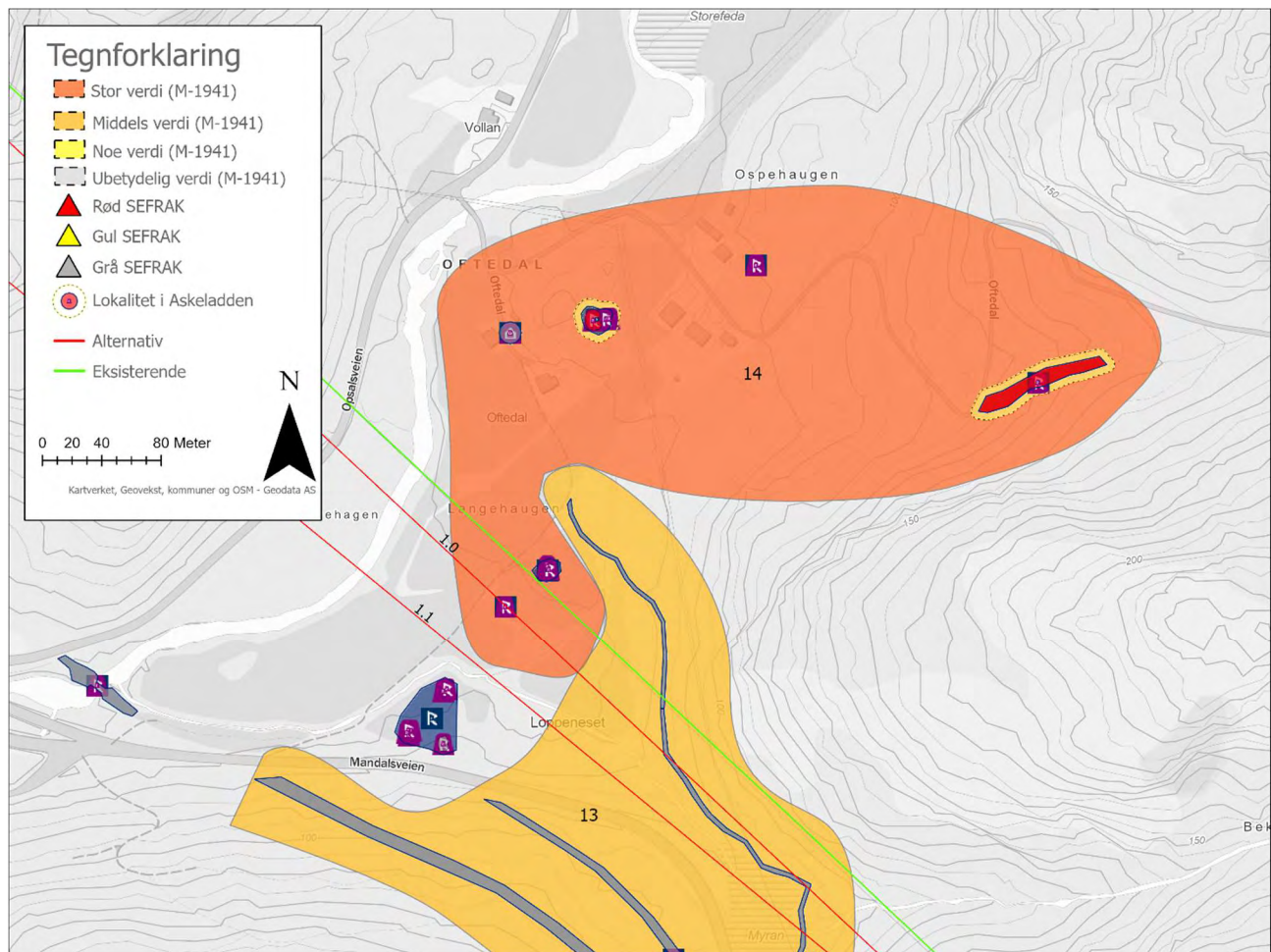
Figur 3-39 Inngang til blokkheller (id 244285). Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Området består i hovedsak av gården Oftedal med flere automatisk fredede kulturminner. Helleren ligger i et lite skogholt og har begrenset med innsyn og utsyn. Den mangler også visuell sammenheng med resten av delområdet. Gården har stor tidsdybde og det er funnet kulturminner fra ulike perioder, blant annet et gravfelt fra yngre steinalder.

Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-40 Oversikt over delområde 14 (stor verdi). Kart: Norconsult

3.2.15 Delområde 15 - Kavelbro

Delområdet består av en kavelbro som er datert til høymiddelalder (1152-1260 e.Kr.). Treverket i kavelbroen fremstår som godt bevart og har vært arkeologisk undersøkt. Greiner og stokker er lagt lagvis på kryss og tvers oppå hverandre. Det er smågreiner i bunn og større stokker over med småkvist øverst. Den har retning mot postveien og det er antatt at denne representerer et eldre veifar. Våningshuset på Gullknuden er tatt med da det ligger like inntil. Den gamle rideveien har gått igjennom tunet her og det var ikke før i 1870-årene at hovedveien ble lagt langs kanten på Gulltjørn. Denne gården har også vært postgård på 16-1700-tallet. Gården ble offisielt skilt ut fra Oftedal i 1668 [16].

Tabell 3-19 Oversikt over kulturminner i delområde 15 (stor verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
244274	Kavelbro datert til middelalder	1152-1260 e.Kr.	Aut. fredet
1032-0006-066	Våningshus	1850	Gul SEFRAK

Tabell 3-20 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 15 (stor verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
3434	Postvegen som rideveg	Førreformatorisk tid	Fjernet. Aut. fredet
13198	Gullknuten (haug ansett som tradisjonsplass)	-	Ikke fredet
42428	Gullknuten, steinøks som er gått tapt	Steinalder	Ikke fredet
103897	Runesteinslia, folkesagn, slipestein	- (uviss tid)	Ikke fredet
1032-0006-064	Våningshus	1870	Gul SEFRAK

Figur 3-41 Foto av kavelbro under den arkeologiske registreringen utført av Vest-Agder fylkeskommune. Foto: Montse Cucurella, Vest-Agder Fylkeskommune.

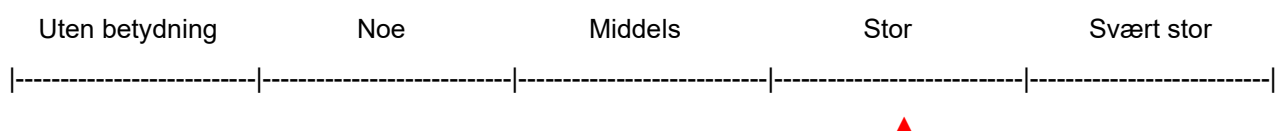

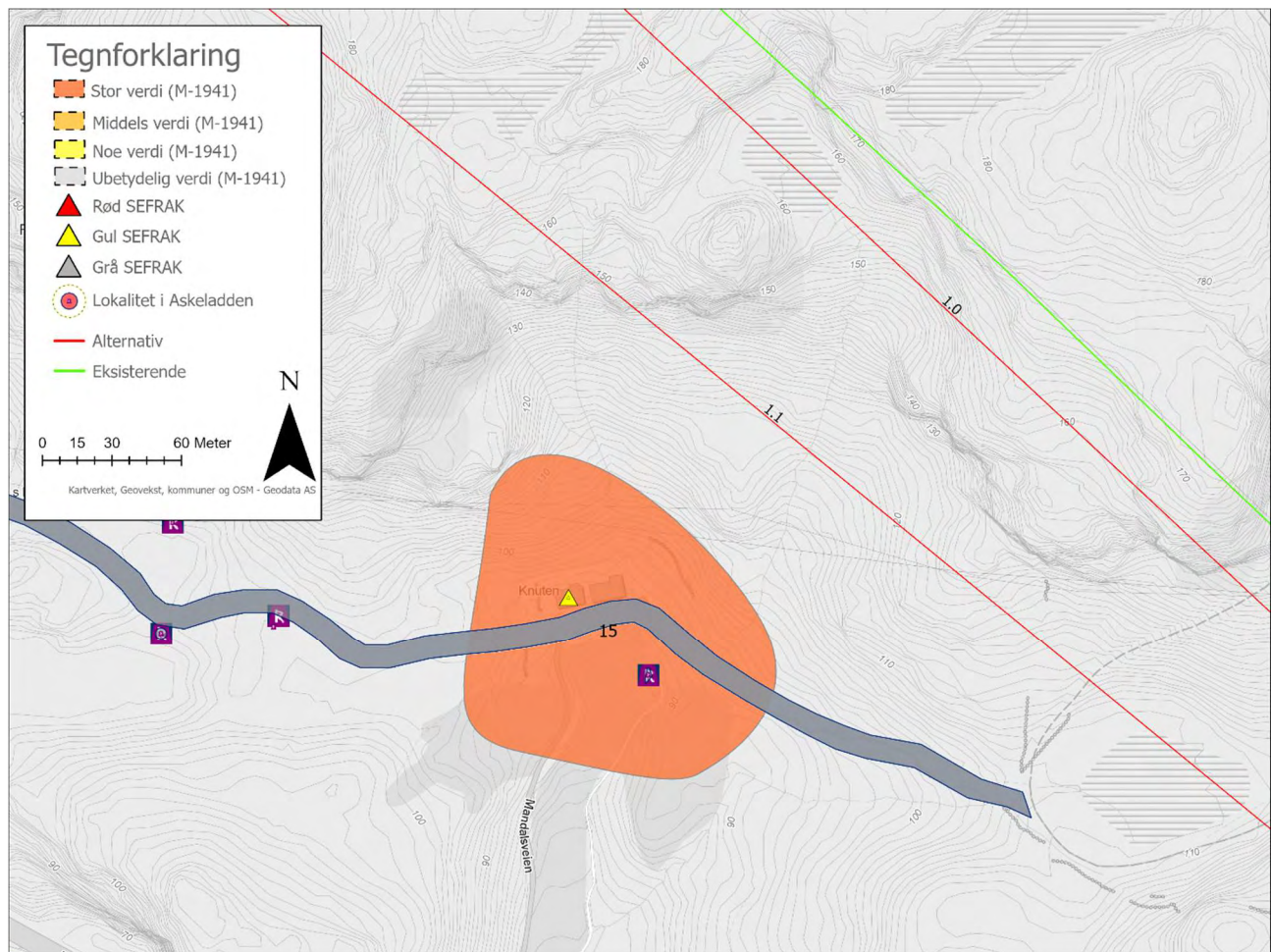
Figur 3-42 Våningshus (1032-0006-066). Foto: Anna Borg, Vest-Agder Fylkeskommune.

Verdivurdering

Kavelbroen har betydning som kilde til historien for perioder hvor det finnes få skriftlige kilder, den representerer også en fase med betydning for historien. I dag er det våningshuset og driftsbygningen på Gullknuden som er synlig, disse er godt lesbare som kulturminne.

Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-43 Oversikt over delområde 15 (stor verdi). Kart: Norconsult

3.2.16 Delområde 16 - Gullsletta

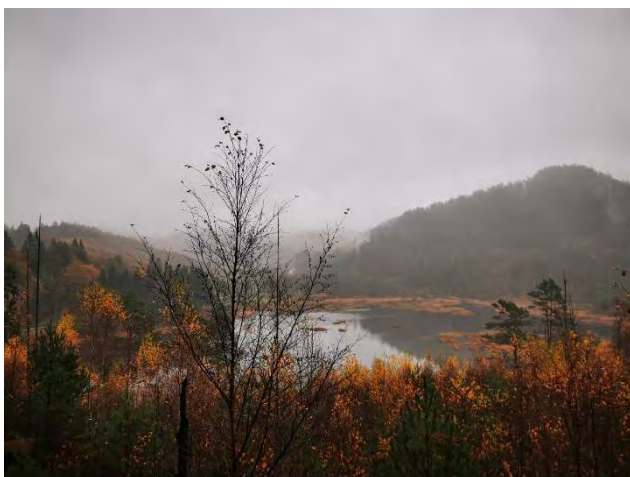
Området omfatter flere ikke fredete kulturminnelokaliteter. I hovedsak områder hvor det har vært gårdsdrift, men som nå er krattskog. Det er ingen hus her. Avfolkingen av Gullsletta skjedde trolig utover på 1700-tallet. På 16-1700 tallet var gården postgård og oppsitterne var derfor pliktig til å være med å frakte posten. Selve postveien gikk ikke innom gården [16]. Plassen (Vestre-lille) ligger nordvest for Gullsletta. Gården ble trolig avfolket noe senere enn Gullsletta [17]. Nord i delområdet ligger en ruin etter en mølle som var i drift fra 1890 til 1940-årene. Dette var en bygdemølle som måtte rives i forbindelse med E18 utbygging [18].

Tabell 3-21 Oversikt over kulturminner i delområde 16 (noe verdi).

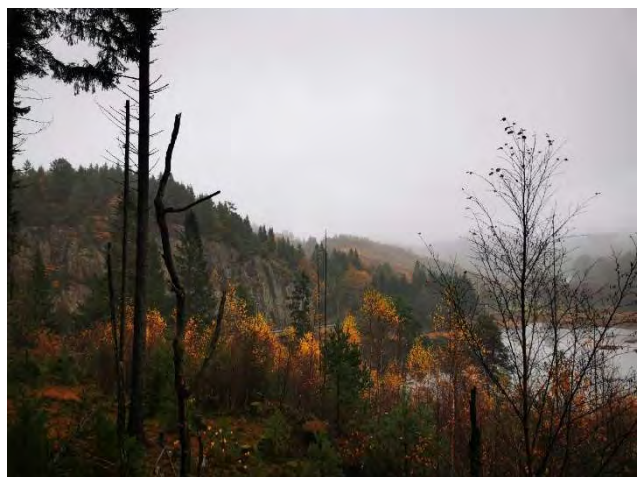
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
222544	Område for gården Gullsletta	1600-1700 (fjerde kvartal)	Ikke fredet
222545	Husmannsplass fra 1720 årene til 1805	1720-1805	Ikke fredet
117957	Herdal-mølle	1890-1940	Ikke fredet

Tabell 3-22 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 16 (noe verdi). Kulturminnene er ikke med da de ikke blir påvirket av tiltaket.

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
244280	Kullgropsfelt, ikke synlig og påvirkes ikke	Jernalder/middelalder	Aut. fredet
244278	Støyden Hellenen, ikke synlig og påvirkes ikke	Eldre bronsealder	Aut. fredet
178532	Postvegen som kjøreveg, ikke synlig fra alt.	1800-tall	Ikke fredet

Figur 3-44 Bilde tatt fra område for Gullsletta og mot alternativ 1.0. Foto: Norconsult.

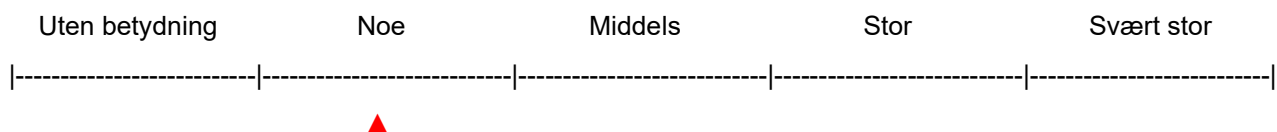

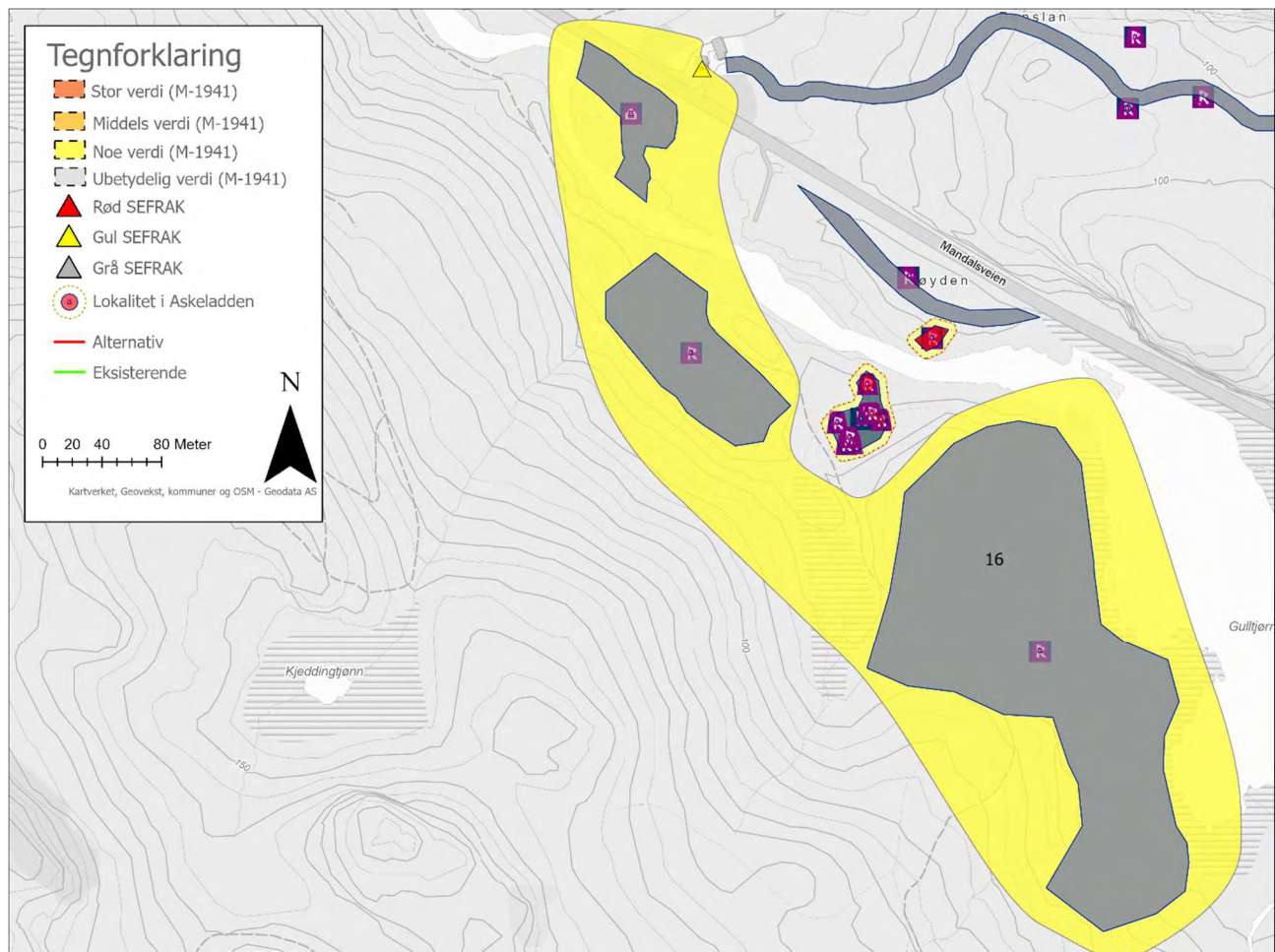
Figur 3-45 Bilde tatt fra Gullsletta mot alternativ 1.0. Området er idag helt gjengrodd. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Området er i dag helt gjengrodd av busker og kratt og er ikke lesbart som kulturminne eller kulturmiljø. Utover rester av mølleruinen ble det ikke observert tufter. Området fremstår som usammenhengende.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-46 Oversikt over delområde 16 (noe verdi). Kart: Norconsult

3.2.17 Delområde 17 – Heller

En større bergblokk danner en heller. Det er i dag bål plass og kull i dagen som stammer fra moderne bruk av helleren. Den har en lengde på 5 meter og dybde på 2 meter. Det ble funnet en kokegrop inne i helleren som ble datert til folkevandringstid [19].

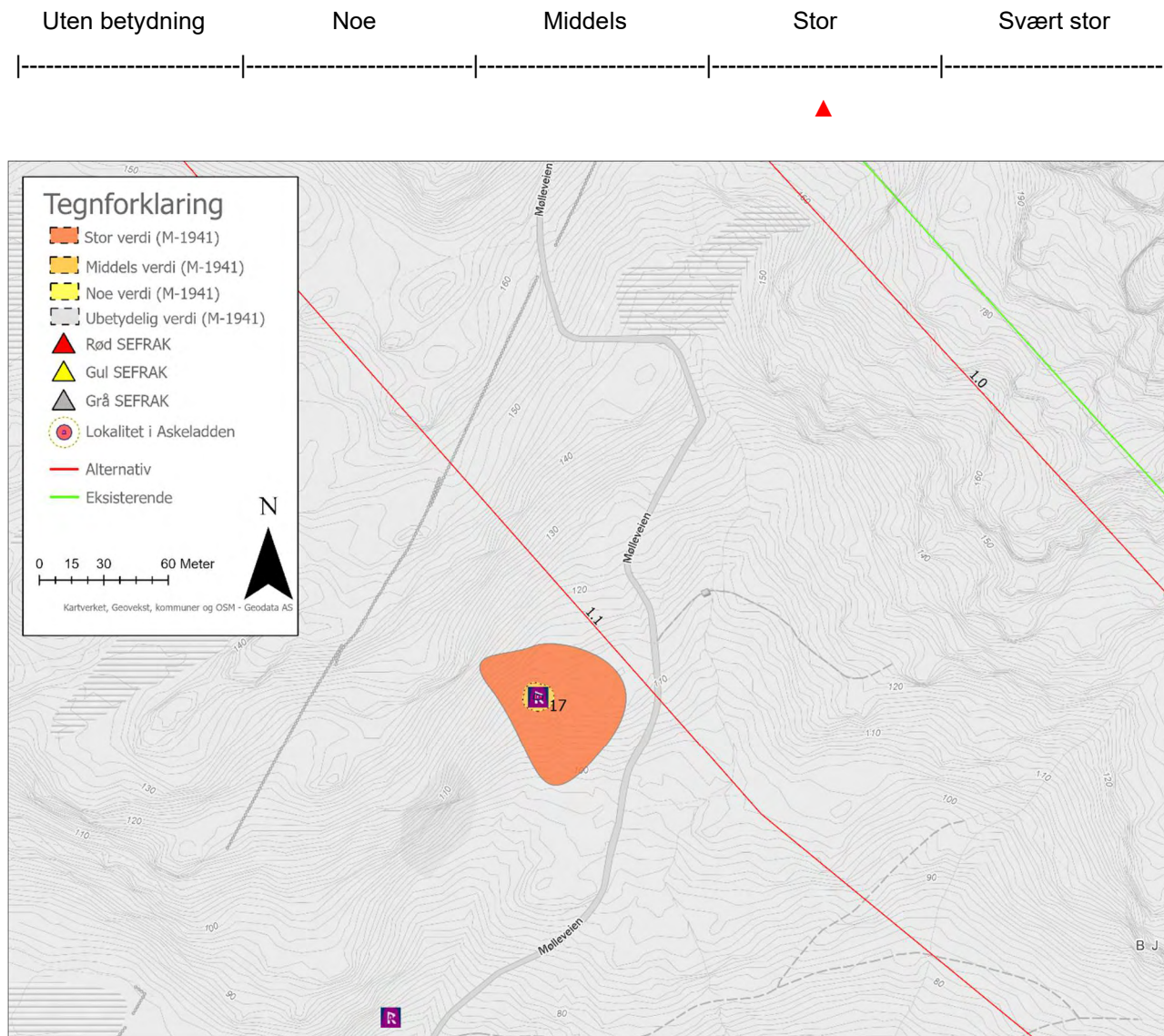
Tabell 3-23 Oversikt over kulturminner i delområde 17 (stor verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
263917	Heller	392-538 e.Kr.	Aut. fredet

Verdivurdering

Helleren har stor betydning som kilde for perioder hvor det finnes ingen skriftlige kilder. Helleren ble undersøkt i forbindelse med arkeologiske undersøkelser for ny E39 Herdal-Røyskår.

Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-47 Oversikt over delområde 17 (stor verdi). Kart: Norconsult

3.2.18 Delområde 18 – Hulvei

En del av en hulvei har gått her. Hulveien ble snittet i forbindelse med E39 Herdal-Røyskår prosjektet og hulveien var firkantet med flat bunn. Dette er uvanlig og kunne være resultatet etter moderne grøfter eller lignende. Det ble tatt dateringsprøve av hulveien som ga en datering fra høymiddelalder (1222-1286 e.Kr.) [19].

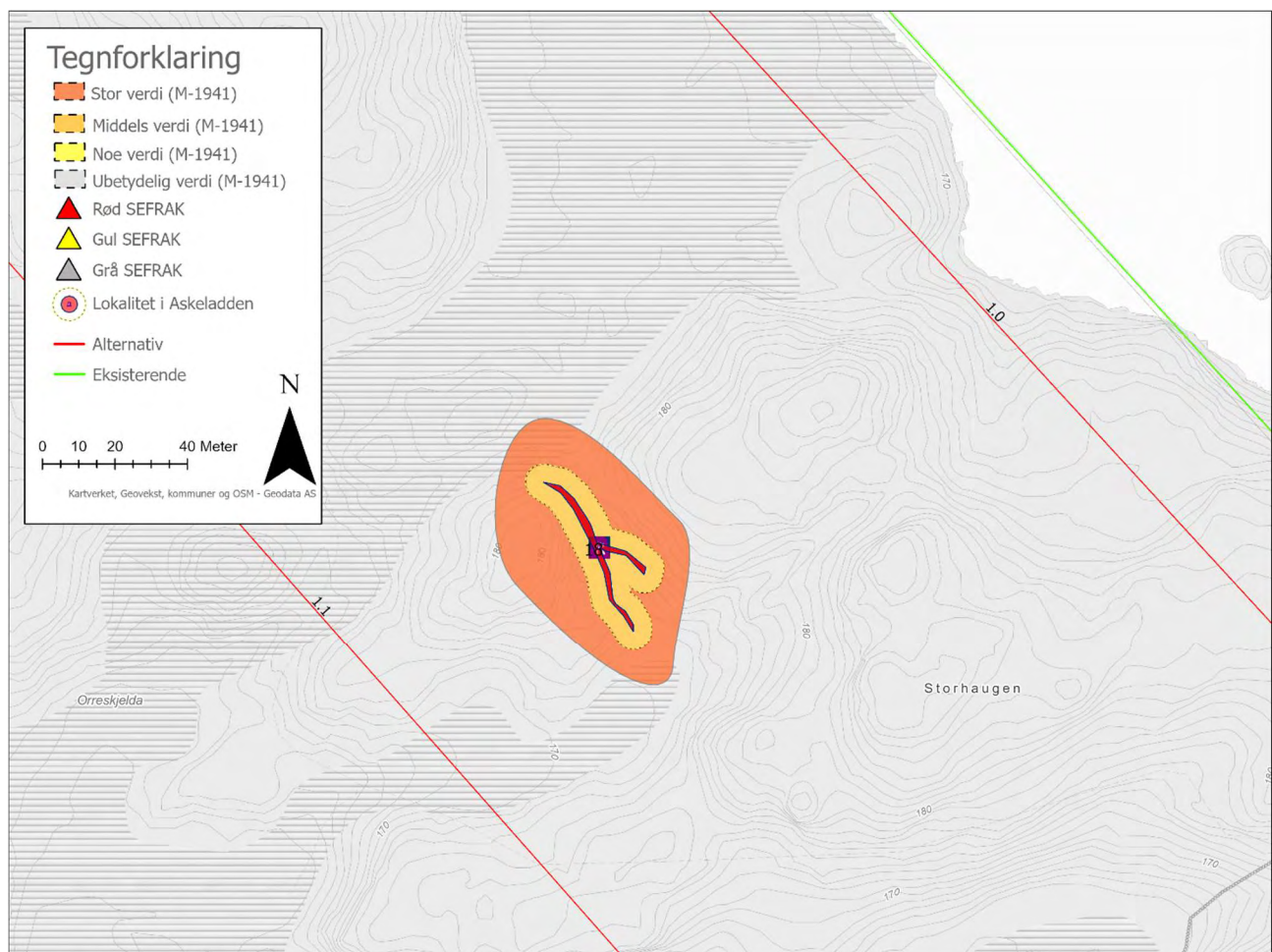
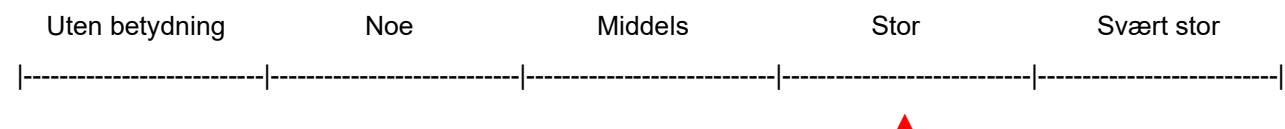
Tabell 3-24 Oversikt over kulturminner i delområde 18 (stor verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
263917	Heller	392-538 e.Kr.	Aut. fredet

Verdivurdering

Hulveier er eldre veifar som har dannet seg som nedsenkninger i terrenget fra mange års bruk. Ofte kan slike veier være svært gamle. Veien er datert til høymiddelalder og er en viktig kilde til historien og hvordan landskapet ble benyttet.

Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-48 Oversikt over delområde 18 (stor verdi). Kart: Norconsult

3.2.19 Delområde 19 – Høyland østre

Gården har sitt navn trolig etter å ha blitt benyttet som slåtteland under en annen, større gård. Trolig Rom eller Kvelland. Opplysninger om gården foreligger i skriftlige kilder på slutten av 1500-tallet og begynnelsen på 1600-tallet [17]. Delområdet består av yngre SEFRAK registrerte bygninger samt flere SEFRAK registrerte ruiner. I delområdet er det også registrert en hulvei og to gravhauger.

Tabell 3-25 Oversikt over kulturminner i delområde 19 (stor verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
1032-0006-001	Våningshus	1864	Gul SEFRAK
1032-0005-078	Våningshus pusset opp 1970, 1966	-	Gul SEFRAK
288944	Hulvei	-	Aut. fredet
288943	To gravhauger	-	Aut. fredet

Tabell 3-26 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 19 (stor verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
102523	Stedsnavn Haugegåg(r)egra	-	Uavklart
102522	Stedsnavn Kvellandshaugen	-	Uavklart
1032-0005-091	Mur etter kvernhus	- (gammel)	Grå SEFRAK
1032-0005-079	Ruin av potetkjeller	-	Grå SEFRAK
1032-0006-105	Ruin av potetkjeller	-	Gra SEFRAK

Figur 3-49 Dagens ledninger gjennom delområdet. Foto: Norconsult.

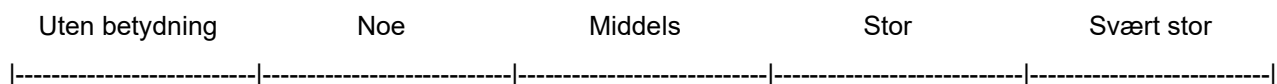

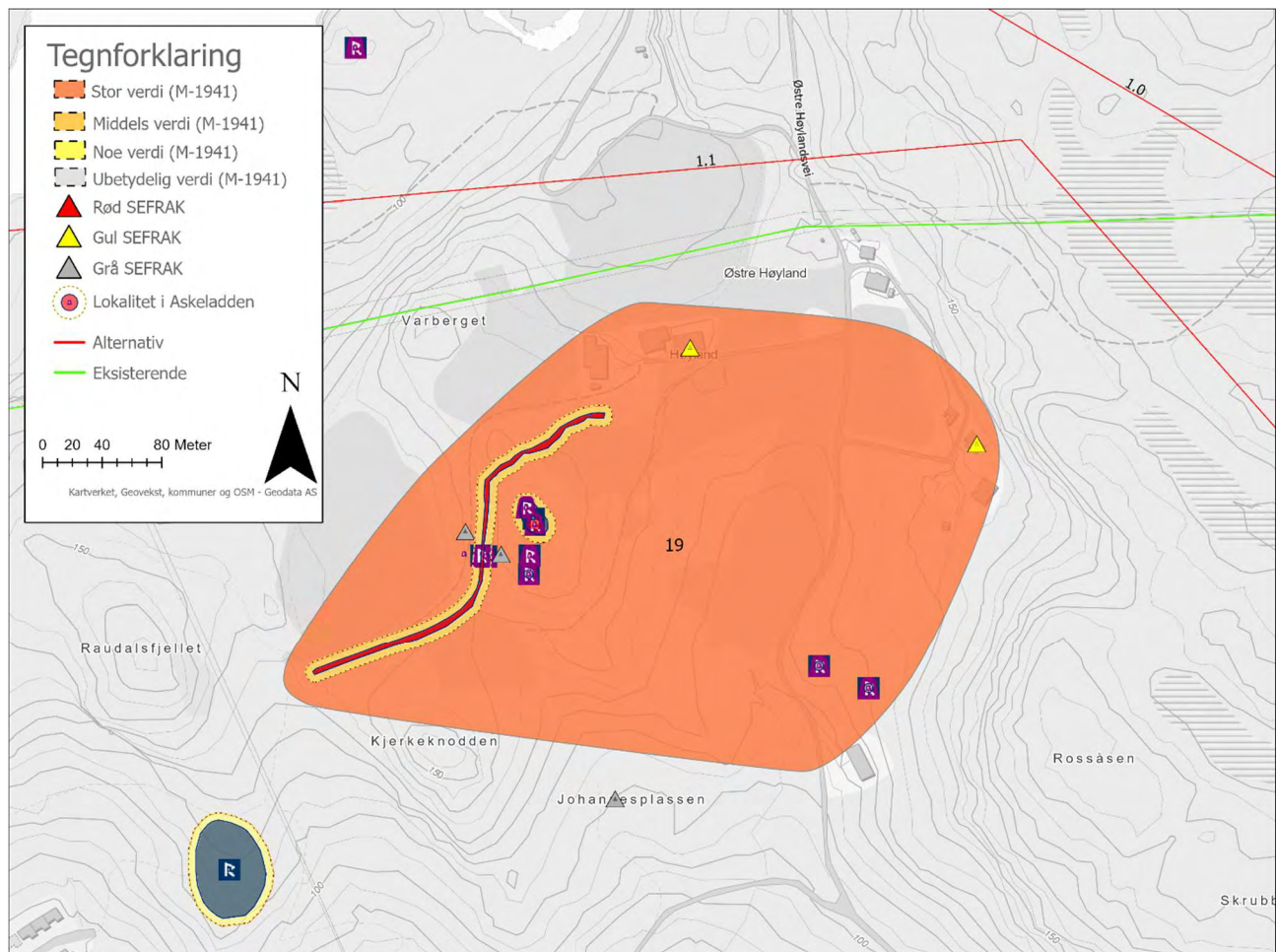
Figur 3-50 Bilde av dagens ledninger. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Området er lesbart, men har få alderdommelige bygninger og de stående husene er vanlig forekommende. Det er flere moderne bygninger i området. I delområdet er det påvist en eldre hulvei og to gravhauger som gir området tidsdybde.

Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-51 Oversikt over delområde 19 (stor verdi). Kart: Norconsult.

3.2.20 Delområde 20 – Lyngdalsvegen som rideveg

Veien er delvis en hulvei som har vært i bruk frem til 1830-årene. Som hulveg kan den stamme fra førreformatorisk tid. Veien ble også brukt delvis som sledevei på vinterføre. Deler av strekningen fra Skrumsøen blir også omtalt som Gjest Bårdssonsveg. Den kjente stortyven Gjest Bårdson (1791-1849) skal ha gått denne veien [2]. Han reiste landet rundt, og en rekke lokale stedsnavn har opphav i fortellingene rundt ham.

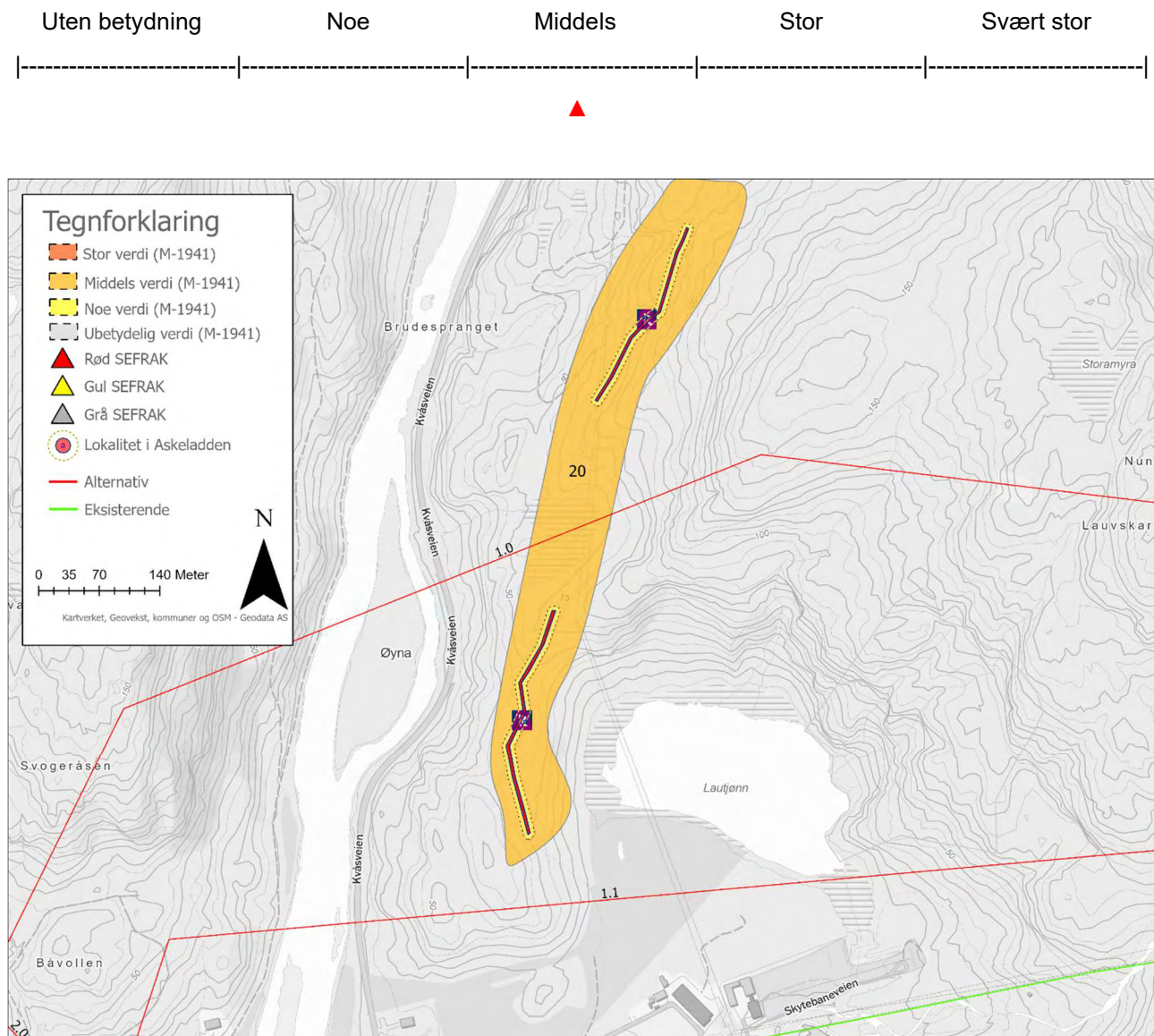
Tabell 3-27 Oversikt over kulturminner i delområde 20 (middels verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
180282	Lyngdalsvegen som rideveg	Førreformatorisk	Aut. fredet

Verdivurdering

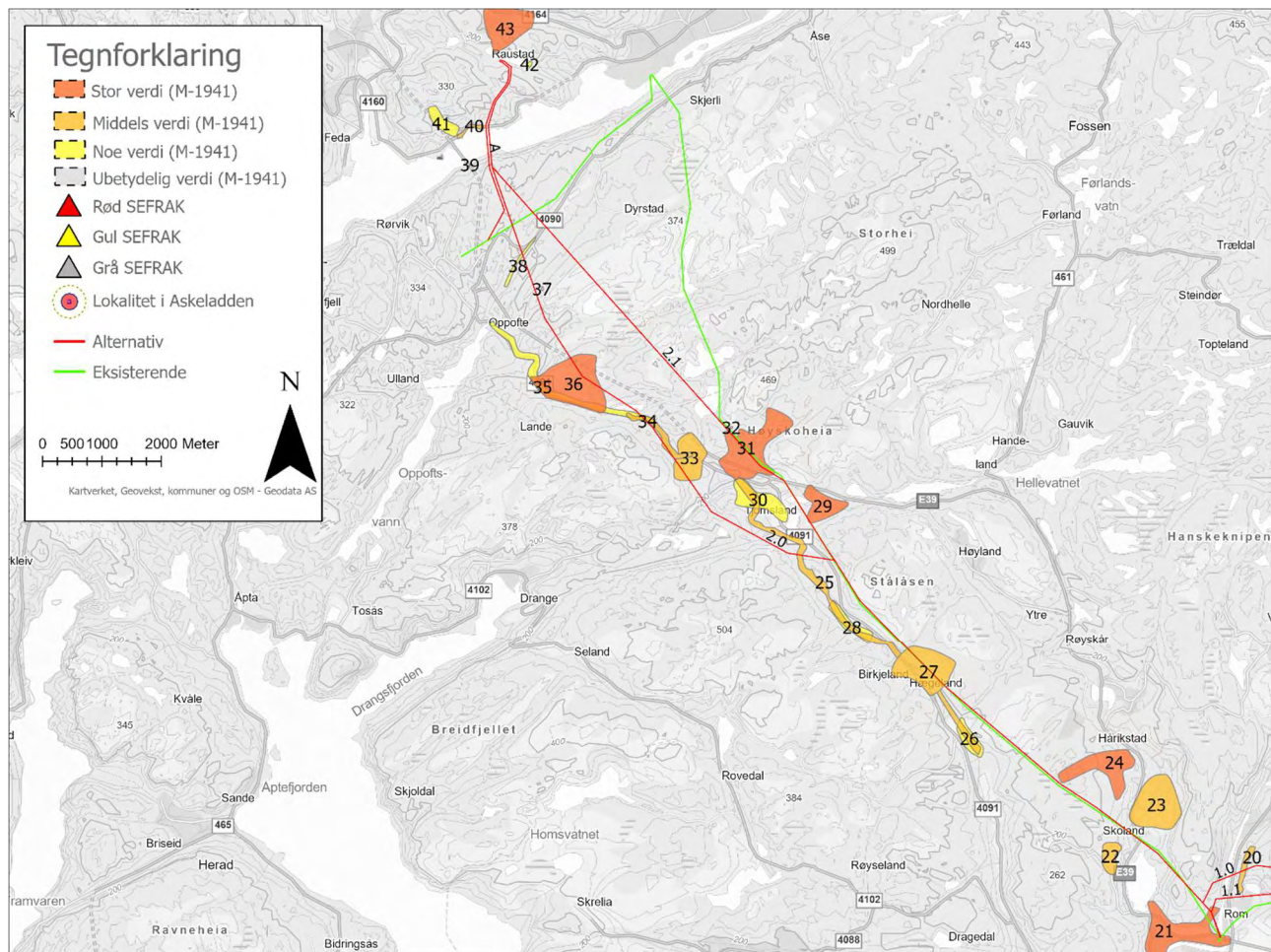
Strekningen er fragmentert og ikke datert ved arkeologiske undersøkelser. Veien er delvis ødelagt av en traktorvei.

Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-52 Oversikt over delområde 20 (middels verdi). Kart: Norconsult

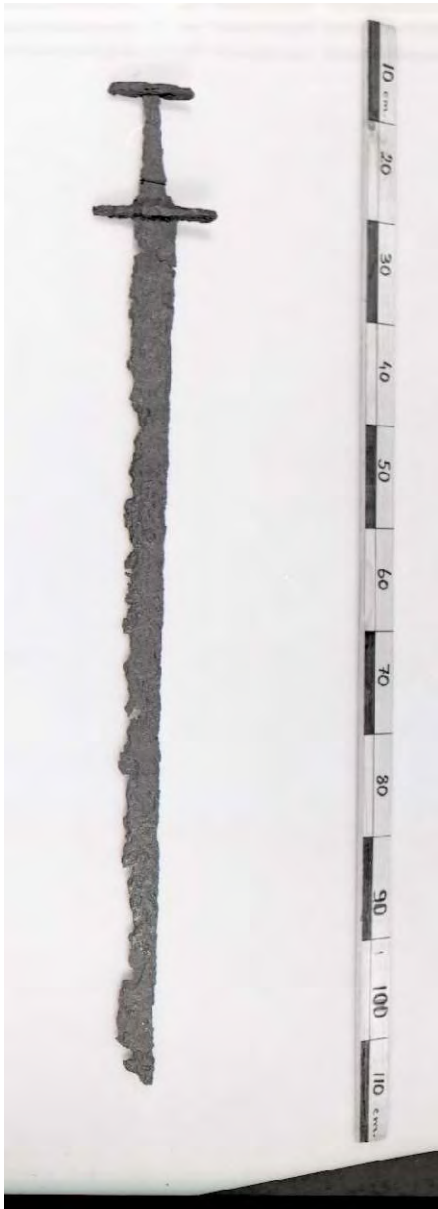
3.3 Delstrekning Lyngdal – Kvinesdal/Øye

Figur 3-53 Oversikt over verdisatte delområder på strekningen Lyngdal-Kvinesdal/Øye. Kart: Norconsult.

3.3.1 Delområde 21 – Bringsjord

Gården Bringsjord ligger innerst i Lyngdalsfjorden mellom elvene Lygna og Møska. Gårdsnavnet stammer trolig fra en tid da havet gikk adskillig lenger inn enn i dag og Brimfjord kan ha vært navnet på Lyngdalsfjordens innerste del [17]. Det er funnet flere kulturminner på gården, blant annet et sverd (C12776) og en celt av jern (C12777).

Figur 3-54 Sverd funnet på Bringsjord (C12776). Foto: Kulturhistorisk Museum.

Figur 3-55 Celt av jern (C12777) funnet på Bringsjord. Foto: Kulturhistorisk Museum.

Det er flere automatisk fredede lokaliteter på Bringsjord. Øst i delområdet ligger et gravfelt (id 52158) som består av 4 gravhauger. Haugene er delvis skadet av veien. Like vest for denne lokaliteten ligger et større gravfelt (id 22517) med 25 gravhauger. Det er diverse inngrep i noen av haugene. Ifølge et sagn skal vollen (id 102529) som er i området være bygget som et forsvarsverk, den er kallet gammel i 1699, vollen har også blitt omtalt som Kong Brings bro. Noe sør for denne er det en gravhaug (id 61564) fra jernalder. I vestlig retning langs kanten på Vågefjellet ligger en gravhaug (id 80647) fra jernalder og funnstedet for sverdet (C12776 - id 80646). Noe vest er det registrert en uavklart lokalitet som er kalt «Torskehaugen» (id 102509).

Ved Skolandsvannet ligger en lokalitet (id 102511) som kalles Skottehavnen. Den kan være knyttet til tømmerhandel med Skottland. Sørover mot broen som følger Møskelandsveien ligger en gravhaug (id

52160) fra jernalder som er delvis utjevnet. Noe sørvest for denne er det gjort funn av en trinnøks (id 22518) fra steinalder i 1961. Like vest for Presteneset ligger et gravfelt med 8 gravhauger (id 80644). Området har trolig vært et sammenhengende gravfelt datert til jernalder. Sør for gravfeltet ligger Kong Brings bro (id 102527), er delvis ødelagt av flom.

Mot vest inntil kanten på Storåsen er det flere uavklarte kulturminner. Et stedsnavn, Tupta (id 102512), et sted hvor det er funnet flere flintredskaper og avslag (id 42424) og et funnsted for spinnehjul (id 270229).

Området består også av flere SEFRAK registrerte hus og gårdsbygninger fra 1600-tallet (1032-0009-017) og frem til nyere tid.

Tabell 3-28 Oversikt over kulturminner i delområde 21 (stor verdi).

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
102529	Fantekleivvollen tradisjonslokalitet	Førreformatorisk tid	Aut. fredet
61564	Rundhaug, klart markert	Jernalder	Aut. fredet
52158	4 gravhauger, alle bevokst med gress og småskog	Jernalder	Aut. fredet
22517	25 gravhauger, flere er meget store	Jernalder	Aut. fredet
80646	Funnsted for sverd	-	Uavklart
80647	Klart markert haug med krater	Jernalder	Aut. fredet
102509	Torskehaugen stedsnavn	-	Uavklart
102511	Skottehavnen stedsnavn	-	Uavklart
102510	Gullstolpehaugen stedsnavn	-	Uavklart
22518	Løsfunn av trinnøks	Steinalder	Uavklart
270229	Løsfunn av spinnehjul	-	Uavklart
42424	Funnet flere flintavslag i dette området	Steinalder	Uavklart
102512	Stedsnavn Tupta	-	Uavklart
80644	8 gravhauger	Jernalder	Aut. fredet
102527	Kong Brings bro	Førreformatorisk tid	Aut. fredet
102528	Foleskei stedsnavn	-	Uavklart
1032-0009-003	Våningshus Møskeland	1700-tallet	Rød SEFRAK
1032-0009-005	Stabbur, Møskeland	1700-tallet	Rød SEFRAK
1032-0009-015	Løe, Bringsjord	1850-1855	Gul SEFRAK
1032-0009-014	Våningshus, Bringsjord	1858-1860	Gul SEFRAK
1032-0009-017	Våningshus, Bringsjord «Vestegarden»	Ca. 1620	Rød SEFRAK
1032-0009-016	Våningshus, Bringsjord	-	Rød SEFRAK
1032-0009-022	Våningshus, Bringsjord «Vestigarden»	Ca, 1870	Gul SEFRAK
1032-0009-023	Låve, Bringsjord «Vestigarden»	Ca. 1870	Gul SEFRAK
1032-0009-018	Våningshus, Bringsjord, oppusset i 1995	-	Rød SEFRAK
1032-0009-024	Våningshus, Bringsjord	Ca. 1850	Gul SEFRAK
1032-0009-019	Våningshus Mosbakken	Ca. 1887	Gul SEFRAK
1032-0009-020	Våningshus Strømnes	Ca. 1875	Gul SEFRAK

Figur 3-56 Bilde tatt mot gravfelt (id 22517). Foto: Norconsult.

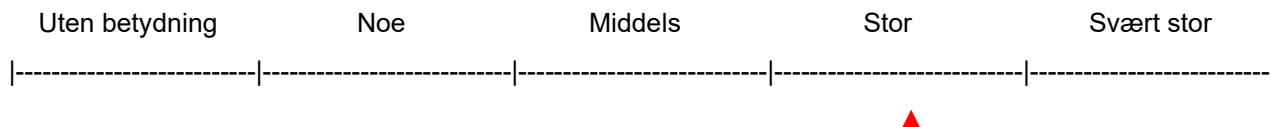

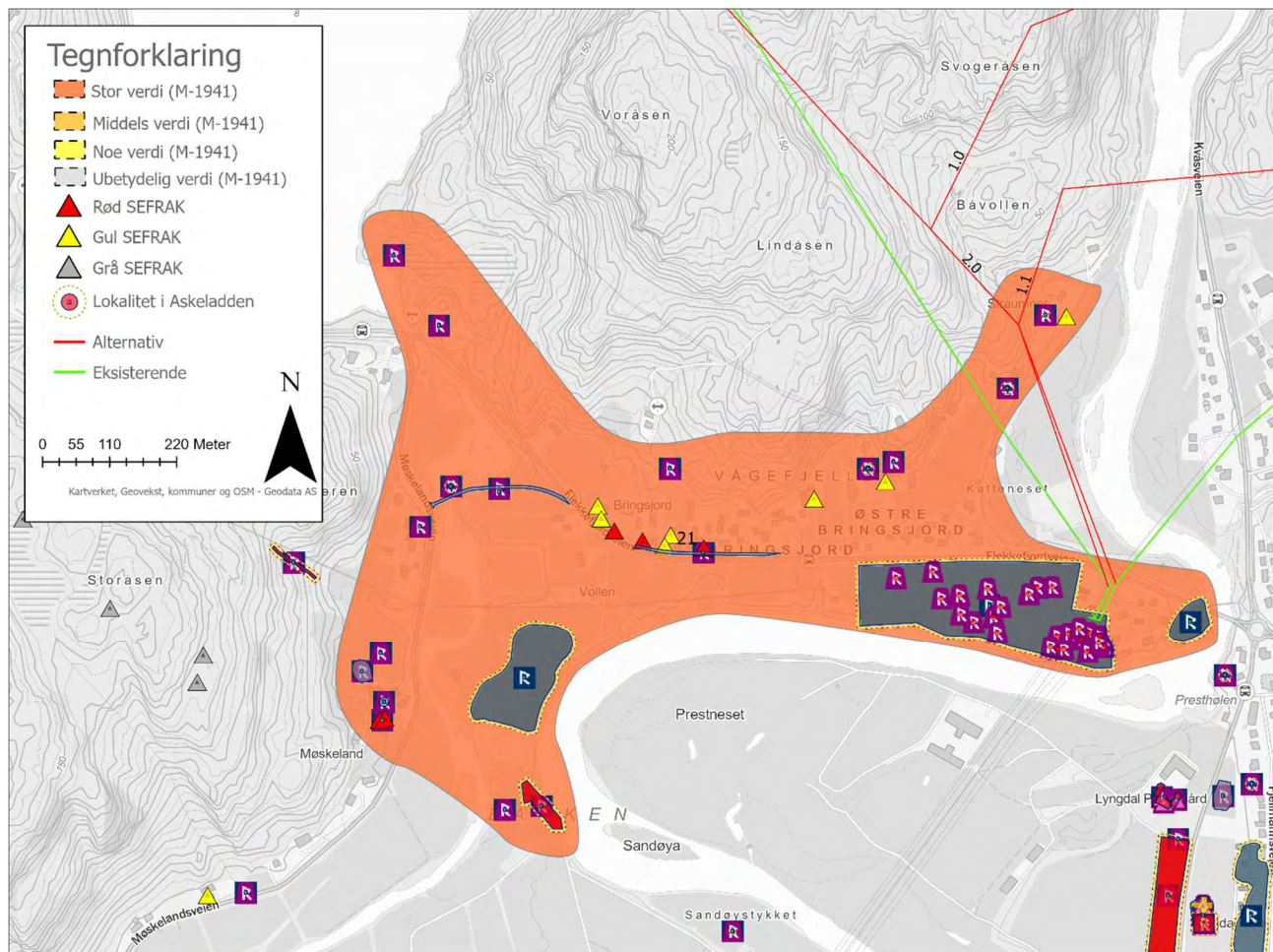
Figur 3-57 Bilde tatt i retning av eksisterende linjer. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Området har stor tidsdybde, men fremstår i dag som noe usammenhengende og lite lesbart grunnet mye moderne infrastruktur og bebyggelse. Det er påvist svært mange lokaliteter og kulturminner i området. Funnene og kulturminnene er hovedsakelig fra jernalder, men det er også gjort funn fra steinalder i området.

Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-58 Oversikt over delområde 21 (stor verdi). Kart: Norconsult

3.3.2 Delområde 22 – Tjersland

Like vest for Skolandsvatnet ligger gården Tjersland og navnet kan stamme fra mannsnavnet Tjodgeir. Fra gammelt av har det gått en ridevei fra Dragland over heiene som gikk via Tjersland. Tjersland er omtalt i skriftlige kilder på slutten av 1500-tallet og var på begynnelsen av 1600-tallet delt mellom flere eiere, blant annet kronen og kirken [17].

Det er to automatisk fredede kulturminner på gården, en gravrøys fra jernalder og en gravhaug fra jernalder. Gravhaugen har det vært satt en telefonmast ned i, det skal ha blitt bemerket at det var heller under. Det er også en lokalitet kallet «Tuften» som skal være det gamle tunet på gården. Navnet Tuften, av tuften, opptrer ellers flere steder i utredningsområdet. De andre lokalitetene er uavklart eller ikke fredet og knytter seg til stedsnavn.

Delområdet består også av flere SEFRAK hus fra 1800-tallet og to gravminner fra jernalder (id 13166, 32834). Flere har blitt endret på i nyere tid. Bygningene består av både våningshus og låve. Det er også registrert ruiner i SEFRAK registeret her.

Tabell 3-29 Oversikt over kulturminner i delområde 22 (middels verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
13166	Rundrøys, klart markert	Jernalder	Aut fredet
32834	Rundhaug, uklart markert	Jernalder	Aut. fredet
1032-0004-039	Våningshus Tjersland	-	Rød SEFRAK
1032-0004-041	Våningshus Tjersland	-	Grå SEFRAK
1032-0004-042	Våningshus Tjersland	-	Rød SEFRAK
1032-0004-043	Låve Tjersland	-	Rød SEFRAK
1032-0004-044	Våningshus Tjersland	1898	Gul SEFRAK
1032-0004-045	Låve, Tjersland	1892	Gul SEFRAK

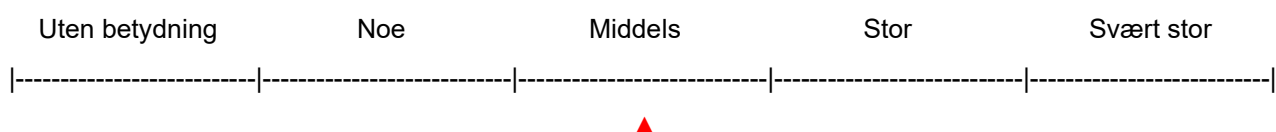
Tabell 3-30 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 22 (middels verdi)

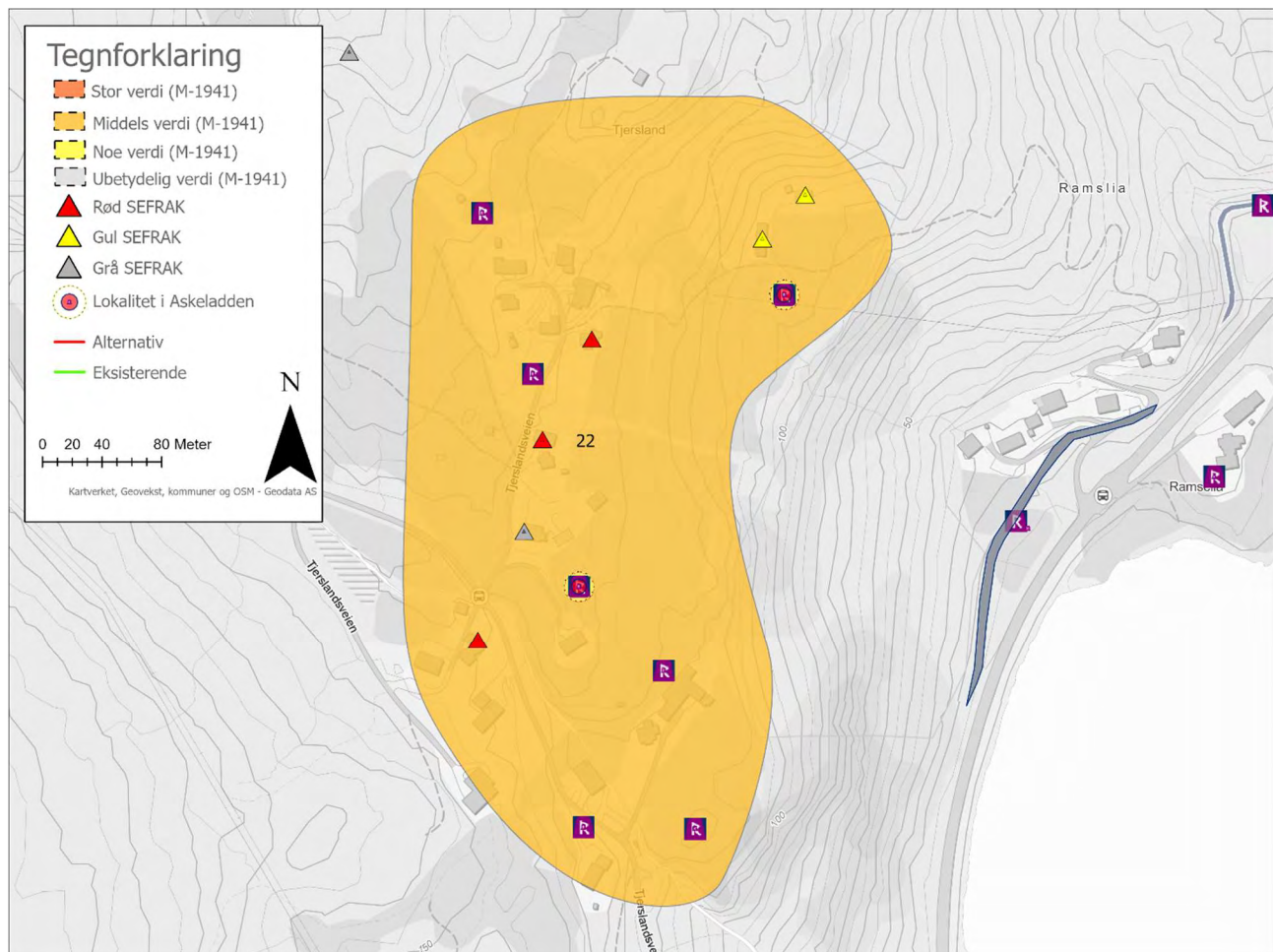
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
102687	Torstad, stedsnavn	-	Uavklart
102686	Kallshaugen, stedsnavn	-	Uavklart
102505	Tuften, gamle tunet skal ha ligget her	-	Uavklart
102506	Pikksteinågren, stedsnavn	-	Uavklart
102504	Eigehaugen, ikke funnet kulturminner	-	Ikke fredet
102515	Hauen, stedsnavn	-	Uavklart
102514	Hugehaugen, stedsnavn	-	Uavklart
1032-0004-205	Ruin etter sommerfjøs	-	Grå SEFRAK
1032-0004-206	Mur etter sommerfjøs	-	Grå SEFRAK
1032-0004-218	Mur etter kvernhus	I bruk under 2. verdenskrig	Grå SEFRAK
1032-0004-221	Mur etter fjøs	-	Grå SEFRAK
1032-0004-222	Mur etter høyløe	-	Grå SEFRAK
1032-0004-225	Mur etter hus og låve	-	Rød SEFRAK
1032-0004-210	Mur etter løe og hus	«veldig gammelt»	Grå SEFRAK

Verdivurdering

Området ligger på en flate høyt oppe i lien på vestsiden av Skolandsvatnet. Det er en del moderne bebyggelse i området og området fremstår som noe fragmentert. Det er i dag ingen tydelig sammenheng med gravminnene og gårdsbebyggelsen.

Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-59 Oversikt over delområde 22 (middels verdi). Kart: Norconsult

3.3.3 Delområde 23 – Skoland og Møskedal

Delområdet består av gårdene Skoland og Møskedal. Navnet Skoland er avledet av -skog. Elven Møska har gitt muligheter for sagbruksdrift og denne saken er nevnt i 1611-17 i forbindelse med landskatten. I gammel tid var gården Skoland en stor gård og i 1617 omfattet gården også ødegården Haugeland. Ødegården ble skilt fra på midten av 1600-tallet [17].

På vestsiden av Møska ved Skoland er det en uavklart haug lokalitet (id 32835), det er ifølge askeladden trolig en naturdannelse. Skoland består ellers av SEFRAK bebyggelse innimellom nyere bebyggelse. Den eldste bebyggelsen er fra midten av 1800-tallet mens flere av de SEFRAK registrerte husene er fra slutten av 1800-tallet. Det er også flere ruiner registrert her.

Møskedal ligger på østsiden av Møska, på motsatt side av dalen fra Skoland. Gårdsnavnet er knyttet opp til elven som renner forbi her. Gården er ikke nevnt før 1617 da den eides av en rikmann fra Halse [17].

En heller (id 117622) er registrert som automatisk fredet og ligger i lien øst for delområdet. Det foreligger ikke datering og den er typologisk datert. De andre kulturminnene er uavklart. Det gamle tunet skal ha vært lokalisert nær et stedsnavn som heter Tuften (id 102556). Ved den eldre bebyggelsen på Møskedal er det funnet en øks av flint fra steinalder (id 81079). Nord i delområdet ligger en uavklart lokalitet omtalt som

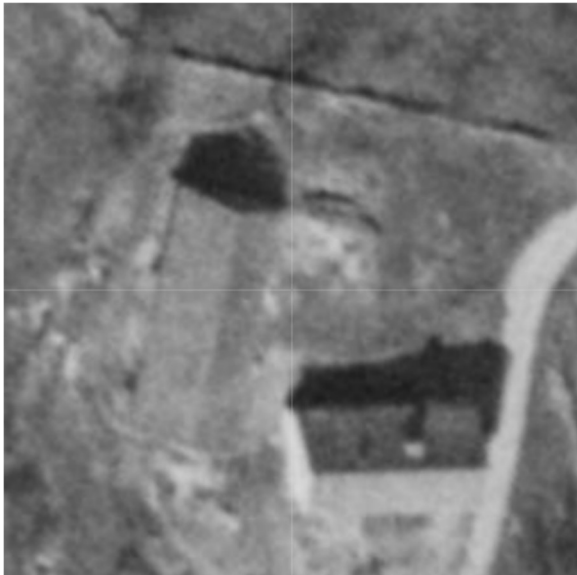
Gullhaugen (id 22945). Ifølge tradisjonen har dyrene beitet her og det er knyttet mystikk til denne haugen knyttet på Skoland. Man trodde gården skulle brenne ned om man gravde her.

SEFRAK bebyggelsen på Møskedal går tilbake til midten av 1800-tallet for de eldste bygningene, og flere er fra slutten av 1800-tallet.

Tabell 3-31 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 23 (middels verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
22945	Gullhaugen, klart markert rundhaug	-	Uavklart
32835	Skoland, antatt gravhauger, trolig naturdannelser	-	Uavklart
81079	Funnsted for øks av flint	Steinalder	Uavklart
102556	Tuften, stedet for det gamle tunet	-	Uavklart
117622	Møskedal heller	Førreformatorisk tid	Aut. fredet
1032-0004-217	Mur etter sommerfjøs – Skoland	-	Grå SEFRAK
1032-0004-216	Mur etter sommerfjøs – Skoland	-	Grå SEFRAK
1032-0004-196	Mur etter sommerfjøs – Møskedal, i bruk 1940-1950	-	Grå SEFRAK
1032-0004-195	Mur etter smie – Møskedal, i bruk 1940-1950	-	Grå SEFRAK
1032-0004-197	Rester etter potethus – Møskedal, var i bruk under 2. verdenskrig	-	Grå SEFRAK
1032-0004-223	Rester av høyløe	-	Grå SEFRAK
1032-0004-213	Rester av kvernhus – Skoland	-	Grå SEFRAK
1032-0004-212	Rester av kvernhus – Skoland	-	Grå SEFRAK
1032-0004-194	Rester etter kvernhus – Møskedal, var i bruk under 2. verdenskrig	-	Grå SEFRAK
1032-0004-198	Mur etter låve – Møskedal, ramlet sammen ca. 1960	-	Grå SEFRAK
1032-0004-228	Mur etter sag – Skoland	-	Grå SEFRAK
1032-0004-227	Kvernhus – Skoland	-	Grå SEFRAK
1032-0004-211	Løe – Møskedal, nytt tak 1985 og låvebro er ikke opprinnelig	-	Gul SEFRAK
1032-0004-028	Våningshus - Møskedal	Ca. 1850	Rød SEFRAK
1032-0004-035	Våningshus – Skoland	-	Rød SEFRAK
1032-0004-215	Våningshus – Skoland (påbygget 1975)	-	Gul SEFRAK
1032-0004-214	Løe Fjelltun – noe endring fra opprinnelig	Ca. 1880	Gul SEFRAK
1032-0004-037	Låve – Skoland	Ca. 1850	Rød SEFRAK
1032-0004-036	Våningshus – Skoland	Ca. 1850	Rød SEFRAK
1032-0004-038	Våningshus – Skoland, modernisert i 1951 og 1988	1874	Gul SEFRAK
1032-0004-034	Låve – Skoland	1902	Gul SEFRAK
1032-0004-033	Våningshus – Skoland	1902	Gul SEFRAK
1032-0004-030	Vedskjul - Møskedal	-	Rød SEFRAK
1032-0004-029	Stabbur – Møskedal	-	Rød SEFRAK
1032-0004-031	Våningshus - Møskedal	Ca. 1850	Rød SEFRAK

1032-0004-032	Fjøsbygning – Møskedal, bygget i 1800 ifølge Norges Bebyggelse, bygget i 1870 ifølge eier	1800/1870	Gul SEFRAK
---------------	---	-----------	------------

Figur 3-60 Bygninger registrert som rød SEFRAK (1032-0004-037, 1032-0004-036) avbildet fra flyfoto i 1966. Bilde: 1881.no, Norkart AS/Geovekst og kommunene/OpenStreetMap/NASA, Meti.

Figur 3-61 Bygninger registrert som rød SEFRAK (1032-0004-037, 1032-0004-036) avbildet fra flyfoto i 2018. Bilde: 1881.no, Norkart AS/Geovekst og kommunene/OpenStreetMap/NASA, Meti.

Figur 3-62 Klynge med tre bygninger registrert som rød SEFRAK (1032-0004-031, 1032-0004-029, 1032-0004-030) i 1966. Bilde: 1881.no, Norkart AS/Geovekst og kommunene/OpenStreetMap/NASA, Meti.

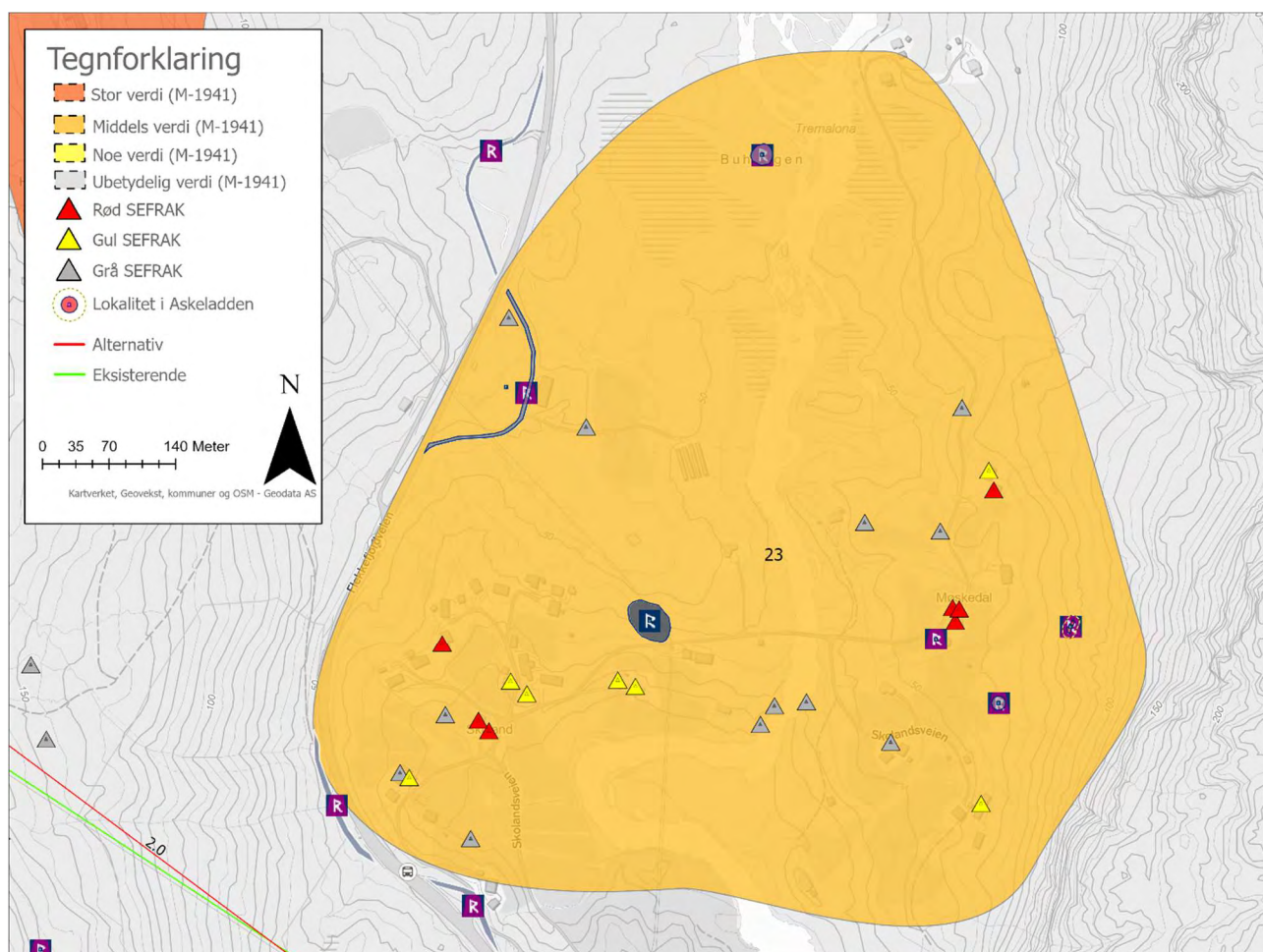
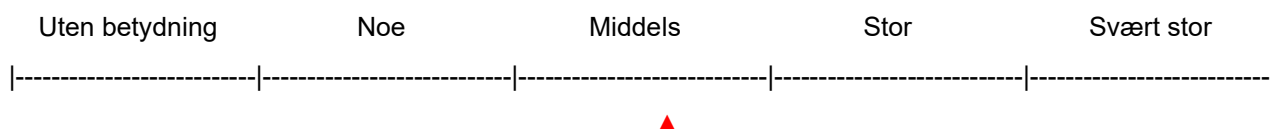

Figur 3-63 Klynge med tre bygninger registrert som rød SEFRAK (1032-0004-031, 1032-0004-029, 1032-0004-030) i 2018. Bilde: 1881.no, Norkart AS/Geovekst og kommunene/OpenStreetMap/NASA, Meti.

Verdivurdering

Det er registrert en del ruiner (grå SEFRAK) i området. Historiske flyfoto viser også at deler av bebyggelsen registrert som rød og gul SEFRAK er endret på eller revet/falt sammen. Det er en god del moderne bebyggelse som bryter opp miljøet. Byggene er vanlig forekommende. Det er automatisk fredete hellere (id 117622) i delområdet, disse er ikke arkeologiske undersøkt.

Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-64 Oversikt over delområde 23 (middels verdi). Kart: Norconsult.

3.3.4 Delområde 24 – Haugeland

Gårdsnavnet stammer fra fuglen Hauk. Haugeland var en ødegård under Skoland i 1617 men var på midten av 1600-tallet blitt et eget bruk. I sistehalvdel av 1600-tallet ble Åsan skilt ut [17].

Det er to registrerte gravminner på gården som er automatisk fredet. En gravrøys (id 230492) som ligger ved en gammel ferdssåre og en åpen gravkiste (id 52593) som opprinnelig har vært dekt av torv. Ved Åsan er det funnet et påbegynt spinneshjul (id 81078) og et emne, mulig kølle (id 121564) fra steinalder. Kvidevarden (id 230491) er en kvartsstein som er stilt på høykant ved en tidligere ridevei. Den uavklarte lokaliteten (id 102680) markerer stedet det gamle tunet skal ha ligget.

Området består av en del eldre SEFRAK bebyggelse der de fleste er antatt og stamme fra tiden før 1850, bygningene består av både våningshus, stabbur og låve. Det er også bebyggelse mot slutten av 1800-tallet her som er registrert i SEFRAK registeret.

Tabell 3-32 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 24 (stor verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
81078	Åsan, funnsted løsfunn av påbegynt spinneshjul	-	Uavklart
121564	Myra, funnsted løsfunn av mulig kølle	Førreformatorisk tid	Uavklart
102680	Tuften, det gamle tunet skal ha ligget her	-	Uavklart
52593	Åpen gravkiste, opprinnelig røys	Førreformatorisk tid	Aut. fredet
230492	Kvidevarden, mulig gravrøys eller fyllt likkvile	Førreformatorisk tid	Aut. fredet
230491	Kvartsstein satt på høykant ved rideveien Møskebrua-Tjersland-Haugland-Såddan	-	Ikke fredet
230493	Hunden, grensemerke, endestav	1500-tallet	Uavklart
1032-0004-192	Våningshus, Åsan	Første halvdel av 1800	Rød SEFRAK
1032-0004-023	Våningshus, Haukeland «Myra»	1892	Gul SEFRAK
1032-0004-193	Løe, Haukeland	-	Rød SEFRAK
1032-0004-024	Kvernhus, Haukeland, restaurert 1988-89	-	Rød SEFRAK
1032-0004-204	Løe, Haukeland	-	Rød SEFRAK
1032-0004-025	Våningshus, Haukeland	-	Rød SEFRAK
1032-0004-202	Mur etter høyløe	-	Grå SEFRAK
1032-0004-191	Potetkjeller, Haukeland	1800-tallet	Grå SEFRAK
1032-0004-026	Våningshus, Haukeland	1820	Grå SEFRAK
1032-0004-203	Potethus, Haukeland	-	Rød SEFRAK
1032-0004-209	Potetkjeller, Haukeland	-	Grå SEFRAK
1032-0004-208	Ruin av smie, Haukeland	«minst» 150 år gammel	Grå SEFRAK
1032-0004-207	Løe, grunnmur	-	Rød SEFRAK
1032-0004-027	Våningshus, Slettåsen, har ikke bodd folk siden 1922	-	Rød SEFRAK

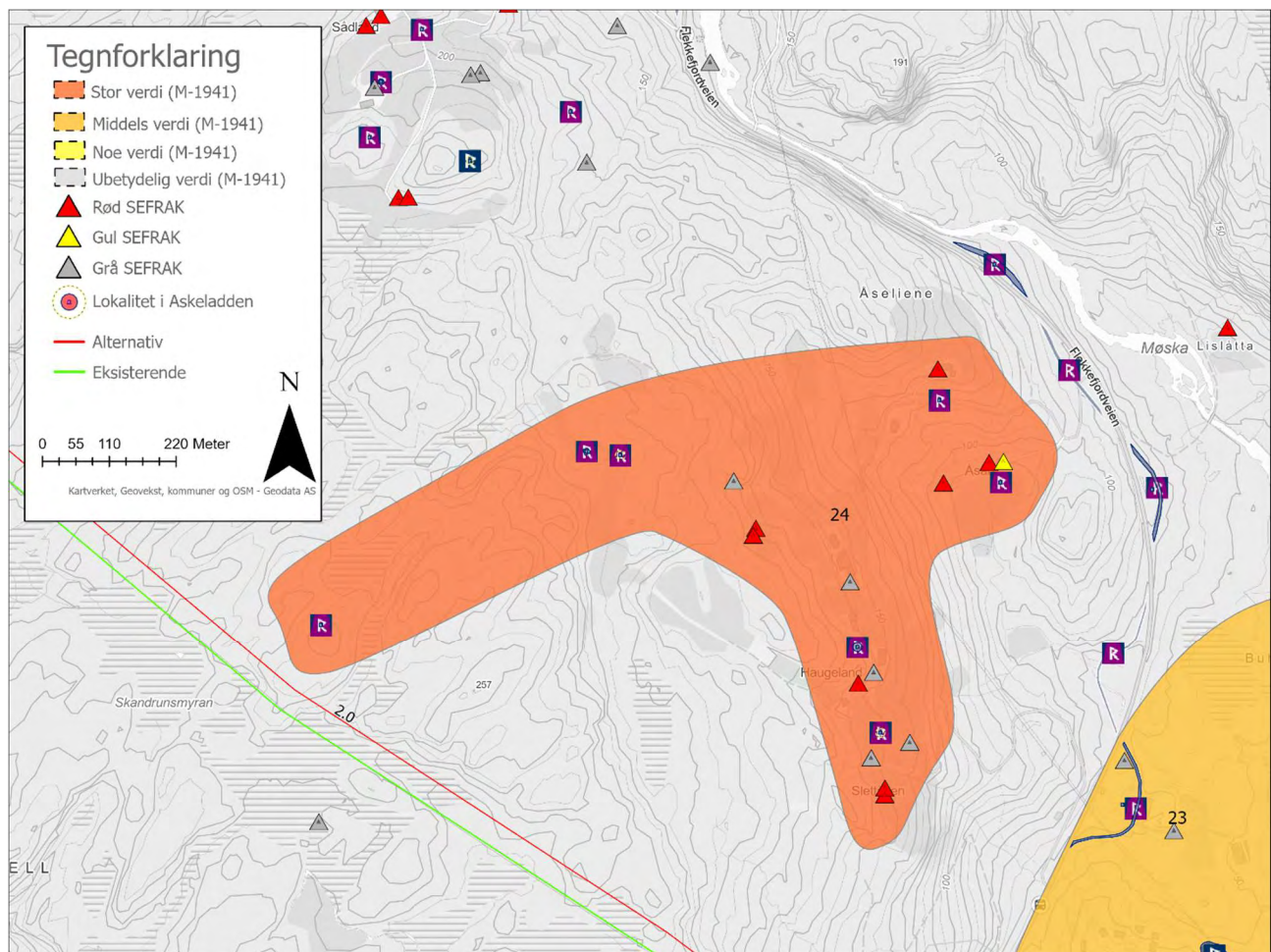
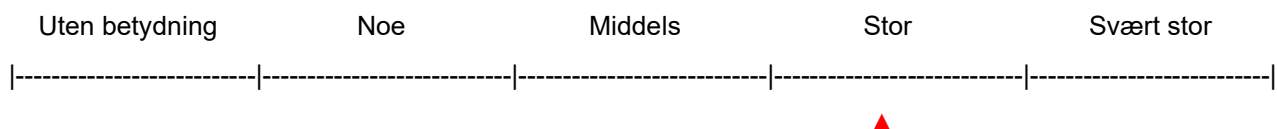
Tabell 3-33 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 24 (stor)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
1032-0004-220	Mur etter torvløe, brant på 1950-tallet	-	Grå SEFRAK
1032-0004-219	Mur etter torvløe	-	Grå SEFRAK

Verdivurdering

Delområdet består av flere gårdsbruk med flere bygninger fra 1800-tallet. Det er automatisk fredede kulturminner på gården som er med på å gi området en større tidsdybde da gravminnene trolig har hatt tilknytning til gårdsdrift i eldre tid.

Vurderes til **stor**.

Figur 3-65 Oversikt over delområde 24 (stor verdi). Kart: Norconsult

3.3.5 Delområde 25 – Postveien som ridevei

Delområdet består av postveien som ridevei. Denne stammer fra 1653 og var i bruk til 1834 til dette formålet. Trolig har den fulgt traseen til en eldre hulvei. Postveien går fra Åmland til Tjomsland og er noe fragmentert, men er i stor grad sammenhengende. Postveien er automatisk fredet som kulturminne [2].

Tabell 3-34 Tabell 4 34 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 25 (middels verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
133024	Postveien som ridevei	1653-1834	Aut. fredet
132590	Postveien som ridevei	1653-1834	Aut. fredet
132677	Postveien som ridevei	1653-1834	Aut. fredet
133012	Postveien som ridevei	1653-1834	Aut. fredet
177126	Postveien som ridevei	1653-1834	Aut. fredet
177129	Postveien som ridevei	1653-1834	Aut. fredet
177131	Postveien som ridevei	1653-1834	Aut. fredet
177132	Postveien som ridevei	1653-1834	Aut. fredet

Figur 3-66 Bilde tatt ved deler av postveien som ridevei ved Birkeland i Dragedalen. Foto: Norconsult.

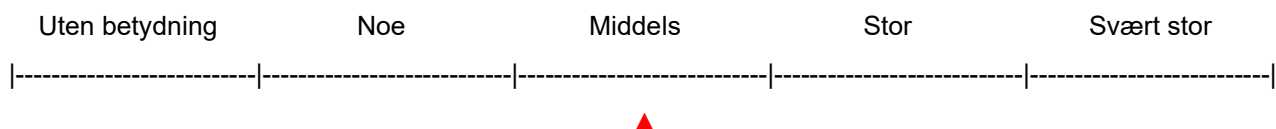

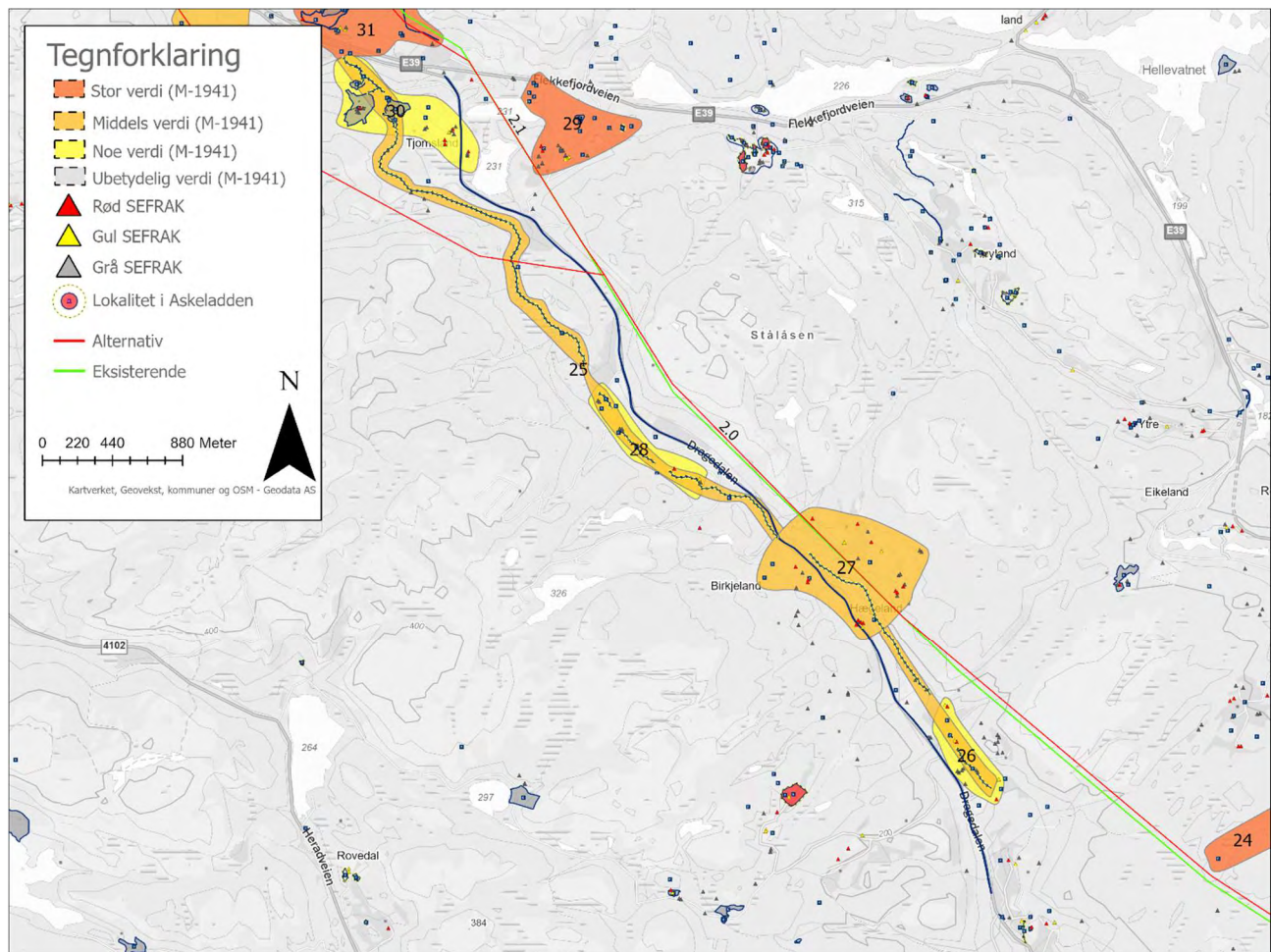
Figur 3-67 Bilde tatt ved deler av postveien som ridevei ved Birkeland i Dragedalen. Veien er delvis skadet av masseuttak. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Veien er i stor grad sammenhengende i 5.7 kilometer, selv om den er noe fragmentert deler av strekningen. Den er godt representativ som veiminne og representerer de eldste veiene. Veien er preget av mye vegetasjon enkelte steder.

Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-68 Oversikt over delområde 25 (middels verdi). Kart: Norconsult

3.3.6 Delområde 26 – Åmland

Gårdsnavnet Åmland stammer fra tresorten alm. Delområdet består av gården Åmland med underbruk. Gården er omtalt i skriftlige kilder fra slutten av 1500-tallet [6]. I dag fremstår området som fragmentert med svært mange ruiner registrert i SEFRAK registeret. Det er også noe bebyggelse fra 1800-tallet registrert her. Postveien som ridevei (delområde Z) går igjennom delområdet og gårdsbebyggelsen er plassert i tilknytning til denne.

Tabell 3-35 Tabell 4 34 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 26 (noe verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
42847	To hauger (topper), trolig naturdannelser	-	Uavklart
1032-0003-152	Våningshus Åmland, ombygget 1934, 1998	-	Gul SEFRAK
1032-0003-156	Fjøs Åmland, løe er revet	-	Rød SEFRAK
1032-0003-165	Våningshus Åmland, skal ifølge eier være eldre	1920	Gul SEFRAK

1032-0003-145	Våningshus Utjordet, Åmland, stuen i øst og vest er fra 1800-tallet, ombygget 1934	-	Rød SEFRAK
1032-0003-148	Våningshus Udjøre, ombygget 1934	1899	Gul SEFRAK
1032-0003-155	Kvernhus Åmland, bølgeblikk tak	-	Rød SEFRAK
1032-0003-154	Mur etter uthus Åmland	Tidlig 1900	Grå SEFRAK
1032-0003-153	Mur etter hus Åmland	Tidlig 1900	Grå SEFRAK
1032-0003-167	Mur etter kvernhus Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-166	Mur etter kvernhus Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-169	Mur etter våningshus Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-168	Mur etter uthus Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-170	Mur etter løe, Åmland	-	Grå SEFRAK

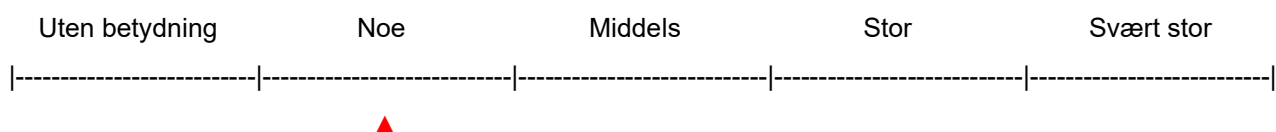
Tabell 3-36 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 26 (noe verdi)

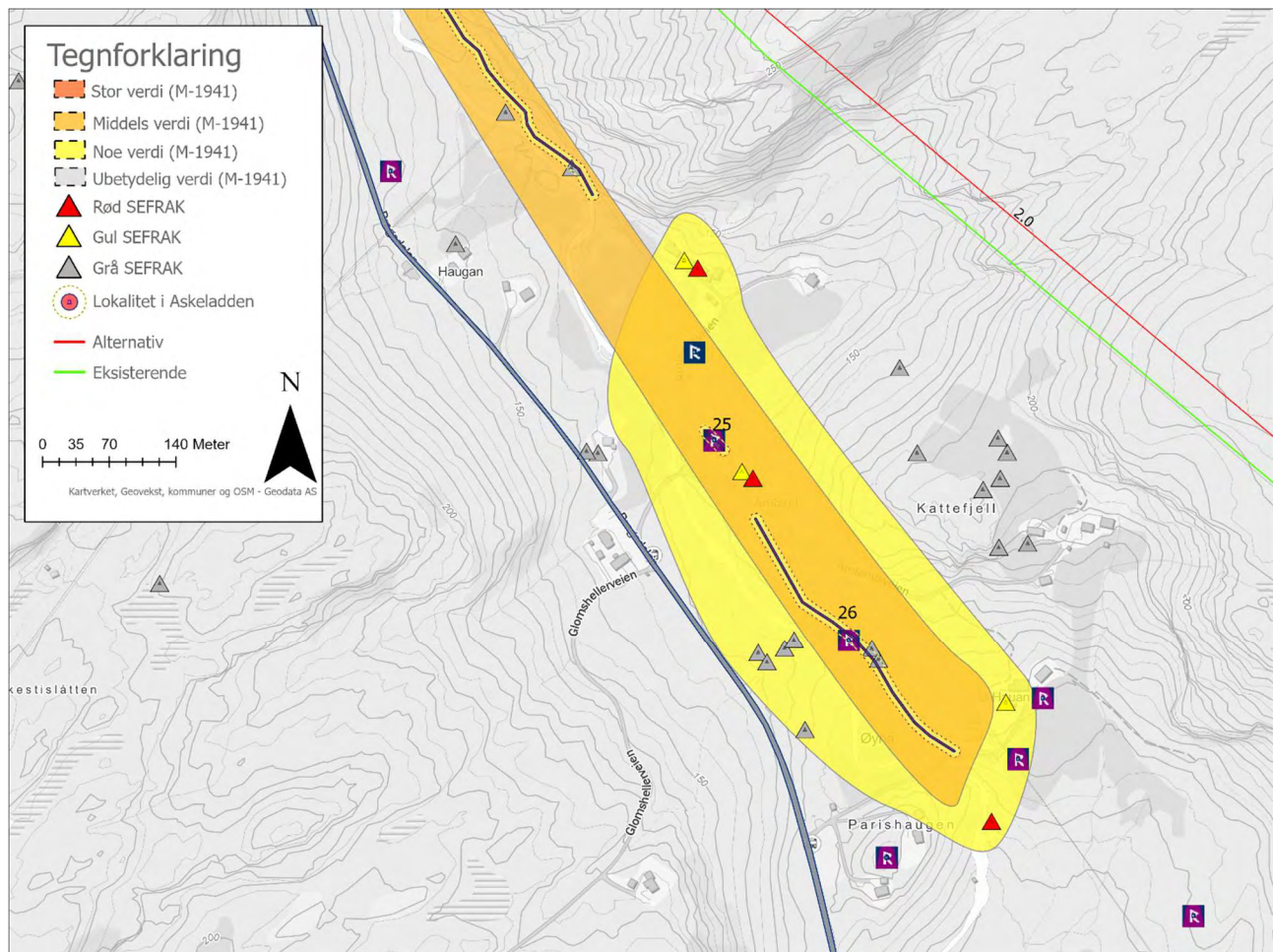
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
102546	Stedsnavn Frakkarhaugen	-	Uavklart
102550	Stedsnavn Nadhaugen	-	Uavklart
42848	Stedsnavn Parishaugen	-	Uavklart
102551	Stedsnavn Hauan	-	Uavklart
102542	Stedsnavn Haugågren	-	Uavklart
102543	Stedsnavn Eigehaugen	-	Uavklart
1032-0003-157	Ruin av høyløe	Stod 1950-1960	Grå SEFRAK
1032-0003-160	Mur etter sommerfjøs Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-146	Mur etter uthus Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-147	Grunnmur av hus Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-158	Grunnmur av hus Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-159	Mur etter uthus, Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-161	Grunnmur av våningshus, Åmland	1861	Grå SEFRAK
1032-0003-162	Ruin av smie, Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-150	Mur etter hus, Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-151	Mur etter uthus, Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-149	Mur etter løe, Åmland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-164	Mur etter sagbruk, Åmland	-	Grå SEFRAK

Verdivurdering

Det er svært mange ruiner og murer i området knyttet til gården Åmland. Flere av bygningene er det ikke knyttet dateringer til, men det er i stor grad yngre bebyggelse, mye er også ombygget og modernisert. Bygningstilstanden er vanlig forekommende og skiller seg ikke ut arkitektonisk.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-69 Oversikt over delområde 26 (noe verdi). Kart: Norconsult

3.3.7 Delområde 27 – Hægeland

Lille Hægeland ligger i østre del av delområdet. Navnet Hægeland kommer ifølge Oluf Rygh av *heilagr*, eller hellig [10]. Opprinnelig har trolig Store og Lille Hægeland en og samme gård, men så lenge det er skriftlige kilder har den vært oppdelt. De skriftlige kildene går tilbake til slutten av 1500-tallet [6]. På gården er det i dag våningshus fra 1700-tallet registrert i SEFRAK registeret, og et våningshus og uthus antatt å være eldre enn 1850.

Store Hægeland ligger i midten av delområdet. Det var trolig her hovedgården har ligget før gårdene ble delt. Den finnes i skriftlige kilder fra slutten av 1500-tallet på samme måte som Lille Hægeland [6]. Det ligger her en uavklart mulig gravhaug (id 81074) som kan være noe skadet. Gården består i dag av spredt SEFRAK bebyggelse fra 1800-tallet, mellom nyere bygninger.

Skårdal ligger på sørvestsiden i delområdet og er en gård som trolig har navnet sitt etter elven Skurvåna som renner igjennom Dragedalen. Gården er nevnt i skriftlige kilder på slutten av 1500 tallet som omtaler et skifte mellom 4 søsken. Gården omfatter også Nedre Skårdal som ligger i sørøstlig del av planområdet. Her er også tre uavklarte lokaliteter (id 103389, 103388, 103394) som er lagt inn på bakgrunn av stedsnavn. Gårdsbebyggelsen er fra tidlig som 1700-tallet og oppover mot slutten av 1800-tallet ifølge SEFRAK registeret. Postveien som ridevei (delområde Z) går igjennom delområdet, denne har middels verdi.

Tabell 3-37 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 27 (middels verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
81074	Steinhelle omgitt av tuer, trolig ikke gravhaug	-	Uavklart
103389	Stedsnavn Haugen	-	Uavklart
103388	Stedsnavn Hauan	-	Uavklart
103394	Stedsnavn Øygardsdugan	-	Uavklart
1032-0003-0091	Sommerfjøs Hægeland store, bølgeblikk tak	-	Rød SEFRAK
1032-0003-0081	Våningshus Hægeland store, verandatak i 1980	1840	Rød SEFRAK
1032-0003-0092	Våningshus Hægeland store	1875	Grå SEFRAK
1032-003-082	Jordkjeller, Hægeland store	-	Rød SEFRAK
1032-0003-0093	Våningshus, Hægeland store	1900	Gul SEFRAK
1032-0003-0095	Mur etter våningshus Hægeland Lille	-	Grå SEFRAK
1032-0003-0094	Ruin av sommerfjøs Hægeland lille	-	Grå SEFRAK
1032-0003-0090	Grunnmur av hus Hægeland store	1880	Gul SEFRAK
1032-0003-096	Jordkjeller Hægeland store	-	Grå SEFRAK
1032-0003-088	Ruin av jordkjeller, Hægeland lille	-	Grå SEFRAK
1032-0003-089	Ruin av jordkjeller, Hægeland lille	-	Grå SEFRAK
1032-0003-0084	Mur etter uthus, Hægeland lille	-	Grå SEFRAK
1032-0003-0083	Våningshus, Hægeland lille	-	Rød SEFRAK
1032-0003-0086	Uthus, Hægeland lille	-	Rød SEFRAK
1032-0003-0085	Våningshus, Hægeland lille	Mulig 1700-tall	Rød SEFRAK
1032-0003-087	Ruin av jordkjeller, Hægeland lille	-	Grå SEFRAK
1032-0003-0098	Uthus, Skårdal	Bygd ca. 1820	Rød SEFRAK
1032-0003-0100	Mur etter våningshus, Nedre Skårdal	1950-1960	Grå SEFRAK
1032-0003-0097	Våningshus, Nedre Skårdal	Ca. 1750	Rød SEFRAK
1032-0003-101	Våningshus, Nedre Skårdal	-	Rød SEFRAK
1032-0003-099	Jordkjeller, Nedre Skårdal	-	Rød SEFRAK
1032-0003-102	Løe, Nedre Skårdal	1900	Gul SEFRAK
1032-0003-109	Våningshus, Øvre Skårdal	-	Rød SEFRAK
1032-0003-119	Uthus, Øvre Skårdal (bygget ut 1950)	-	Rød SEFRAK
1032-0003-108	Mur etter hus, Øvre Skårdal	-	Grå SEFRAK
1032-0003-107	Ruin av løe, Øvre Skårdal	-	Rød SEFRAK

Figur 3-70 Grå SEFRAK bygning (1032-0003-096) er kraftig endret. Foto: Norconsult.

Figur 3-71 Rød SEFRAK registrert (1032-0003-082) bygning er borte. Foto: Norconsult.

Figur 3-72 Bilde av Lille Hægeland (1032-0003-085). Foto: Norconsult.

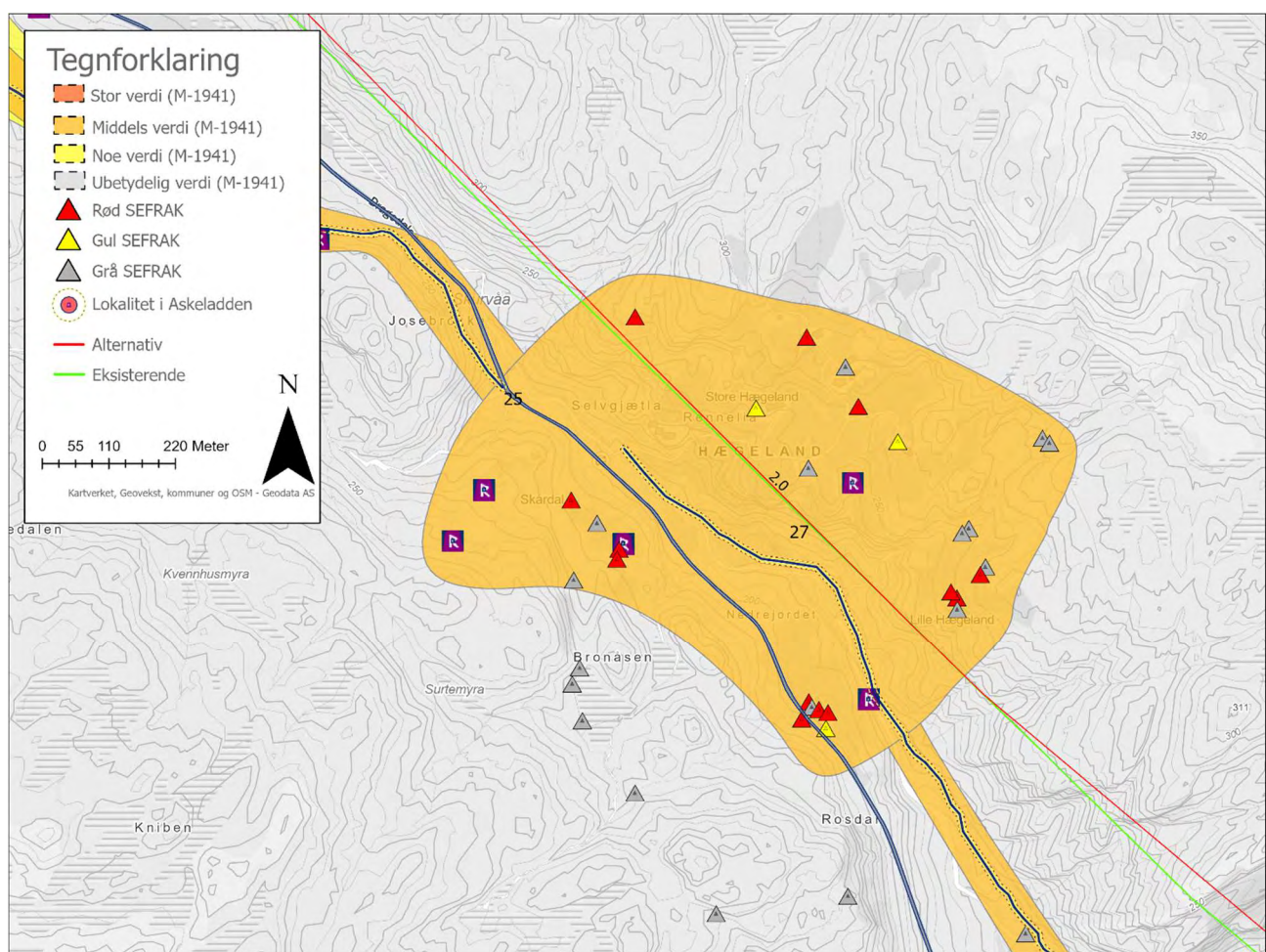
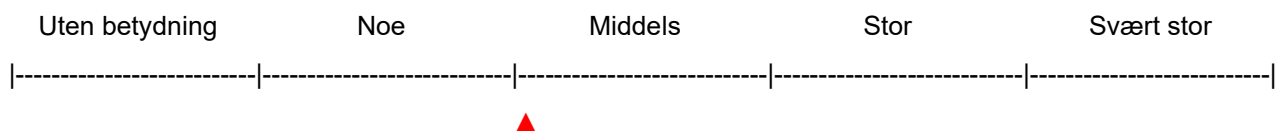
Figur 3-73 Nedre Skårdal (1032-0003-101). Deler av Nedre Skårdal står til nedfalls. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Området er endret i nyere tid og det er flere moderne bygninger her. Det er bevart hus fra 1700-tallet, særlig på Hægeland Lille. Bygningene ellers er vanlig forekommende. Postveien som ridevei (delområde Z) går

langs veien i dalen og er automatisk fredet. Det er ellers ikke automatisk fredede lokaliteter tilknyttet gårdsmiljøet.

Vurderes til **middels verdi**, ned mot **noe verdi**.

Figur 3-74 Oversikt over delområde 27 (middels verdi). Kart: Norconsult.

3.3.8 Delområde 28 – Birkeland

Lille Birkeland

Birkeland er en av de mest brukte gårdsnavnene i Agder. Gården er nevnt første gang i kilder fra slutten av 1500-tallet [6]. Gården Lille Birkeland består i dag av noe SEFRAK bebyggelse, hvor det eldste våningshuset er fra første halvdel av 1800-tallet. Et annet våningshus er fra siste halvdel av 1800-tallet. Det

er også registrert ruin i området. En uavklart lokalitet (id 103385) er ikke omfattet av delområdet da det er kun referanse til et stedsnavn.

Hovedgården (Store Birkeland) har nok ligget her da Store og Lille Birkeland har vært en gård i eldre tid. Denne oppdelingen har vart i alle fall siden 1500-tallet. Birkeland nevnes første gang på 1300-tallet og her har kirken vært inne som eier [6]. Store Birkeland har ikke noen eldre bygninger registrert i SEFRAK registeret. I området er det en uavklart røys lokalitet (id 71045) med ukjent alder. Det gamle tunet på gården har ifølge askeladden ligget ved en lokalitet (id 103383) omtalt som Gamletupten. På 1950-tallet ble det funnet en øks av flint i området (id 81075). Det er flere uavklarte lokaliteter i området (id 103386, 103384) som ikke er omfattet av delområdet da det er referanser til stedsnavn.

Tabell 3-38 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 28 (noe verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
81075	Stykke av flintøks	Steinalder	Uavklart
71045	Rund røys som tydelig er markert, kan være gravrøys	-	Uavklart
103383	Gamletupten – gamle tunet på gården	-	Uavklart
1032-0003-077	Mur etter uthus, Birkeland Store	-	Grå SEFRAK
1032-0003-078	Ruin av jordkjeller, Birkeland Store	-	Grå SEFRAK
1032-0003-117	Tuft av våningshus, Birkeland Store	-	Grå SEFRAK
1032-0003-116	Mur etter uthus, Birkeland Store	Ca. 1910	Grå SEFRAK
1032-0003-118	Mur etter uthus, Birkeland Store	-	Grå SEFRAK
1032-0003-076	Våningshus, Birkeland Lille, trolig borte og bygget på nytt	1820	Rød SEFRAK
1032-0003-074	Våningshus, Birkeland Lille	1850	Gul SEFRAK
1032-0003-075	Ruin av jordkjeller, Birkeland Lille	-	Grå SEFRAK

Tabell 3-39 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 28 (noe verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
103386	Stothaug stedsnavn	-	Uavklart
103384	Stakkshaug stedsnavn	-	Uavklart
103385	Gammalhus stedsnavn	-	Uavklart
1032-0003-079	Kvernhus, Birkeland Lille, ruin	-	Rød SEFRAK

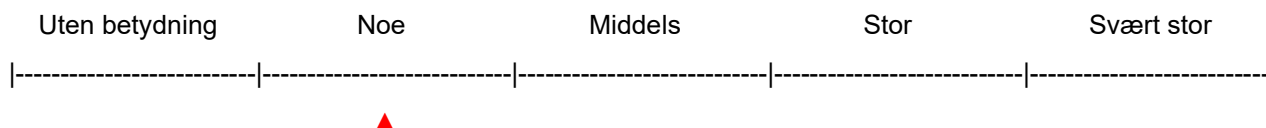

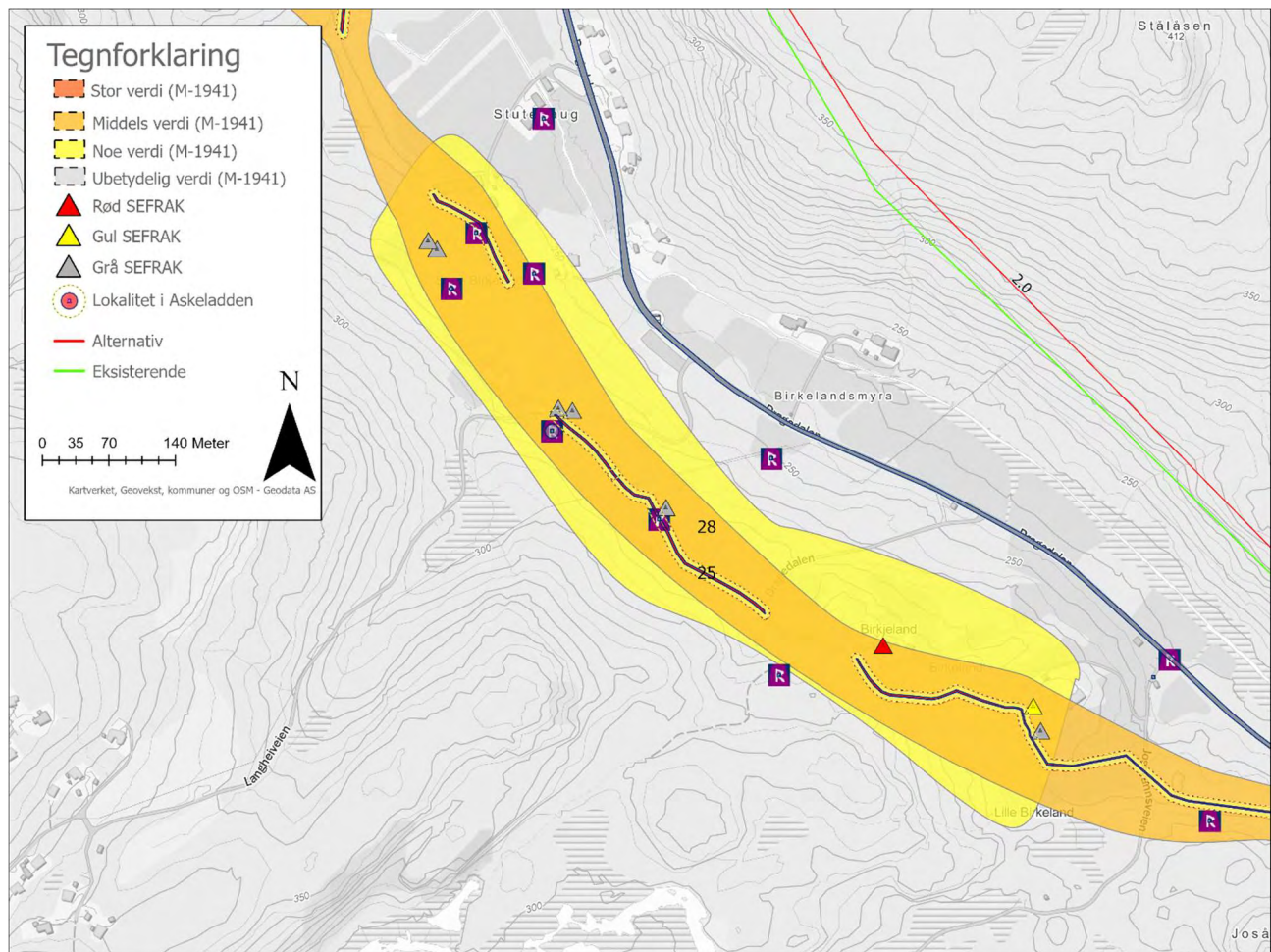
Figur 3-75 Store Birkeland. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Området består av yngre bygninger. Våningshuset (rød SEFRAK) er ifølge historiske foto endret i nyere tid og trolig totalt ombygget. Arkitekturen er vanlig forekommende. Postveien som ridevei (delområde Z) går igjennom delområde, denne er automatisk fredet. Det er ikke andre automatisk fredede kulturminner her.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-76 Oversikt over delområde 28 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.3.9 Delområde 29 – Drangrland

Første del av navnet, *drangr*, peker på naturdannelsen «spiss klippe». Det har i eldre tid gått en kjerrevei og sti forbi gården, til Vintland. Frem til 1744 var gården i sin helhet eiet av hospitalet i Stavanger. På 1600-1700-tallet hadde gården status som postgård på grunn av sin sentrale beliggenhet [6]. På gården er det flere automatisk fredede kulturminner i form av gravminner som vitner om bruk av området i forhistorisk tid (id 41032, 79261, 51181, 10790, 41030, 11717, 11716, 41031, 31478) og skålgroper (id 31478).

Tabell 3-40 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 29 (stor verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
41032	Gravhaug	Jernalder	Aut. Fredet
79261	Gravhaug	Jernalder	Aut. Fredet
51181	Gravhaug	Jernalder	Aut. Fredet
284265	Heddingshaugentufta	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
284264	Hauan innhengning	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
10790	Gravrøys	Bronsealder/Jernalder	Aut. Fredet

41030	Gravfelt	Førreformatorisk tid/Bronsealder	Aut. Fredet
284263	Godkronaløa	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
11717	Gravhaug	Jernalder	Aut. Fredet
11716	Gravfelt	Jernalder	Aut. Fredet
31478	Bergkunst (skålgrop), Gravminne	Bronsealder/Jernalder	Aut. Fredet
41031	Gravhaug – Krosshaugen	Jernalder	Aut. Fredet
1032-0003-063	Mur etter sommerfjøs	-	Grå SEFRAK
1032-0003-057	Jordkjeller	-	Grå SEFRAK
1032-0003-060	Jordkjeller	-	Grå SEFRAK
1032-0003-061	Mur etter våningshus, revet og flyttet til Tjomsland i 1960-årene. Helt ombygget	-	Grå SEFRAK
1032-0003-062	Mur etter uthus	-	Grå SEFRAK
1032-0003-059	Mur etter uthus	-	Grå SEFRAK
1032-0003-056	Fjøs, gammelt skipstømmer som låvegulv	-	Gul SEFRAK
1032-0003-055	Bryggehus	Mellom 1890-1910	Gul SEFRAK
1032-0003-054	Våningshus, landhandel ca. 1900 i deler av huset	-	Gul SEFRAK
1032-0003-064	Jordkjeller	-	Rød SEFRAK
1032-0003-068	Våningshus	Deler fra 1700 ifølge eier	Rød SEFRAK
1032-0003-067	Mur etter uthus	-	Grå SEFRAK
1032-0003-065	Mur etter basstu	-	Grå SEFRAK
1032-0003-066	Jordkjeller	-	Grå SEFRAK

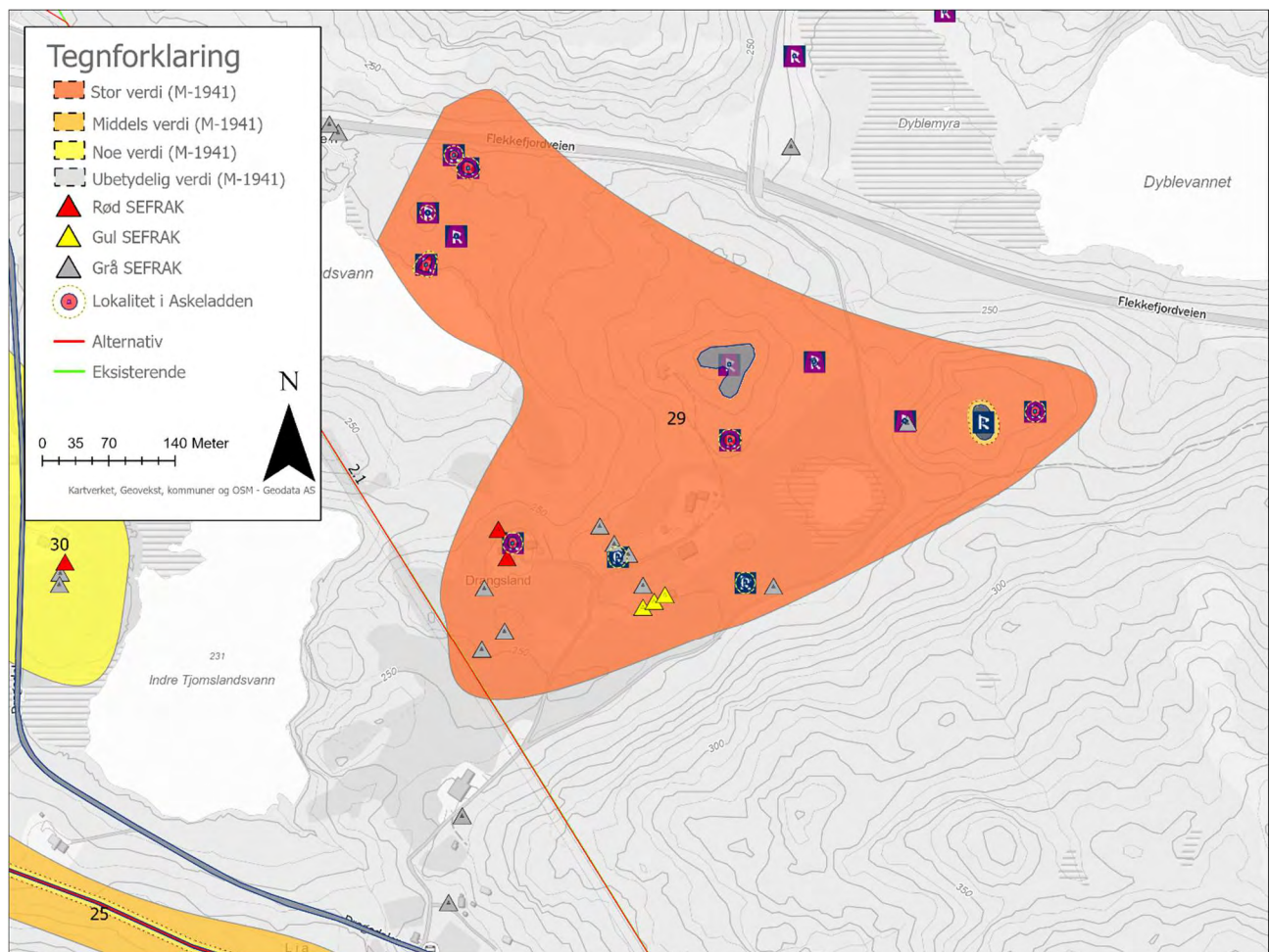
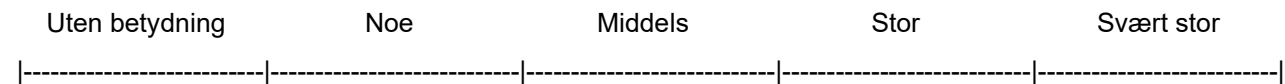
Tabell 3-41 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 29 (stor verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
1032-0003-069	Mur etter uthus	Meget gammelt ifølge eier	Grå SEFRAK
1032-0003-058	Mur etter utløe	-	Grå SEFRAK
1032-0003-072	Mur etter sommerfjøs	-	Grå SEFRAK
280917	Dyblemyraløa 2	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280916	Dyblemuraløe 1	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280919	Dyblemyraløa 3	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280915	Dyblemyrafjøset	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
1032-0003-080	Mur etter utløe	-	Grå SEFRAK

Verdivurdering

Delområdet inneholder flere automatisk fredede kulturminner fra bronsealder til jernalder. Det eldste huset på gården er ifølge eier fra 1700-tallet. Imidlertid er det tydelig på historiske flyfoto at huset er bygget om og modernisert i nyere tid, dette gjelder også andre bygninger på gården. De mange automatisk fredede kulturminnene gir delområdet en stor tidsdybde.

Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-77 Oversikt over delområde 29 (stor verdi). Kart: Norconsult.

3.3.10 Delområde 30 – Tjomsland

Første ledd av gårdsnavnet stammer trolig fra det gammelnorske *hjalmr* som betyr hjelm eller stakk, ordet kan også bety stakkformet høyde noe som kan peke på Tjomsaugen som ligger like ved. Tjomsland var udelte i 1612 men ble delt i 1640 da Lille Tjomsland ble skilt ut. På slutten av 1800-tallet var det skyss-stasjon og gjestgiveri her, på begynnelsen av 1900-tallet ble det bygget skole [6]. Gården består i dag av flere SEFRAK registrerte hus fra 1800-tallet. Nord for delområdet ligger restene etter det som var Lille Tjomsland (Øygarden, id 280925). I 1645 er det omtalt to oppsittere av gården Lille Tjomsland. Restene etter Lille Tjomsland ligger i Kaldåsen [6]. Det er registrert mange dyringsflater med andre gårdsrelaterte spor i delområdet, men de fleste er etterreformatoriske, og har uavklart vernestatus i Askeladden.

Tabell 3-42 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 30 (noe verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
283235	Hulvei «Kongseveien»	-	Uavklart
176282	Tjomsland Lille (Øydgarden)	Etterreformatorisk tid	Uavklart
103510	Tjomshaugen – stedsnavn	-	Uavklart
103511	Smeshelleren	-	Uavklart
280925	Tjomsland lille fjøs	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
1032-0003-035	Våningshus, noe oppusset, dårlig stand	-	Rød SEFRAK
1032-0003-034	Mur etter hus/løe	-	Grå SEFRAK
1032-0003-036	Mur etter uthus	-	Grå SEFRAK
1032-0003-037	Mur etter uthus	-	Grå SEFRAK
1032-0003-038	Mur etter hus	-	Grå SEFRAK
1032-0003-033	Mur etter uthus	-	Grå SEFRAK
1032-0003-049	Mur etter utløe	-	Grå SEFRAK
1032-0003-050	Mur etter sommerfjøs	-	Grå SEFRAK
1032-0003-030	Grunnmur av hus	-	Grå SEFRAK
1032-0003-031	Jordkjeller	-	Rød SEFRAK
1032-0003-041	Ruin av jordkjeller	-	Grå SEFRAK
1032-0003-032	Ruin av jordkjeller	-	Grå SEFRAK
1032-0003-040	Våningshus, noe endret på	1887	Gul SEFRAK
1032-0003-070	Våningshus	-	Rød SEFRAK
1032-0003-071	Uthus, ombygget på 1930 tallet	Tidlig 1800 (eier)	Rød SEFRAK
1032-0003-048	Jordkjeller	-	Rød SEFRAK
1032-0003-047	Ruin av jordkjeller	-	Grå SEFRAK
1032-0003-046	Ruin av jordkjeller	-	Grå SEFRAK

Tabell 3-43 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 30 (noe verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
81076	Gravminne trolig ødelagt	Eldre jernalder	Uavklart
1032-0003-026	Mur etter sommerfjøs	Før 1900	Grå SEFRAK
1032-0003-028	Mur etter utløe	Før 1900	Grå SEFRAK
1032-0003-027	Mur etter utløe	Før 1900	Rød SEFRAK
1032-0003-044	Mur etter kvernhus	-	Grå SEFRAK
1032-0003-045	Mur etter kvernhus	-	Grå SEFRAK

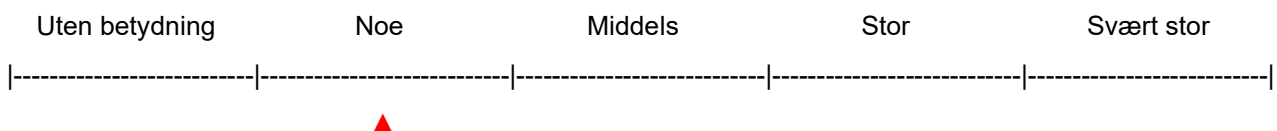

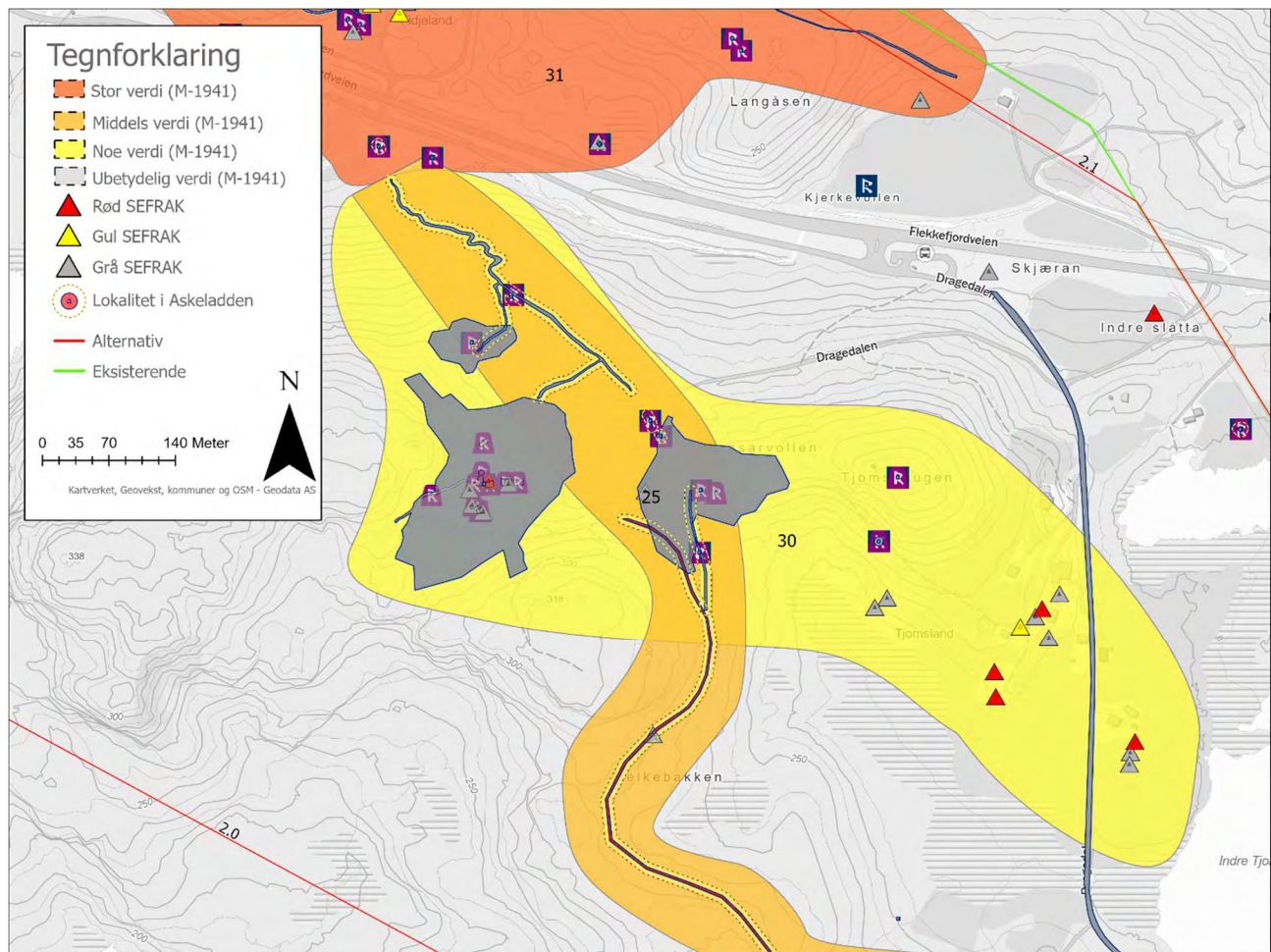
Figur 3-78 Planlagt alternativ i "ryggen" med utsikt mot Tjomsland fra kjørevei. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Det er svært mange SEFRAK-registrerte ruiner i området, men også en del moderne bygninger. Gårdsbebyggelsen ligger noe spredt, og området er lite lesbart.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-79 Oversikt over delområde 30 (noe verdi). Kart: Norconsult

3.3.11 Delområde 31 – Håland og Botna

Gårdsnavnet stammer fra det gammelnorske adjektivet *hár* som betyr høy. Det eldre bruket ligger litt opp i lien over Botnebekken. Her ligger det fortsatt hus. Det er i dag flere bruk ved veien. Ved en stein ved Hålandsvannet skal det ha vært en offerplass i hedensk tid. Ifølge et sagn skal det ha blitt slaktet en stut på steinen og kjøttet skal være stekt mellom noen steiner. Dette skulle være den siste stuten som ble ofret på gården. En varde på Høyskårheia ha blitt benyttet til å varsle om krig og ufred ifølge lokalhistoriske kilder. Området omfatter også gården Botna. Gården ble avfolket rundt år 1900 og navnet kommer opprinnelig av *botnar* som er flertall av «*botn*» eller bunn. Skriftlige kilder nevner gården på slutten av 1500-tallet [6].

Området omfatter flere automatisk fredede kulturminner, av gravhauger er haug på Håland fra bronsealder/jernalder (id 31479) og Ormehaugen (id 280556). Langhaughshelleren er også automatisk fredet (id 283681). Det er også en samling stein fra et brudefølge (id 280633).

Tabell 3-44 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 31 (stor verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
103516	Langhaugen (stedsnavn)	-	Uavklart

176268	Håland	Etterreformatorisk tid	Uavklart
283681	Langhaughelleren	Jernalder	Aut. fredet
103515	Eigjehaugen (stedsnavn)	-	Uavklart
31479	Gravhaug, Håland, mangler en del stein	Bronsealder/Jernalder	Aut. fredet
280707	Kringlemyra tuft 1	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280708	Kringlemyra tuft 2	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280727	Store Haugenvarden	-	Ikke fredet
280908	Håland-Fidjeland, oppbygget vei	Etterreformatorisk tid	Uavklart
178541	Rodestein «Tjomsland Rno8», fjernet	1800-tallet	Ikke fredet
280909	Håland-Fidjeland, oppbygget vei	Etterreformatorisk tid	Uavklart
280713	Håland-Botnebekktuft	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280712	Fidjelandkvernen	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280711	Botnebekkentufta	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280710	Kvednhuset	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
103518	Hammarhaugen (stedsnavn)	-	Uavklart
280632	Botne-Kjerkevollen, delvis oppbygget vei	-	Uavklart
280911	Dansarvollhaugen (stedsnavn)	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
284268	Langåsentuft 2	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
284267	Langåsentuft 1	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
284269	Trætemyrtufta	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
284266	Fidjeland tuft	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280633	Brudle, 24 stein fra et brudfølge	Førreformatorisk tid	Aut. fredet
103520	Botna, gård 1600-tall	1500-tallet	Uavklart
280556	Ormehaugen, rundhaug, plyndringsgrop	Jernalder	Aut. fredet
103520	Botnekvernen	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
103521	Revehelleren	-	Uavklart
1032-0003-017	Ruin av uthus	-	Grå SEFRAK
1032-0003-018	Mur etter løe, Botne	-	Grå SEFRAK
1032-0003-015	Mur etter uthus, Botne	Ca. 1860	Grå SEFRAK
1032-0003-019	Utløe, Botne	-	Rød SEFRAK
1032-0003-013	Mur etter fjøs, Håland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-014	Ruin av kvernhus, Håland øvre	-	Grå SEFRAK
1032-0003-010	Jordkjeller, Håland øvre	-	Rød SEFRAK
1032-0003-011	Mur etter uthus, Håland øvre	-	Grå SEFRAK
1032-0003-012	Våningshus, Håland øvre	-	Gul SEFRAK
1032-0003-003	Mur etter uthus, Håland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-002	Mur etter våningshus, Håland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-004	Mur etter uthus, Håland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-009	Ruin av jordkjeller, Håland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-001	Våningshus, Håland	-	Rød SEFRAK
1032-0003-008	Ruin av jordkjeller, Håland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-005	Grunnmur av våningshus, Håland	-	Gul SEFRAK
1032-0003-006	Grunnmur av uthus, Håland	-	Gul SEFRAK
1032-0003-007	Ruin av jordkjeller, Håland	-	Grå SEFRAK

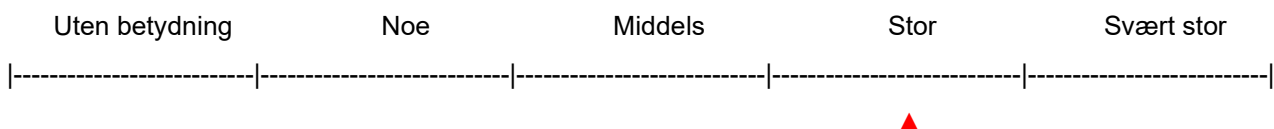
Tabell 3-45 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 31 (stor verdi)

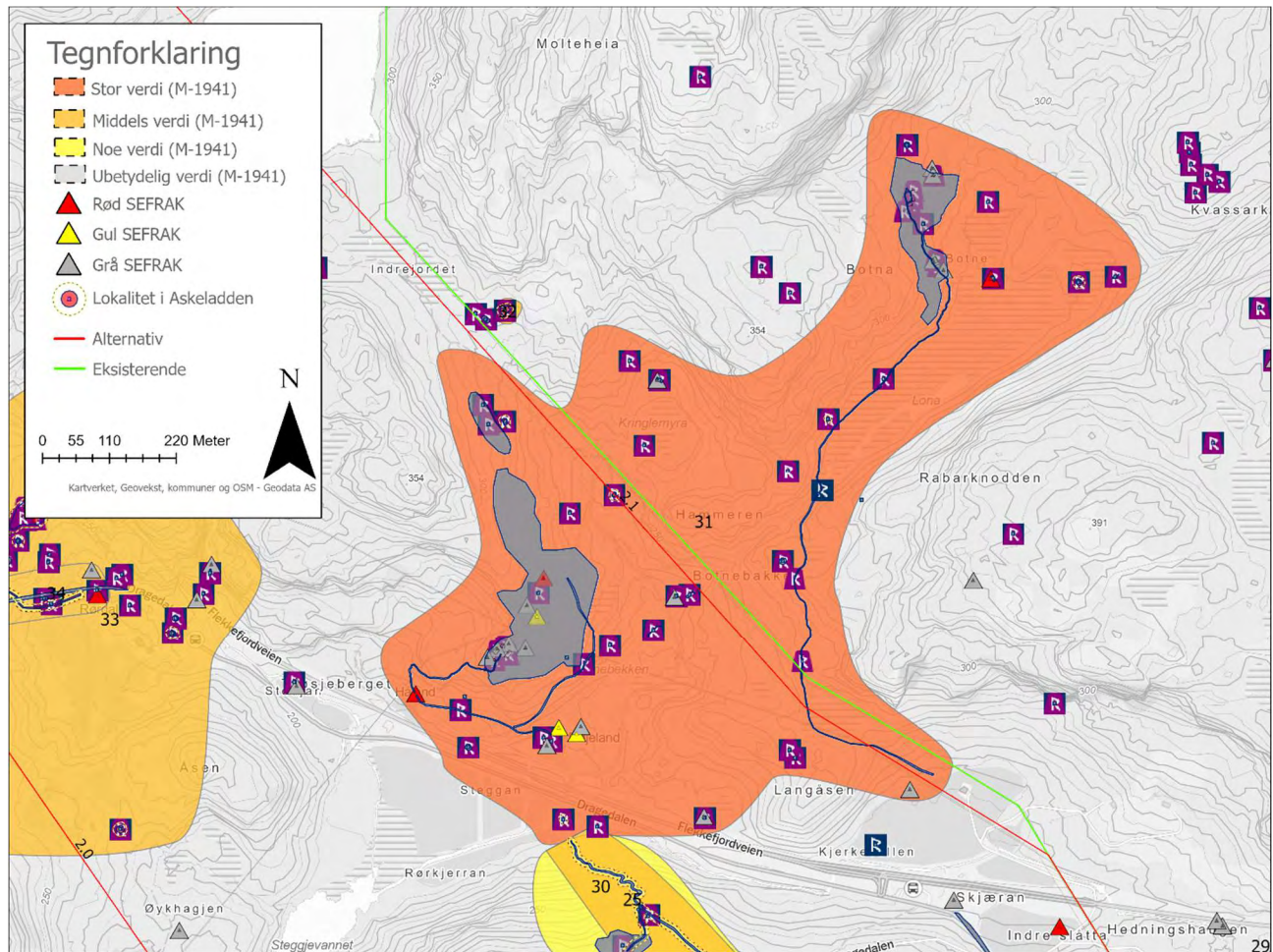
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
284604	Grensesteiner	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280728	Krossdalsvarden, rund varde	-	Ikke fredet
280725	Kvassarkleivavarden	-	Ikke fredet
280726	Kvassarkleivavarden 5	-	Ikke fredet
280723	Kvassarkleivavarden 2	-	Ikke fredet
280722	Kvassarkleivavarden 1	-	Ikke fredet
284603	Grensestein	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280724	Kvassarkleivavarden 3	-	Ikke fredet
280910	Stimarkør	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280718	Dyråsvarden	-	Ikke fredet
284601	Fire grensesteiner	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280719	Ydre Buskorheiavarden	-	Ikke fredet
103519	Hytteheia (Stedsnavn)	-	Uavklart
280721	Stablet stein	-	Ikke fredet
280716	Sommerfjøs	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280715	Rabarknodden tuft 1	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
1032-0003-043	Mur etter sommerfjøs, Håland	-	Grå SEFRAK
1032-0003-042	Mur etter sommerfjøs, Tjomsland lille	-	Grå SEFRAK

Verdivurdering

Området er fragmentert og lite lesbart. Flere hus i det eldre gårdsmiljøet (Håland) ble flyttet ned til dagens vei hvor det moderne bruket er lokalisert. Gården Botna ble avfolket rundt år 1900. Her er det i dag flere ruiner og rester etter gårdsaktiviteten. De automatisk fredede lokalitetene gir området tidsdybde.

Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-80 Oversikt over delområde 31 (middels verdi). Kart: Norconsult.

3.3.12 Delområde 32 - Tosneskjerranhelleren

Delområdet består av en liten heller som er plassert mellom flere større flyttblokker. Rommet er omkring 3 meter bredt, 8 meter langt og 3 meter høyt. Det er gjennomført prøvestikk i helleren hvor det er påvist 1 avslag av flint.

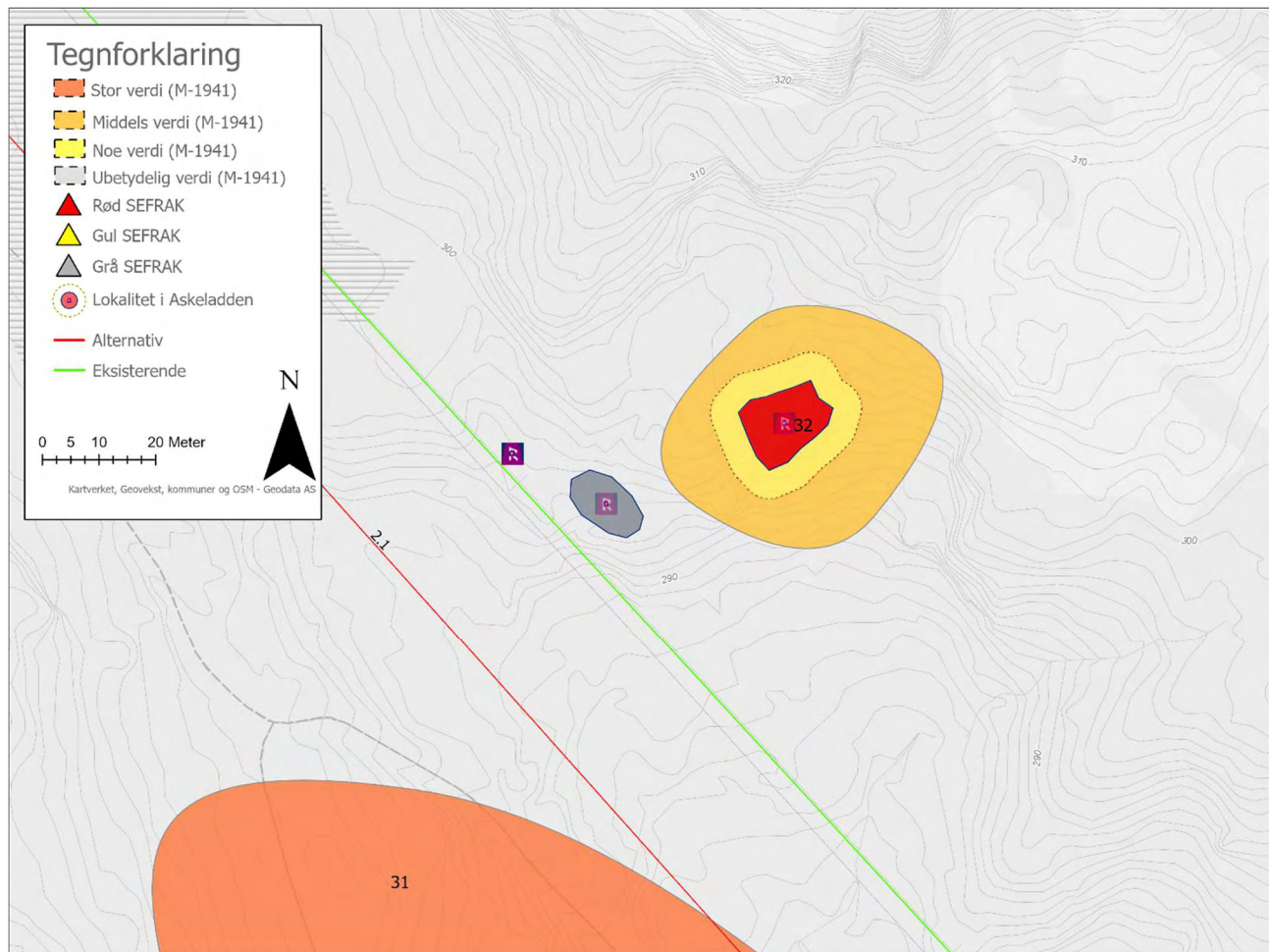
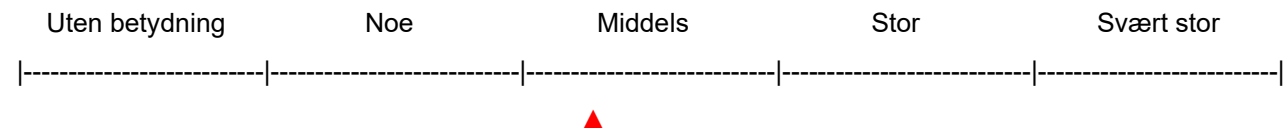
Tabell 3-46 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 32 (middels verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
283676	Tosneskjerranhelleren	Steinalder	Aut. fredet

Verdivurdering

Heller hvor det er funnet spor etter aktivitet i steinbrukende tid.

Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-81 Oversikt over delområde 32 (middels verdi). Kart: Norconsult.

3.3.13 Delområde 33 – Rørdal

Gården Rørdal ligger øverst i Dragedalen og gården går tilbake til 1600-tallet i skriftlige kilder [6]. I dag består delområdet av et våningshus som er antatt eldre enn 1850 og SEFRAK registrert. Det er uavklarte kulturminner som refererer til stedsnavn (id 103506, 103509). Her er også en uavklart fegate (id 42849) og et stedsnavn som heter Hustupta (id 103505) som skal være det gamle tunet på gården. Det er også to ikke fredede lokaliteter (id 280927, 280926) som er to møllehus/kvernhus.

Det er to gravminner på gården, en gravrøys (id 79262) fra bronsealder/jernalder og en gravhaug (id 22943) fra jernalder.

Tabell 3-47 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 33 (middels verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
22943	Gravhaug	Jernalder	Aut. fredet
42849	Fegate	Etterreformatorisk tid	Uavklart
79262	Gravrøys	Bronsealder/Jernalder	Aut. fredet
103505	Hustupta – det gamle tunet skal ha ligget her	-	Uavklart
103506	Migarhaugen stedsnavn	-	Uavklart
280926	Rørdalkvern 1	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
280927	Rørdalkvern 2	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
103509	Ormehaugen/Staurhelleren – stedsnavn	-	Uavklart
117968	Steinhellebru i gamle rideveien	1600, tredje kvartal	Ikke fredet
30157	Gravhaug, noe usikker	Jernalder	Aut. fredet
1032-0003-021	Ruin av jordkjeller	-	Grå SEFRAK
1032-0003-020	Våningshus, Rørdal, noe oppusset	-	Rød SEFRAK
1032-0003-023	Mur etter kvernhus	-	Grå SEFRAK
1032-0003-024	Mur etter kvernhus	-	Grå SEFRAK

Tabell 3-48 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 33 (middels verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
1032-0003-025	Mur etter uthus	-	Grå SEFRAK
103504	Rundehauen – stedsnavn	-	Uavklart
132176	Mannefoden – naturdannelse	-	Ikke fredet
1032-0003-022	Mur etter våningshus	-	Grå SEFRAK
132173	Kjørkå – heller	Førreformatorisk tid	Aut. fredet
103503	Drobsthola – stedsnavn	-	Uavklart
103507	Torvehellaren - stedsnavn	-	Uavklart
138351	Indreheia – tuft	-	Ikke fredet

Figur 3-82 Våningshus på Rørdal. Huset er modernisert i nyere tid. Foto: Norconsult.

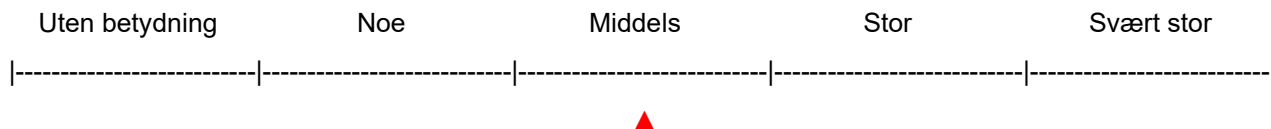

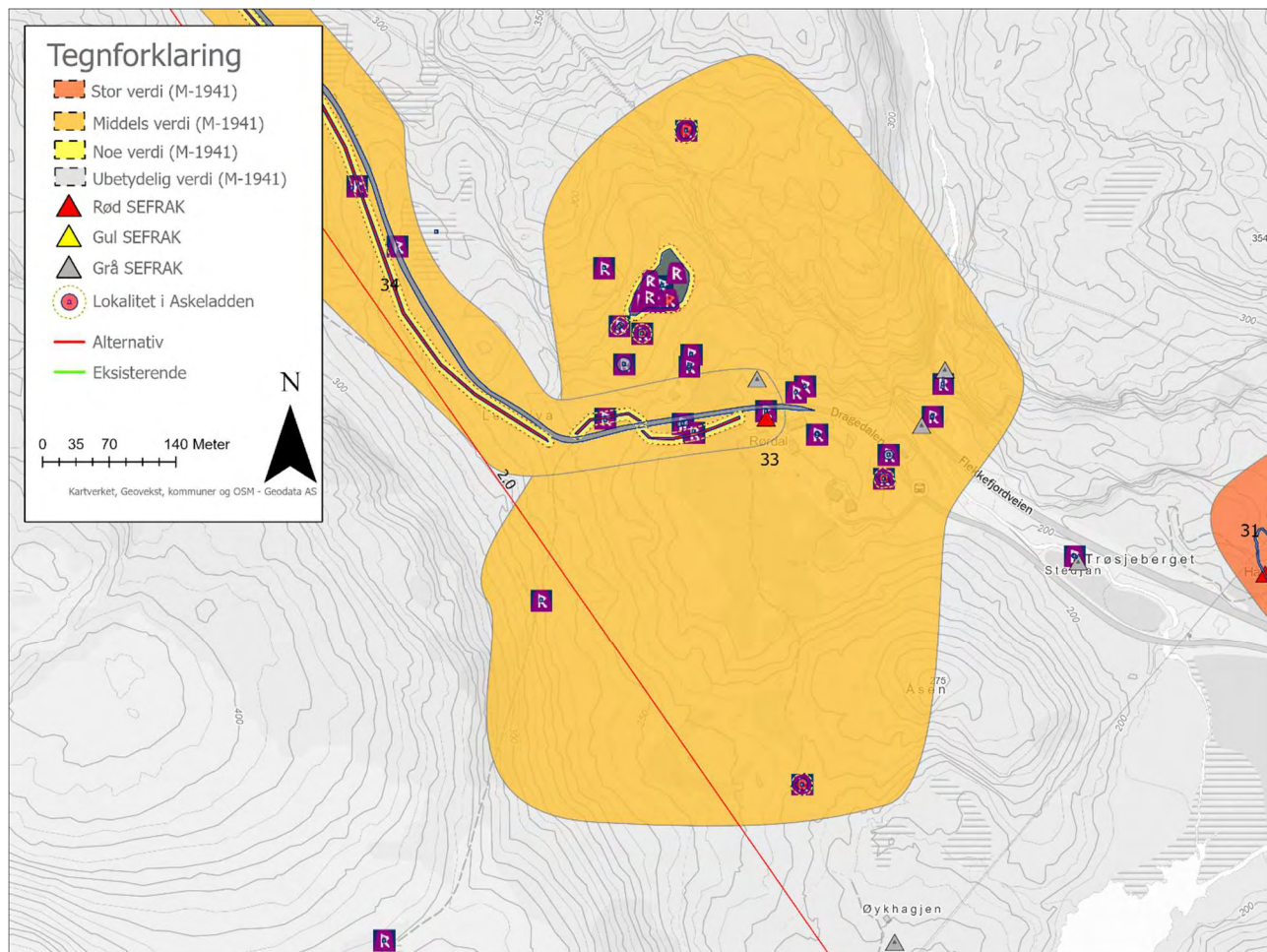
Figur 3-83 Bilde tatt i retning av alternativ 1.0 fra kjørevei i Dragedalen. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Området er lesbart, men har få alderdommelige trekk. Det er flere automatisk fredede gravminner som ligger i utmarksområder. Våningshuset er modernisert i nyere tid. Det er laget en skogsvei som ligger i umiddelbar nærhet til gravhaug (id 30157). Denne kan være skadet.

Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-84 Oversikt over delområde 33 (middels verdi). Kart: Norconsult.

3.3.14 Delområde 34 – Postveien som ridevei

Deler av postveien som ridevei går igjennom deler av Dragedalen. Rideveien ble benyttet i 1653-1834 [2]. I dag er veien fragmentert, overgrodd og lite synlig. Rideveien har trolig benyttet en eldre hulvei. Delområdet overlapper delvis med delområde 35 som består av postveien som kjørevei. Denne er fra 1834 og benyttes enda som fylkesvei.

Tabell 3-49 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 34 (middels verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
177133	Postveien som ridevei	Førreformatorisk tid	Aut. fredet
132797	Postveien som ridevei	Førreformatorisk tid	Aut. fredet

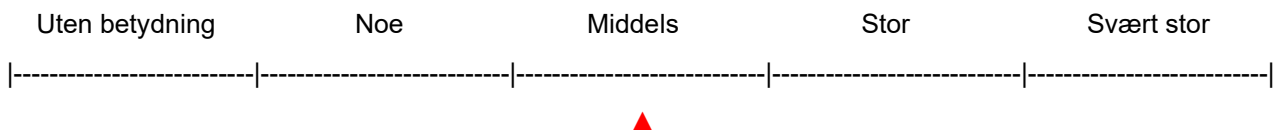

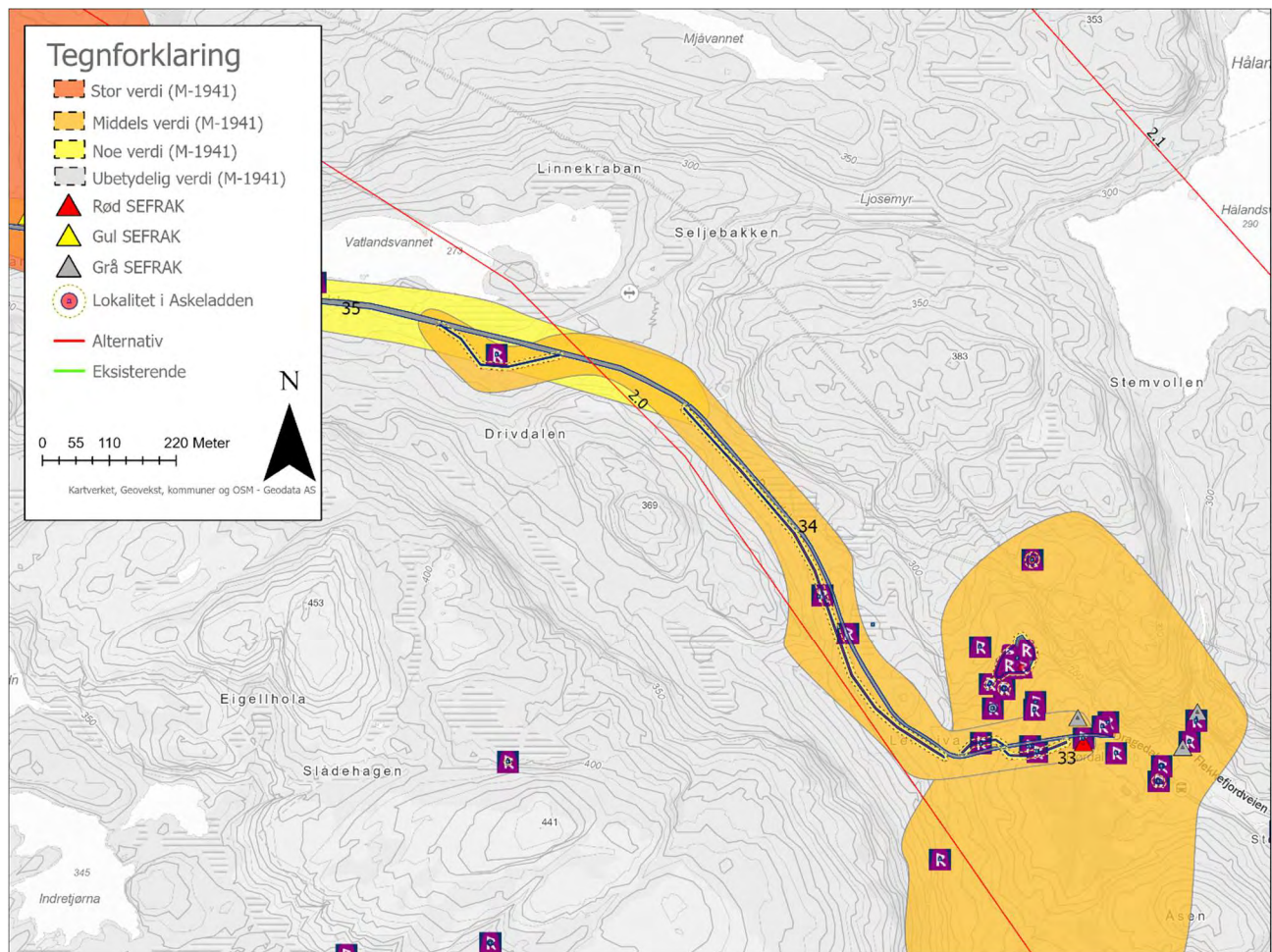
Figur 3-85 Bilde av traseen til deler av postveien som ridevei. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Veien er i dag fragmenter av dagens fylkesvei som går igjennom Dragedalen. De fragmenterte strekningene er preget av mye vegetasjon som gjør kulturminnet noe mindre lesbart.

Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-86 Oversikt over delområde 34 (middels verdi). Kart: Norconsult.

3.3.15 Delområde 35 – Postveien som kjørevei

Postveien som kjørevei stammer fra 1834. Veien var i bruk som postvei frem til 1907. Veien er den eneste bevarte strekningen av postveien som enda er i bruk som fylkesvei. Opp igjennom tidene har det blitt gjort flere utbedringer som har endret veibredden. I dag benyttes veien som fylkesvei gjennom Dragedalen. Veien er en opparbeidet grusvei og er spesiell med stigninger på opptil 1:4 [2].

Tabell 3-50 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 35 (noe verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
178538	Postveien som kjørevei	1800-tallet, andre kvartal	Ikke fredet
178537	Postveien som kjørevei	1800-tallet, andre kvartal	Ikke fredet
178536	Postveien som kjørevei	1800-tallet, andre kvartal	Ikke fredet

Figur 3-87 Postveien som kjørevei. Idag brukt som fylkesvei som følger igjennom Dragedalen. Foto: Norconsult.

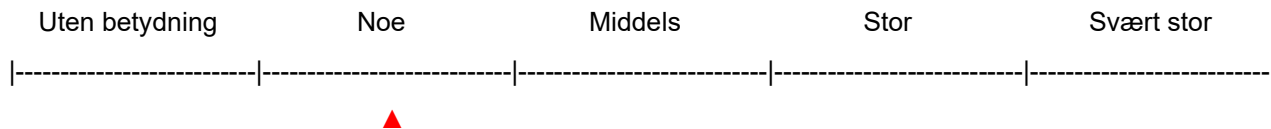

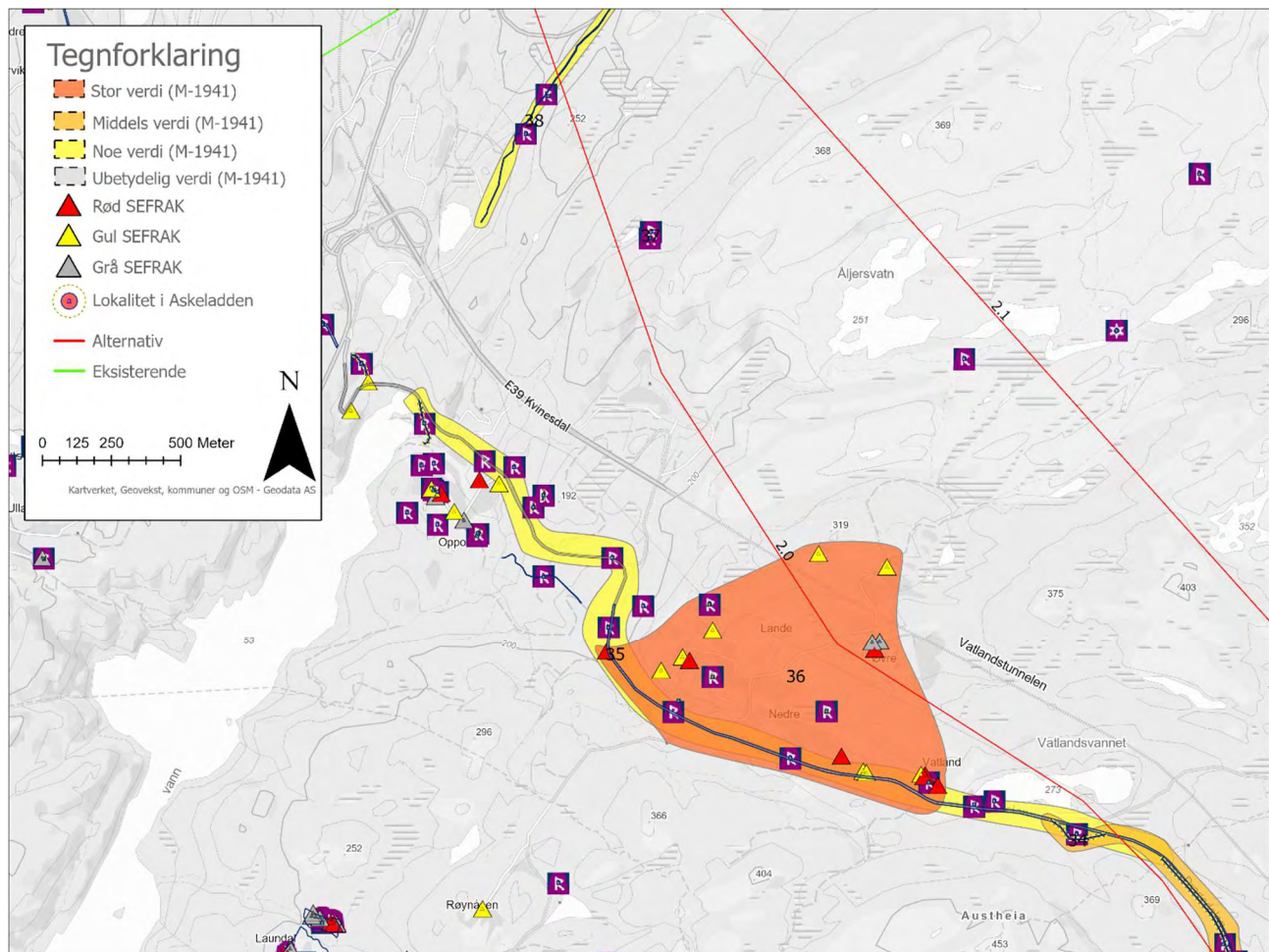
Figur 3-88 Postveien som kjørevei. Idag brukt som fylkesvei som følger igjennom Dragedalen. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Postveien som kjørevei benyttes i dag som fylkesvei og er i daglig bruk. Er et minne over eldre kjøreveier med helt andre krav til siktlinjer og bredde enn dagens standard.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-89 Oversikt over delområde 35 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.3.16 Delområde 36 – Øvre/Nedre Lande og Vatland

Gården Lande er delt i to bruk, Øvre og Nedre. Kjøreveien ble anlagt ca. 1830. Lande er en slettegård hvor arbeidet på gården kan gjøres med maskiner og er regnet som en av de mest lettdrevne gårdene på østsiden av Fedafjorden ifølge lokalhistorisk litteratur. Lande blir ikke nevnt i de eldste skattelistene, men er nevnt som ødegård under Oppofte (som ligger et stykke i vest) i 1618. I matrikkelen fra 1668 var Lande delt i to bruk som i dag [20].

Vatland har navnet sitt fra beliggenheten, landet ved vatnet. Et tidligere gårdsnavn har vært Vasland. Gården hører til Birkeland og var kirkegods til 1724. Som Lande var trolig Vatland en ødegård under Oppofte. En jordebok fra 1618 forteller at Oppofte eide to ødegårder, Lande og Støle. Gården er trolig befolket etter 1618. Det er ikke kjent en gård som het Støle så dette er trolig Vatland. Gården består av store utmarksarealer [20].

Innenfor delområdet ligger det flere gravminner (id 51185, 69868, 21132) som er automatisk fredede.

Tabell 3-51 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 36 (stor verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
1037-0016-031	Utløe, Øvre Lande	-	Gul SEFRAK
1037-0016-030	Våningshus, Øvre Lande	Inneholder materialer som er eldre enn 1851	Gul SEFRAK
1037-0016-032	Våningshus, Øvre Lande	1845	Grå SEFRAK
1037-0016-034	Jordkjeller, Øvre Lande	-	Rød SEFRAK
51185	Gravhaug	Jernalder	Aut.Fredet
1037-0016-029	Utløe, Vatland	-	Rød SEFRAK
1037-0016-028	Løe, Vatland	1890	Gul SEFRAK
1037-0016-027	Våningshus, Vatland	-	Gul SEFRAK
1037-0016-024	Løe, Vatland	-	Gul SEFRAK
1037-0016-025	Uthus, Vatland	-	Rød SEFRAK
1037-0016-023	Våningshus Vatland	-	Rød SEFRAK
284258	Gravhaug, er i dag borte	Jernalder	Uavklart
1037-0016-026	Våningshus, Vatland	-	Rød SEFRAK
69868	Gravhaug	Jernalder	Aut. fredet
21132	Gravhaug	Jernalder	Aut. fredet
1037-0016-038	Våningshus, Nedre Lande	1894	Gul SEFRAK
1037-0016-035	Våningshus, Nedre Lande	-	Gul SEFRAK
1037-0016-036	Høsehus, Nedre Lande	-	Rød SEFRAK
1037-0016-037	Utløe, Nedre Lande	-	Gul SEFRAK
284316	Tørrmurt tuft	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
1037-0016-039	Utløe, Nedre Lande	-	Rød SEFRAK

Figur 3-90 Våningshus på Vatland (1037-0016-026). Huset er noe endret fra SEFRAK registrering, med overbygget inngangsparti. Foto: Norconsult.

Figur 3-91 Våningshus på gården Vatland (1037-0016-023). Huset er endret med overbygget inngangsparti og terrasse etter SEFRAK registreringene. Foto: Norconsult.

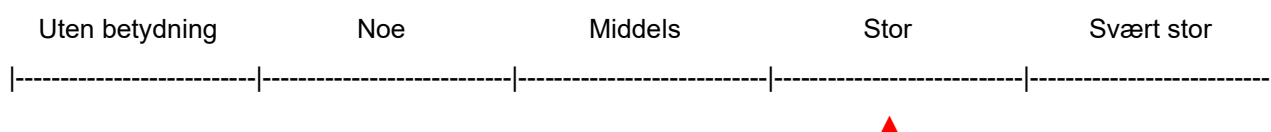

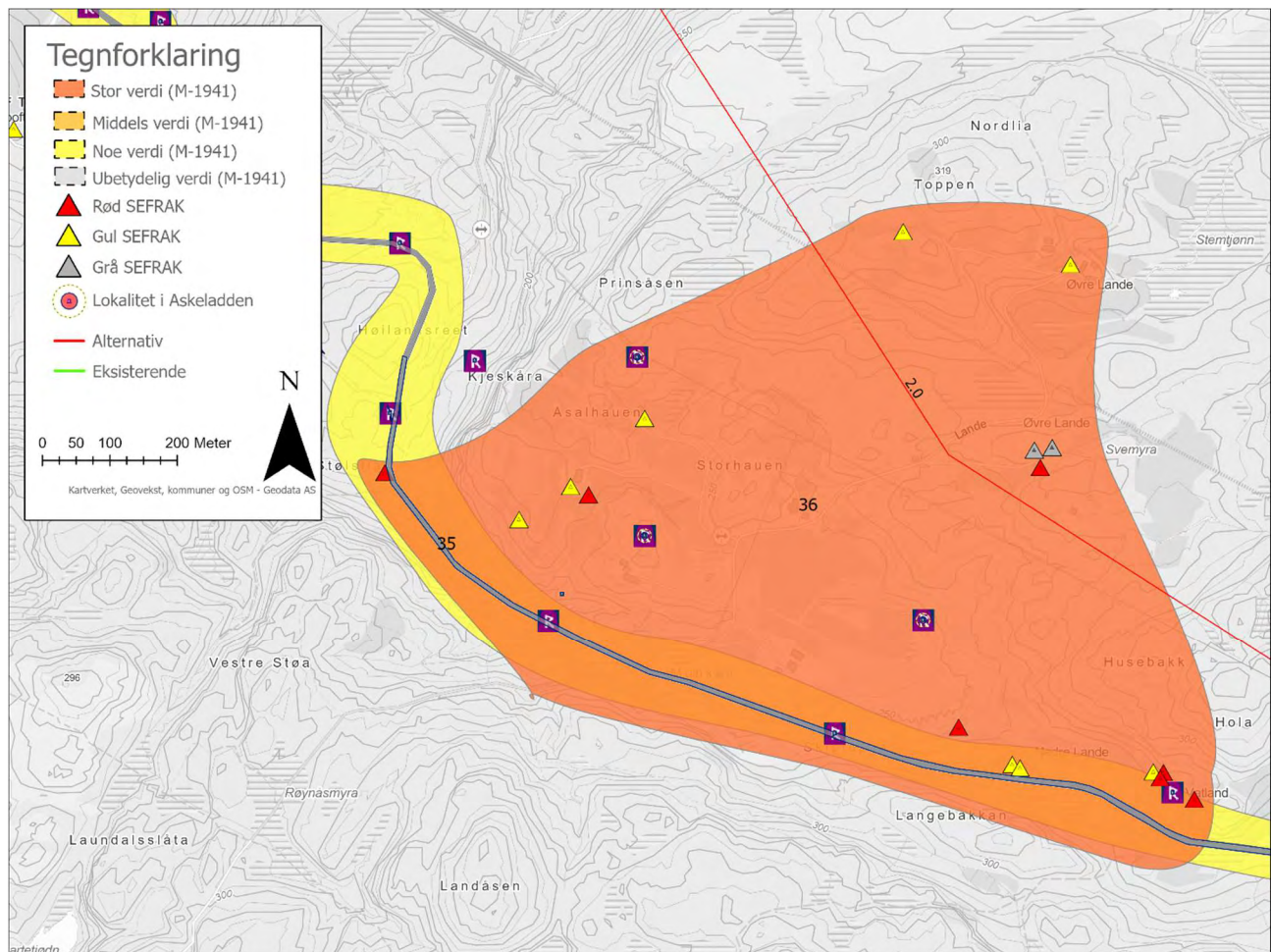
Figur 3-92 Bilde tatt på Øvre Lande og viser område hvor det har ligget en jordkjeller. Her står det nå en grillhytte. Foto: Norconsult.

Verdivurdering

Gårdene slik de er i bruk og organisert i dag har en historie tilbake til 1600-tallet. Det er ingen bygninger fra denne perioden. Men enkelte bygninger fra 1800-tallet er bevart, og noen er endret i nyere tid. Området er lesbart og har flere automatisk fredete gravminner fra jernalder. Dette forteller at det høyst sannsynlig har vært gårdsdrift her i eldre tid. Dette gir området en stor tidsdybde.

Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-93 Oversikt over delområde 36 (stor verdi). Kart: Norconsult.

3.3.17 Delområde 37 – Myrbacktuftene

Delområdet består av 2 tufter som ligger på eiendommen til gården Oppofte. Bruken er ukjent.

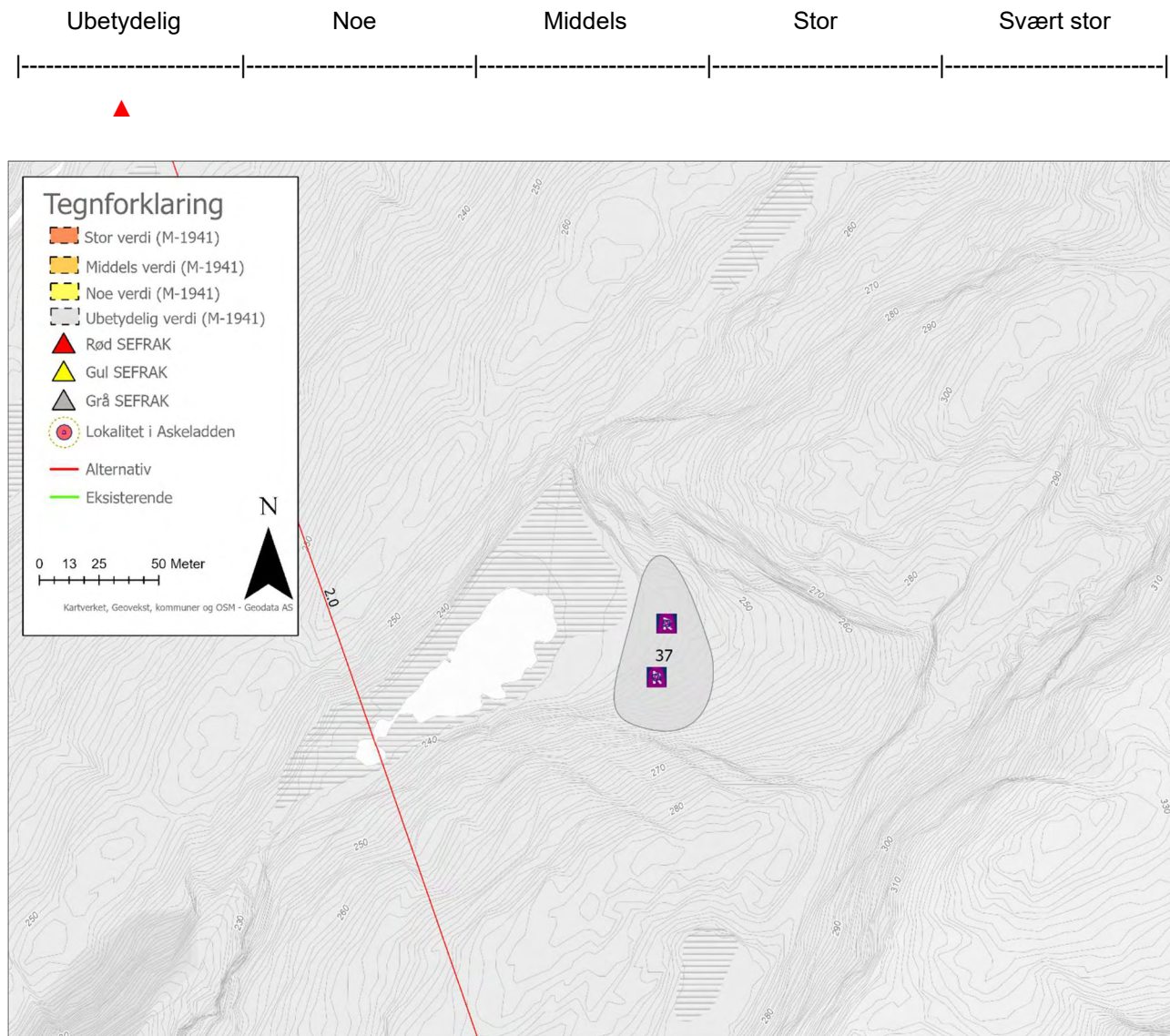
Tabell 3-52 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 37 (ubetydelig verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
281211	Tuft	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
281210	Tuft	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet

Verdivurdering

Tuftene står i utmarksarealer og er lite lesbare.

Vurderes til **ubetydelig verdi**.

Figur 3-94 Oversikt over delområde 37 (ubetydelig verdi). Kart: Norconsult.

3.3.18 Delområde 38 – Veifar og heller

Delområdet består av et veifar som trolig stammer fra en eldre sti eller hulvei. I perioden 1791-1792 fikk bøndene i området pålegg om å sette stien istand slik at den kunne nyttes som reservevei i tilfelle uvær. Denne problemstillingen var aktuell frem til postveien ble kjørevei i 1843. Stien skal ha vært benyttet mellom gårdene frem til 1967 da Åsevegen kom [2]. Langs veifaret ligger det en heller som er oppkalt etter en fant som overnattet her på 1920 tallet (Raudmusken). Det er gjort arkeologiske registreringer i helleren som pekte på moderne tid.

Tabell 3-53 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 38 (noe verdi)

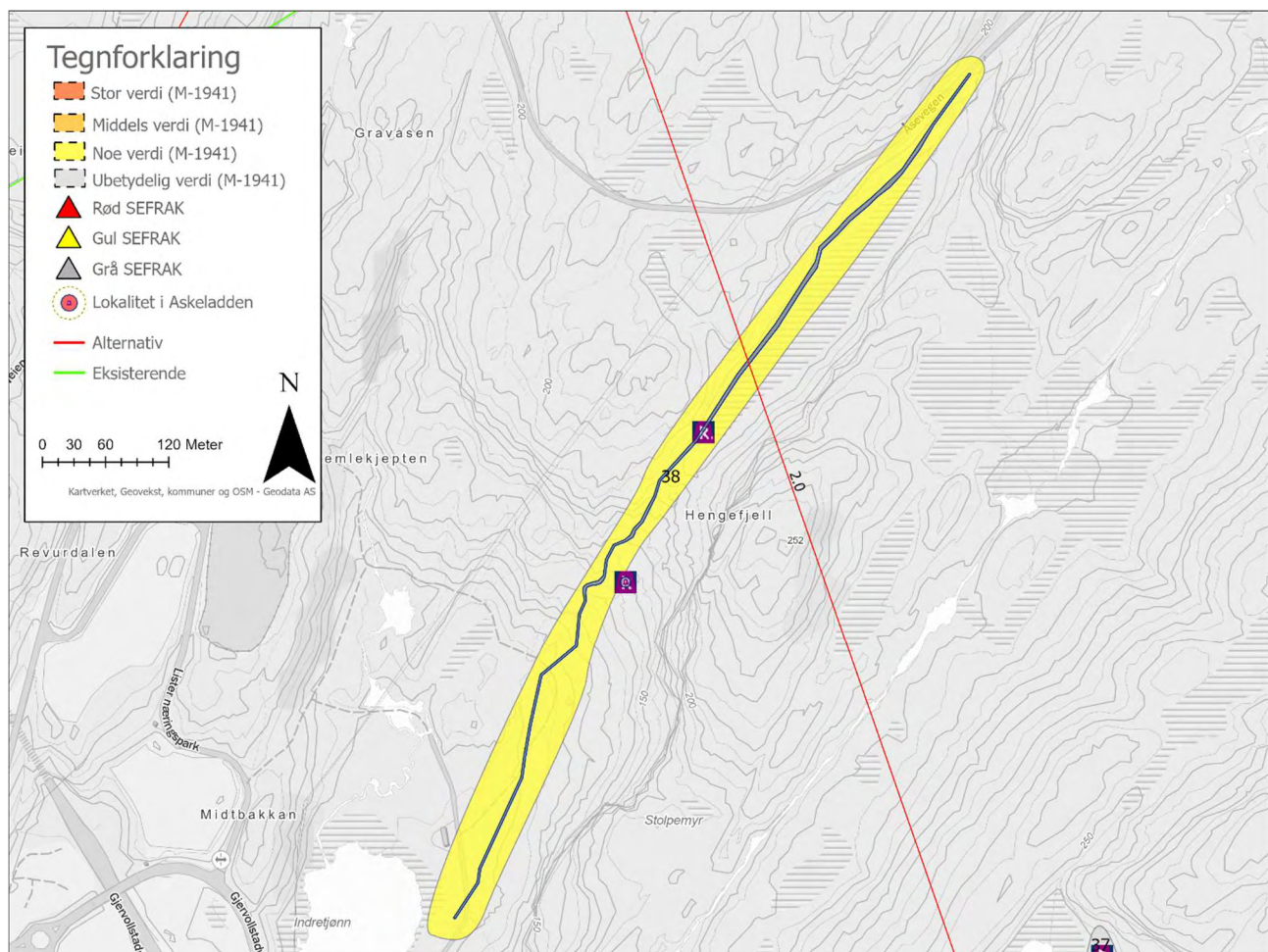
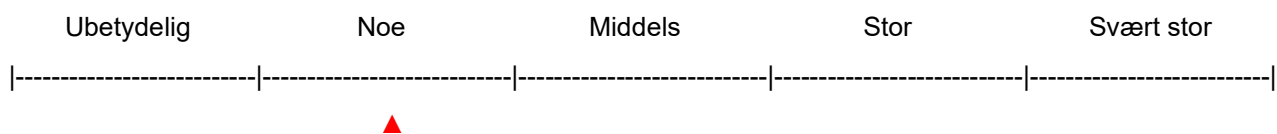
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
----------------------	-------------	----------	-------------

132657	Veifar	Førreformatorisk tid	Uavklart
103037	Fantehellaren (Raudmuskhellaren)	Førreformatorisk tid	Ikke fredet

Verdivurdering

Veifaret er synlig og er gjennom sin plassering lesbart som kulturminne og den opprinnelige veien.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-95 Oversikt over delområde 38 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.3.19 Delområde 39 – Teistedalstranda

Delområdet består en eldre strandvei som går under dagens bro for E39 Kvinesdal. Veien hører under gården Teistedal. Gården Teistedal ble ikke med i sjølegdsordningen i 1706 grunnet avstanden til sjøen fra hovedbruket. Veien slik den er anlagt i dag ble benyttet frem til 1917, det er blant annet anlagt trapper i de bratteste partiene. Det er rester etter to laftede sjøbuer ved sjøen [20]. Hovedgården er ikke tatt med i delområdet da gården ikke er synlig fra planlagt linje og dermed ikke kan bli ikke visuelt påvirket av tiltaket.

Tabell 3-54 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 39 (noe verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
173553	Teistedalsstronda, veifar	-	Uavklart
1037-0016-101	Naust, Teistedal	-	Grå SEFRAK
1037-0016-102	Ruin av sjøbu, Teistedal	-	Grå SEFRAK

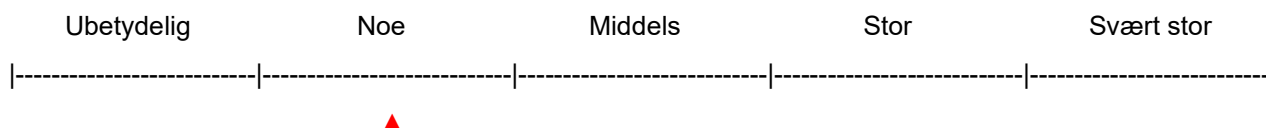
Tabell 3-55 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 39 (noe verdi)

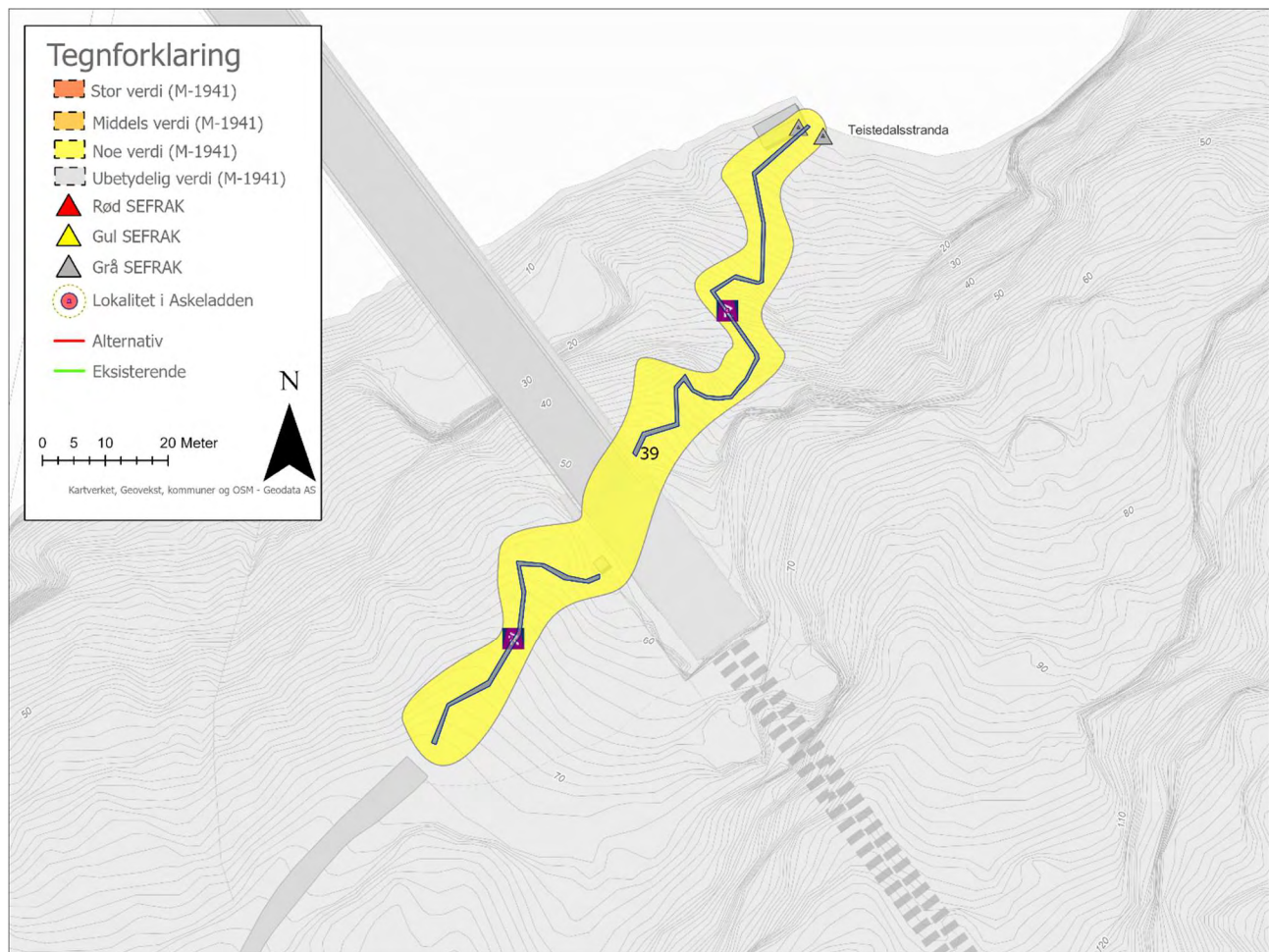
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
1037-0016-089	Utløe, Teistedal	1877	Gul SEFRAK
1037-0016-090	Løe, Teistedal	-	Rød SEFRAK
1037-0016-091	Våningshus, Teistedal	-	Grå SEFRAK
1037-0016-085	Løe, Teistedal	1908	Gul SEFRAK
1037-0016-086	Jordkjeller, Teistedal	-	Rød SEFRAK
1037-0016-087	Våningshus, Teistedal	1842	Rød SEFRAK
1037-0016-088	Løe, Teistedal	1840	Rød SEFRAK
75821	Hestekoformet tuft	Etterreformatorisk tid	Uavklart
11128	Potetkjeller som ser ut som gravhaug	Etterreformatorisk tid	Uavklart
50124	Demning med mindre røyser	Etterreformatorisk tid	Uavklart

Verdivurdering

Kulturminnene og delområdet er lesbart med tanke på tidligere tiders bruk. Det ligger i sammenheng med gården Teistedal. Noe fragmentert av dagens bro (E39).

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-96 Oversikt over delområde 39 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.3.20 Delområde 40 – Hangelandsspeilen

Ved Hangelandsspeilen ligger det to små steinalderboplasser. Halmodden 1 (id 283915) og Hangeland (id 78335). Ved Halmodden 1 ble det funnet 6 steinartefakter og ved Hangeland ble det funnet 1 steinartefakt.

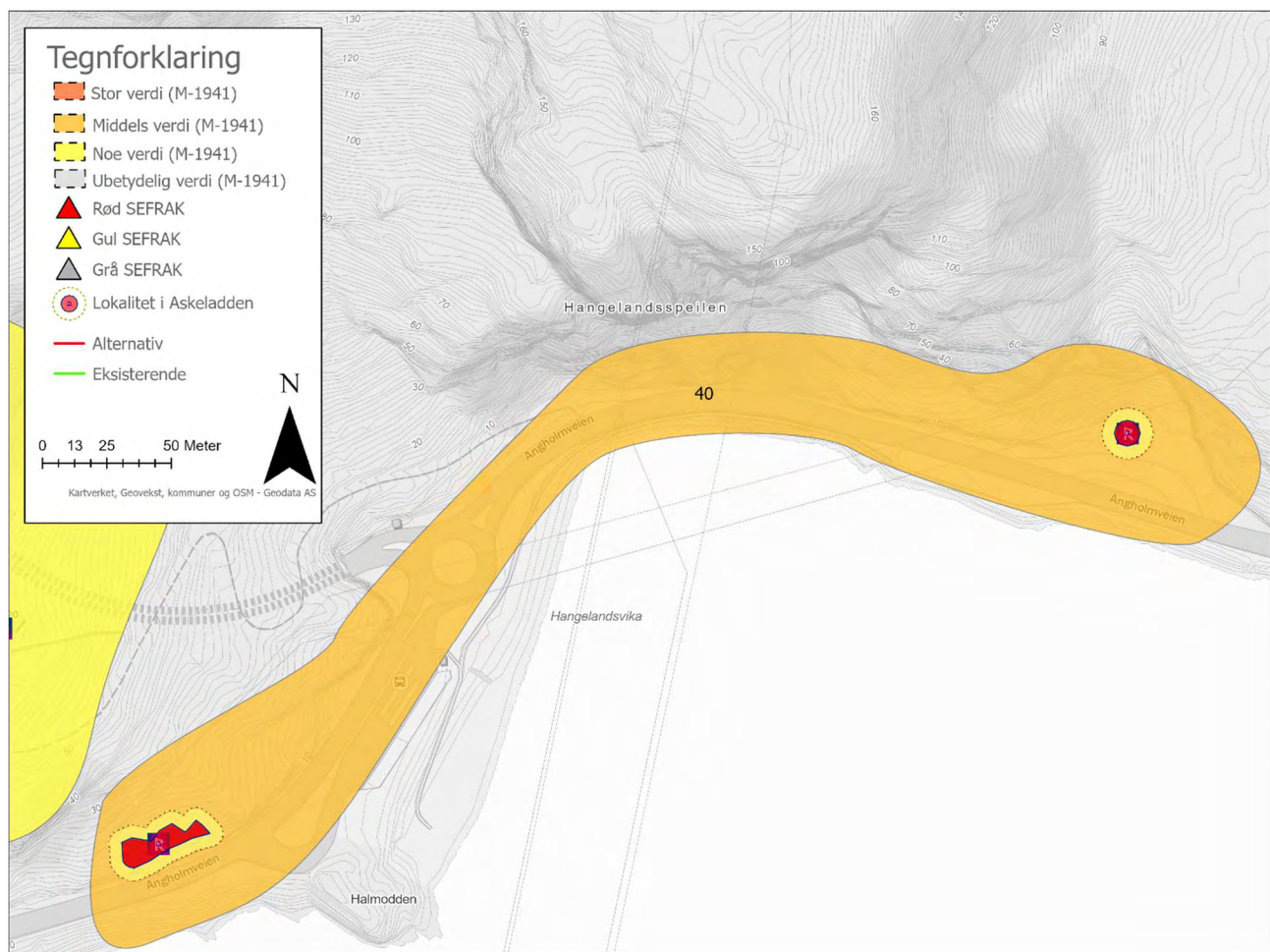
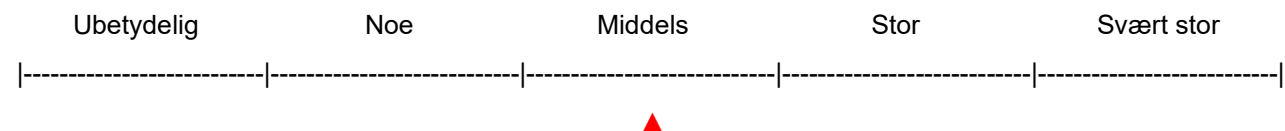
Tabell 3-56 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 40 (noe verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
78335	Steinalderlokalitet	Steinalder	Aut. fredet
283915	Steinalderlokalitet	Steinalder	Aut. fredet

Verdivurdering

Steinalderboplassene er ikke synlig over markoverflaten og det er få funn knyttet til lokalitetene. Veianlegg gjør kulturminnene lite lesbare.

Vurderes til **middels verdi**.

Figur 3-97 Oversikt over delområde 40 (middels verdi). Kart: Norconsult.

3.3.21 Delområde 41 – Hangeland

Nord for tunnelpåhugg for E39 ligger gården Hangeland. Ifølge Oluf Rygh stammer navnet fra «hengende land» [10], dette kan stemme godt overens med gårdens plassering i landskapet. Den ligger godt skjermet med heier i vestlig og nordlig retning. Hangeland ble delt i to bruk i 1683 og husene skulle stått bare noen meter fra hverandre. Hvert av brukene hadde egne stier ned til sjøen og sin egen sjøbod [20].

Tabell 3-57 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 41 (noe verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
----------------------	-------------	----------	-------------

284260	Flere rydningsrøyser og ryddede flater. 1 tuft	Etterreformatorisk tid	Uavklart
278809	Tufter, gjerder og dyrkningsterrasser	Etterreformatorisk tid	Uavklart
278813	Lav, tørrmurt tuft, fjernet mellom 1967 og 2005	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
278812	Lav, tørrmurt tuft, fjernet mellom 1967 og 2005	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
1037-0014-072	Løe, Hangeland	-	Grå SEFRAK
1037-0014-073	Våningshus, Hangeland	-	Grå SEFRAK
1037-0014-074	Mur etter løe, Hangeland	-	Grå SEFRAK
1037-0014-071	Våningshus, Hangeland	-	Grå SEFRAK

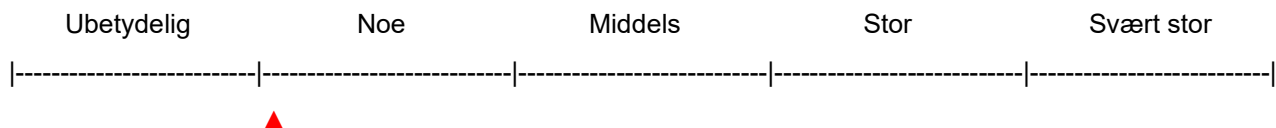
Tabell 3-58 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 41 (noe verdi)

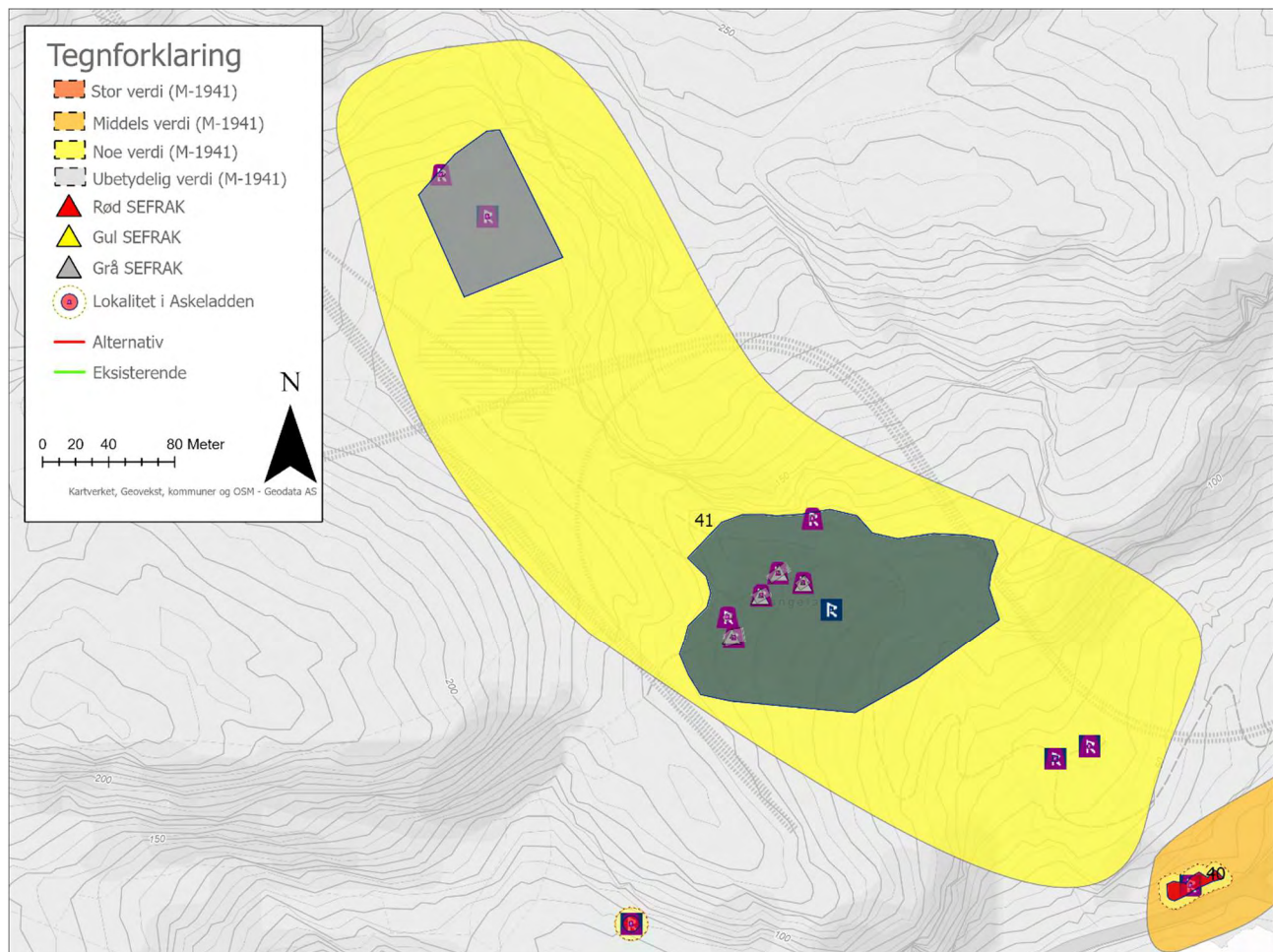
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
107884	Heller med opplødd sidevegg	Førreformatorisk tid	Aut. fredet

Verdivurdering

Gårdsbygningene på Hangeland har falt sammen eller blitt revet mellom 1951 og 2005 (1881, historiske flyfoto). Området har en viss opplevelsesverdi og lesbarhet.

Vurderes til noe, **ned mot ubetydelig verdi.**

Figur 3-98 Oversikt over delområde 41 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.3.22 Delområde 42 – Hestesprangdemningen

I østenden av Hestesprangvatnet ligger Hestesprangdemningen. Demningen er rundt 70 meter lang, 20 meter bred i bunn og 5 meter på toppen, og ble bygget på 1800- eller 1900-tallet.. Det er bygget en kanal på nordøstlig side av demningen mellom 2010 og 2014, slik at demningen nå er åpen. Demningen har trolig vært brukt i forbindelse med en kraftstasjon lengre ned i elveløpet og vannet sto da omkring 3-4 meter høyere enn dagens vannstand.

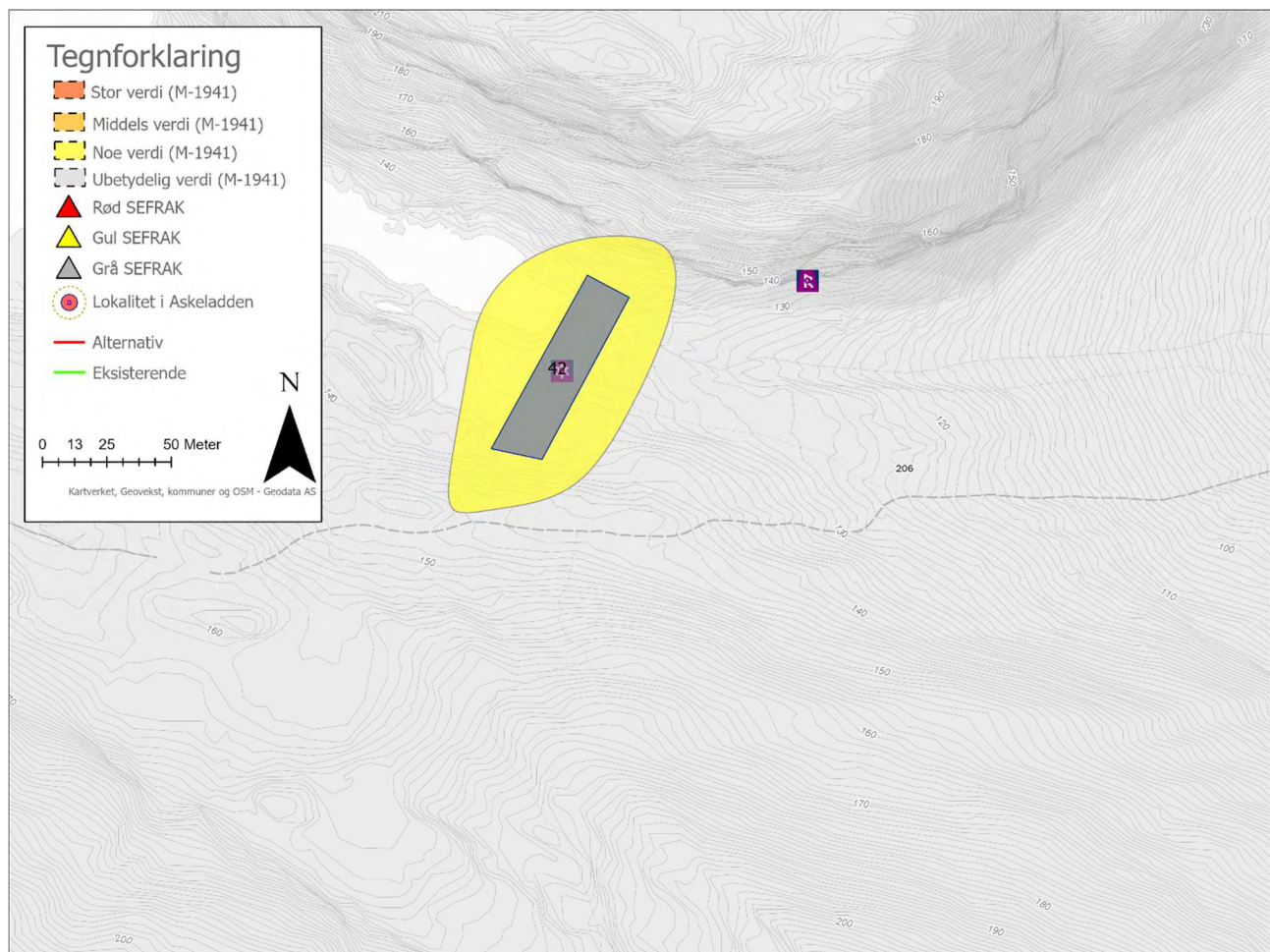
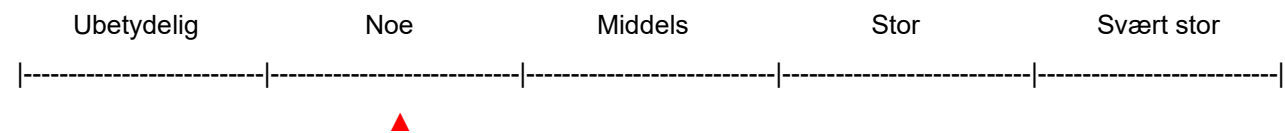
Tabell 3-59 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 42 (noe verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
278806	Dam/demningsanlegg	1800-1900-tallet	Ikke fredet

Verdivurdering

Delområdet er lesbart og sammenhengende med resten av landskapet er tydelig.

Vurderes til **noe verdi**.

Figur 3-99 Oversikt over delområde 42 (noe verdi). Kart: Norconsult.

3.3.23 Delområde 43 – Raustad

Oluf Rygh mener at gårdsnavnet stammer fra mannsnavnet *Raudr*, som betyr den røde [10]. Tidligere navn på gården har ifølge lokalhistorisk litteratur det eldste navnet vært Raudstadir. I 1594 ble navnet skrevet Rødstad, i 1665 Røssestad og i 1723 ble gården kalt Røsestad. Det eksisterer ikke en tydelig grense mellom Indre og Ytre Raustad. Alle som bodde på gården før 1701 var leilendinger da den var krongods. I 1701 ble gården solgt som bondegods [20].

Innenfor delområdet er det en rekke SEFRAK-registrerte bygninger, automatisk fredede gravminner, eldre vegfar, og ulike spor av eldre drift i landskapet.

Tabell 3-60 Oversikt over lokaliteter som er omfattet av delområde 43 (stor verdi)

Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
1037-0003-098	Utløe, Indre Raustad	Eldre enn 1900	Rød SEFRAK
1037-0003-097	Sommerfjøs, Indre Raustad	-	Rød SEFRAK
1037-0014-031	Løe, Raustad, bygget på murene av den gamle løen i 1935. Deler av eldre løe intakt	-	Gul SEFRAK
1037-0014-030	Våningshus, Raustad	1905	Gul SEFRAK
1037-0014-033	Mur av uthus, Raustad	-	Grå SEFRAK
1037-0014-032	Våningshus, Vollen, Raustad	-	Grå SEFRAK
1037-0003-099	Våningshus, Indre Raustad, betydelig modernisert	1888	Gul SEFRAK
1037-0003-100	Mur etter sommerfjøs, Indre Raustad	Eldre enn 1900 ifølge eier i SEFRAK	Grå SEFRAK
1037-0014-025	Våningshus, Raustad	-	Rød SEFRAK
1037-0014-026	Løe, Raustad	-	Rød SEFRAK
1037-0023-001	Stabbur, Knaben	1818 ifølge bruker	Rød SEFRAK
1037-0003-095	Våningshus, Indre Raustad. Ifølge eier i SEFRAK født i 1896 er huset over 250 år gammelt	-	Rød SEFRAK
1037-0014-028	Løe, Raustad	-	Rød SEFRAK
1037-0014-027	Våningshus, Raustad	-	Rød SEFRAK
1037-0014-029	Utløe, Raustad	-	Rød SEFRAK
103177	Ledstolpe av stein	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
62373	Tuft, tørrmurt av store stein	Etterreformatorisk tid	Uavklart
103141	Kan være rydningsrøys, men trolig gravrøys	Jernalder	Aut. fredet
103149	Gravrøys	Jernalder	Aut. fredet
103060	Her lå det gamle klyngetunet	-	Uavklart
278141	Gravhaug	Jernalder	Aut. fredet
278802	Hulvei fra Raustad og ned til Hestesprangvatnet, veien fører videre i retning av Høyland	Jernalder/Middelalder	Uavklart
278804	Kollapset trebygning	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet

Tabell 3-61 Oversikt over lokaliteter som ikke er omfattet av delområde 43 (stor verdi)

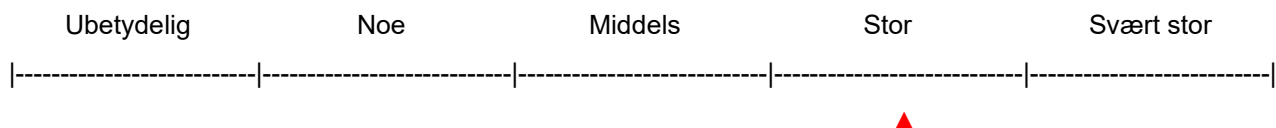
Askeladden id/SEFRAK	Kulturminne	Datering	Vernestatus
30479	Steingjerde, primitivt	Etterreformatorisk tid	Uavklart
50125	Solid fundamentert vei, gjengrodd	Etterreformatorisk tid	Uavklart
284259	Tørrmurt steinmur	Etterreformatorisk tid	Ikke fredet
180585	Kjørevei som ble bygget 1842 og i bruk til 1893	1842	Ikke fredet
112582	Heller under steinblokk	Førreformatorisk tid	Aut. fredet
103551	Munnlauga, tradisjonslokalitet	Førreformatorisk tid	Uavklart
284372	Markert sti mellom Munnlauga og Høyland	Etterreformatorisk tid	Uavklart

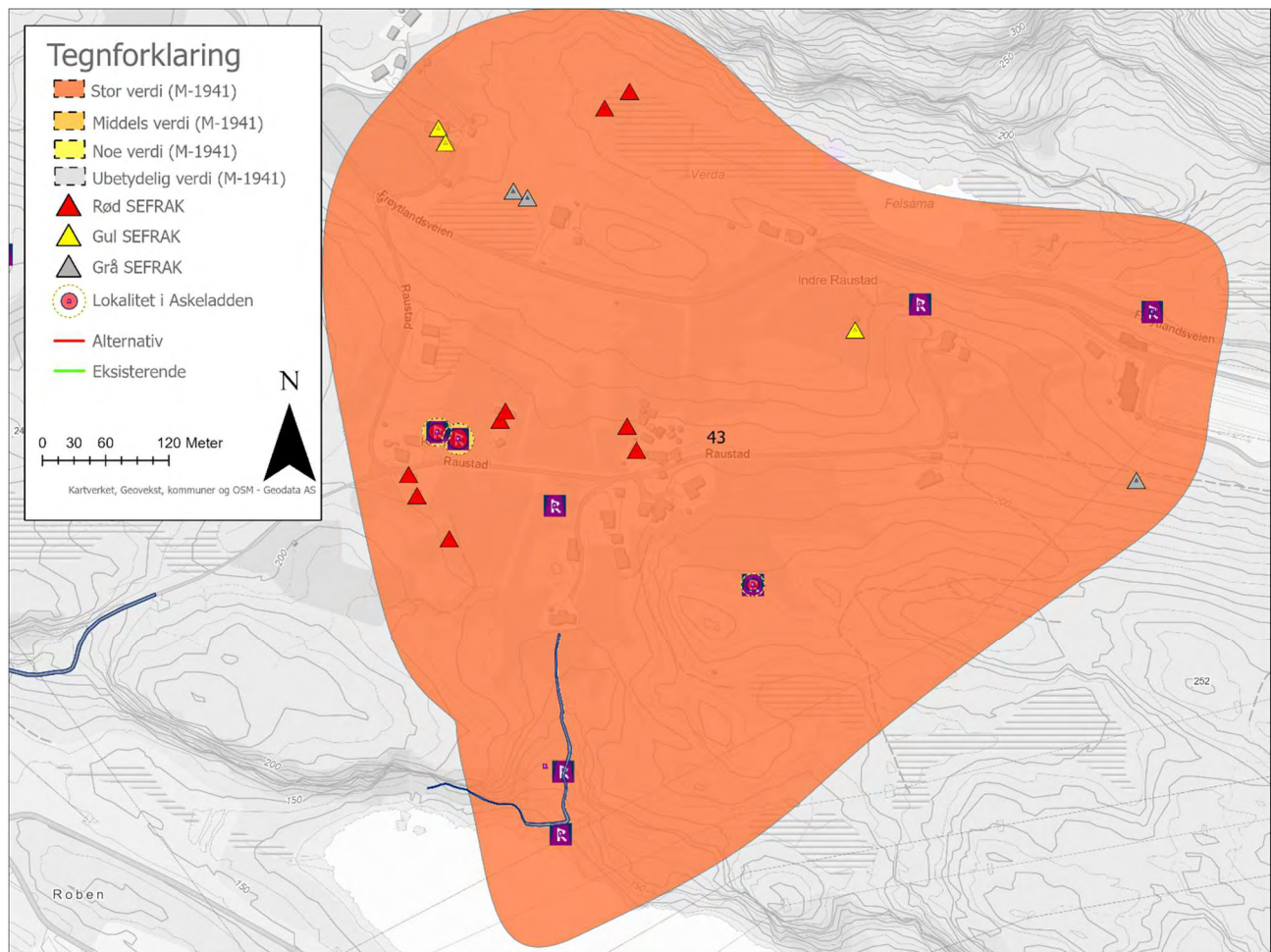
214506	Gresskledd rundhaug	Jernalder	Aut. fredet
180584	Kvinesdalsveien som kjørevei. Bygget i 1842 og i bruk til 1893	1842	Ikke fredet
180586	Kvinesdalsveien som kjørevei. Bygget i 1893 og i bruk til 1926	1893	Ikke fredet
180591	Kjørevei, bygget i 1842 og i bruk til 1893	1842	Ikke fredet

Verdivurdering

Delområdet har flere alderdommelige bygninger, men flere er endre og modernisert i nyere tid. Det er tilkommet flere moderne boliger og bygg i området. Gården fremstår som noe fragmentert, men det er flere gravhauger på gården som er med på å gi området en stor tidsdybde. Det er også hulvei som trolig er fra jernalder/middelalder.

Vurderes til **stor verdi**.

Figur 3-100 Oversikt over delområde 43 (stor verdi). Kart: Norconsult.

3.4 Oppsummering

I tabellen nedenfor oppsummeres verdiene i tiltaksområdet og influensområdet.

Tabell 3-62. Oppsummering av verdier på de ulike delstrekningene.

Delstrekning	Beskrivelse	Verdi
Vallemoen - Lyngdal		
1 (Vallemoen)	Spredt område med SEFRAK bebyggelse	Noe
2 (Audna)	To vrak i elven Audna	Middels
3 (Roland)	Rekketun og bebyggelse delvis fra slutten av 1700	Stor
4 (Geiskedal)	Alderdommelige gårdsbygninger fra slutten av 1600	Middels
5 (Solhellervegen)	Gårdsvei som i dag er en gresskledd turvei	Noe
6 (Banken)	Mindre gård, trolig fra 1700-tallet	Noe

7 (Hulvei i retning mot Banken)	Hulvei i retning mot gården Banken	Stor
8 (Høyland)	Gårdsmiljø med spredte SEFRAK bygninger	Noe
9 (Bjelland)	Kulturlandskap med steingjerder, rydningsrøyser og flere mulige gårdstun	Noe
10 (Ospehaugen)	Eldre støl eller gårdsbruk med røtter til Merovingertid (648-718)	Middels
11 (Lene)	Gårdsmiljø i nordre del av Lenefjorden, stor tidsdybde	Stor
12 (Flaten)	Eldre ødegård som trolig ble ryddet på 1600-tallet	Noe
13 (Lenesbakkan)	Postvei som ridevei og postveien som kjørevei	Middels
14 (Ofte dal)	Gården Ofte dal med flere automatisk fredede kulturminner	Stor
15 (Kavelbro)	Godt lesbart gårdsmiljø og eldre veiminne	Stor
16 (Gullsletta)	Områder hvor det tidligere har vært gårdsdrift	Noe
17 (Heller)	Større bergblokk danner en heller som er datert	Stor
18 (Hulvei)	Del av hulvei som er datert til høymiddelalder	Stor
19 (Høyland østre)	Gårdsmiljø med enkelte bygninger som er i SEFRAK	Stor
20 (Lyngdalvegen som rideveg)	Hulvei som har vært i bruk frem til 1830-årene	Middels
21 (Bringsjord)	Fragmentert gårdsområde med svært mange automatisk fredede kulturminner	Stor
Lyngdal – Kvinesdal/Øye		
21 (Bringsjord)	Fragmentert gårdsområde med svært mange automatisk fredede kulturminner	Stor
22 (Tjersland)	Gårdsmiljø med automatisk fredede gravminner	Middels
23 (Skoland og Møskedal)	Består av gårdene Skoland og Møskedal. Flere bygninger er bort eller endret i nyere tid	Middels
24 (Haugeland)	Spredt gårdsmiljø med flere eldre bygninger og gravminner	Stor
25 (Postveien som ridevei)	Postveien som ridevei fra 1653 til 1834, noe fragmentert.	Middels
26 (Åmland)	Fragmentert gårdsmiljø, bebyggelse fra 1800-tall	Noe
27 (Hægeland)	Gårdsmiljø med flere eldre bygninger fra 1700-tall	Middels
28 (Birkeland)	Gårdsmiljø med bygninger fra 1800-tallet	Noe
29 (Drangslund)	Gårdsmiljø med automatisk fredede gravminner og stor tidsdybde	Stor

30 (Tjomsland)	Gårdsmiljø som er noe fragmenter med bygninger fra 1800-tall	Noe
31 (Håland og Botna)	Flere gårdsbruk, noe fragmentert	Middels
32 (Tosneskjerranhelleren)	Heller	Middels
33 (Rørdal)	Lesbart gårdsmiljø med automatisk fredede kulturminner	Middels
34 (Postveien som ridevei)	Postveien som ridevei ble benyttet i periode 1653-1834	Middels
35 (Postveien som kjørevei)	Kjørevei fra 1834 som i dag delvis benyttes som fylkesvei gjennom Dragedalen	Noe
36 (Øvre/Nedre Lande og Vatland)	Gårdsmiljø med historie tilbake til 1600-tallet. Flere automatisk fredede lokaliteter fra jernalder	Stor
37 (Myrbacktuftene)	To tufter med ukjent funksjon	Ubetydelig
38 (Veifar og heller)	Veifar fra 1700-tallet som trolig har en eldre historie og en heller	Noe
39 (Teistedalsstranda)	Eldre strandvei tilknyttet gården Teistdal	Noe
40 (Hangelandsspeilen)	To mindre automatisk fredede lokaliteter fra steinalder	Middels
41 (Hangeland)	Gårdsmiljø som i dag er ruiner. Området har en viss lesbarhet	Noe
42 (Hestesprangdemningen)	Demning som trolig har vært benyttet med kraftstasjon	Noe
43 (Raustad)	Flere alderdommelige bygninger, automatisk fredede gravminner og en hulvei som trolig er fra middelalder	Stor

4 Vallemoen – Kvinesdal/Øye. Vurdering av påvirkning og konsekvens

I det følgende omtales delområder i utredningsområdet. Registrerte verdier for tema kulturmiljø går fram av verdikart, se figur 3-2 og figur 3-53. Inndeling i delområder er gjort etter metode i Miljødirektoratets veileder M-1941. Det er i alt 1 delområde med ubetydelig verdi, 20 delområder med noe verdi, 14 delområder med middels verdi og 10 delområder med stor verdi. Riving av eksisterende 110 kV ledning er del av tiltaket.

4.1 Delstrekning Vallemoen – Lyngdal

4.1.1 Alternativ 1.0

Delområde 1 – (Vallemoen)

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 1.0 følger eksisterende ledningstrasé i området. Eksisterende ledningstrasé skal rives og erstattes. Endringen i området blir ubetydelig siden alternativ 1.0 erstatter eksisterende ledninger. Delområdet består i dag av enkelte verneverdige bygninger innimellom nyere bebyggelse. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 2 – (Audna)

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativet har ubetydelig avvikende linjeføring fra dagens linjer som skal rives. Det blir luftspenn over elven som i dag og påvirkningen på delområdet er ubetydelig. Kulturminnene ligger under vann og blir ikke påvirket av alternativet. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 3 – (Roland)

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativet erstatter dagens ledninger og avviker minimalt. Avstanden fra delområdet til alternativ 1.0 på over 600 meter gir det visuelle inntrykket ubetydelig endring fra dagens situasjon. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 4 – (Geiskedal)

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Foreslått alternativ 1.0 kommer i nærheten av eksisterende ledninger som skal rives og endrer ikke den visuelle situasjonen. Ledningene ligger i et luftspenn over et traktformet dalføre. Det er mye vegetasjon som skjermer delområdet og ledningene er lite synlig. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 5 – (Solhellervegen)

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger krysser veien i nord. Foreslått alternativ 1.0 har en linjeføring noe mer mot sørvest, men forskjellen er ubetydelig. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 6 – (Banken)

Verdi: Noe

Påvirkning: Noe forringet

Konsekvens: Alternativ 1.0 er foreslått plassert omkring 40 meter mot nordøst, nærmere delområdet. I forhold til dagens situasjon vil alternativ 1.0 føre til at ledningstraseen går igjennom lokaliteten. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *noe forringet*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *noe miljøskade (-)*.

Delområde 7 – (Hulvei i retning mot Banken)

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 1.0 er trukket noe mot nord i forhold til dagens ledninger og representerer en svak forbedring, men fører ikke til noen endring fra dagens situasjon. Ryddebeltet under ledningene vil ikke påvirke delområdet. Kulturminnet er i dag synlig som en sti eller nedsenkning i skogbunnen (hulvei). Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 8 – (Høyland)

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 1.0 er over 280 meter i nordlig retning fra delområdet. På grunn av vegetasjon og topografi er det ingen visuell endring fra dagens situasjon. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 9 – (Bjelland)

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger skal rives og foreslått alternativ 1.0 trekkes noe i nordlig retning. Forskjellen fra dagens situasjon er ubetydelig. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 10 – (Ospehaugen)

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger rives og alternativ 1.0 følger i stor grad samme trasé. Vegetasjonen og topografien fører til at endringen er ubetydelig. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 11 – (Lene)

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens linjer rives og alternativ 1.0 er planlagt like over et gravminne som er fjernet ved utgraving på grunn av ny E39. Ledningene befinner seg i den nordlige delen av delområdet og påvirkningen på de viktige delene av delområdet er ubetydelig. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 12 – (Flaten)

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger rives og alternativ 1.0 trekkes 40 meter i bort fra den sentrale delen av delområdet i sørlig retning. Endringen utgjør hverken forbedring eller forverring av dagens situasjon.

Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 13 – (Lenesbakkan)

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Delområdet følger dagens ledninger fra gården Lene (delområde 12) og opp mot gården Oftedal (delområde 15). Den eldre veien følger strekningen på Mandalsveien. Dagens linjer rives og alternativ 1.0 trekkes nærmere delområdet. Den nordlige delen av delområdet vil bli påvirket av ny E39 og foreslått alternativ vil følge nord for ny E39. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 14 – (Oftedal)

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger går igjennom delområdet. Alternativ 1.0 trekkes nærmere mot dagens vei i sørlig retning. Området er et jordbruksområde, så det stort sett ikke nødvendig med hogst. Ny E39 kommer i området og alternativ 1.0 vil følge dette tiltaket i større grad enn dagens ledninger som går igjennom området. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 15 – (Kavelbro)

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger går i bakkant av delområdet omkring 200 meter nord for delområdet. Foreslått alternativ 1.0 er planlagt like i nærheten av eksisterende ledninger. Delområdet er et autentisk gårdsmiljø med stor verdi. Funn av kavelbro gir området en stor tidsdybde. Ny E39 er planlagt i området og den vil bryte opp miljøet. At alternativ 1.0 trekkes så vidt nærmere delområdet har en ubetydelig virkning på delområdet. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 18 – (Hulvei)

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Eksisterende ledninger som går nord for delområdet skal rives og alternativ 1.0 er foreslått anlagt like sør for dagens ledninger. Endringen er ubetydelig for delområdet sett fra dagens situasjon.

Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 20 – (Lyngdalvegen som rideveg)

Verdi: Middels

Påvirkning: Noe forringet

Konsekvens: Alternativ 1.0 er foreslått anlagt igjennom delområdet.. Alternativ 1.0 endrer på lesbarheten og opplevelsesverdien til kulturminnet. Tiltaket fører til mer ledninger i området og et ryddebelte Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *noe forringet*.

Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *noe miljøskade (-)*.

Delområde 21 – (Bringsjord)

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 1.0 avviker noe fra dagens ledninger som skal rives og trekkes mer i østlig retning. Endringen er ubetydelig for delområdet og endrer ikke lesbarheten eller interne sammenhenger. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 1.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*.

Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

4.1.2 Alternativ 1.1

Delområde 13 – Lenesbakkan

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Delområdet følger dagens ledninger fra gården Lene (delområde 12) og opp mot gården Oftedal (delområde 14). Den eldre veien følger strekningen på Mandalsveien. Dagens linjer rives og alternativ 1.1 trekkes nærmere kulturmiljøet. Ny E39 vil påvirke store deler av denne veistrekningen direkte. Påvirkning for alternativ 1.1 er ubetydelig. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 1.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 14 – Oftedal

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 1.1 vil ligge inntil fremtidig ny E39 på dennes nordlige side. Det automatisk fredede kulturminnet Loppeneset gravfelt (id 244291) er gravet ut og fjernet i den forbindelse. Alternativet fører ikke

til direkte inngrep og endrer ikke den visuelle sammenhengen i delområdet. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkning for alternativ 1.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 15 – Kavelbro

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 1.1 vil gå nord for kulturmiljøet i et luftspenn med avstand på omkring 100 meter fra bygningene. I forbindelse med fremtidig E39 er det blant annet planlagt en ny tilkomstvei som vil bryte opp kulturmiljøet betydelig sammen med resten av veianlegget. Alternativ 1.1 vil få en ubetydelig påvirkning da det kommer i bakkant og vil ikke bryte opp kulturmiljøet ytterligere eller hindre innsyn/utsyn fra viktige standpunkter. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkning for alternativ 1.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 16 – Gullsletta

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 1.1 går noe nærmere enn alternativ 1.0 og kommer derfor nærmere fremtidig E39 som vil komme mellom delområdet og forslaget til alternativ 1.1. Forståelsen og lesbarheten til kulturminnet er i dag svært lav og alternativ 1.1 vil ikke påvirke dette i nevneverdig grad. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkning for alternativ 1.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 17 – Heller

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 1.1 får nærføring til helleren, men ikke direkte konflikt med masteplasseringer. Ny E39 og Herdalskrysset vil komme like sør for helleren. Ny E39 vil påvirke opplevelsesverdien av delområdet vesentlig. Alternativ 1.1 er foreslått plassert like nord med et luftspenn og helleren blir ikke påvirket av rydbebeltet. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkning for alternativ 1.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 18 – Hulvei

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Delområdet ligger mellom to forhøyninger i terrenget i et skog og myrområde. Foreslått alternativ 1.1 er planlagt i sørlig retning fra delområdet og vil ikke bryte opp viktige sammenhenger. Kulturminnet er begrenset og trolig bare delvis bevart. Innsyn eller utsyn vil ikke bli påvirket. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkning for alternativ 1.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 19 – Høyland østre

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 1.1 er foreslått nord for delområdet, noe nærmere enn alternativ 1.0. Eksisterende ledninger rives og ny etableres nord for denne. Alternativet fører til at det blir noe mer omfattende ledninger i området siden ledningene splittes i to mellom den gjenværende eksisterende og alternativ 1.1. Alternativet vil ikke endre den interne sammenhengen mellom kulturminnet eller skape barrierer som gjør delområdet mindre lesbart. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkning for alternativ 1.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 20 – Lyngdalvegen som rideveg

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 1.1 foreslås sør for delområdet, noe nærmere enn eksisterende linjer. Topografien i området demper virkningen på delområdet. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkning for alternativ 1.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 21 – Bringsjord

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 1.1 går parallelt med alternativ 2.0 inn mot Lyngdal. Endringen fra eksisterende situasjon er ubetydelig og påvirker ikke delområdet. Det foreslåtte alternativet bryter ikke opp kulturmiljøet eller påvirker kulturminner direkte. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkning for alternativ 1.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

4.2 Delstrekning Lyngdal – Kvinesdal/Øye

4.2.1 Alternativ 2.0

Delområde 21 – Bringsjord

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 2.0 går parallelt med alternativ 1.1 i nordlig retning fra Lyngdal. Endringen fra dagens situasjon er ubetydelig. Kulturmiljøet blir ikke påvirket og alternativet gir en linjeføring som følger landskapet bedre enn dagens situasjon. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkning for alternativ 1.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 22 – Tjersland

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 2.0 følger eksisterende ledninger som foreslås rives. Forskjellen blir ubetydelig. Dagens ledninger er lite synlige fra delområdet på grunn av topografiske forhold. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 23 – Skoland og Møskedal

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 2.0 følger eksisterende ledninger som skal rives. På grunn av topografi og vegetasjon er ledningene i dag lite synlige fra delområdet. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 24 – Haugeland

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 2.0 følger dagens ledninger som skal rives. Alternativ 1.0 trekkes 40 meter nærmere delområdet. Endringen endrer ikke på lesbarheten eller interne sammenhenger i delområdet. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 25 – Postveien som ridevei

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Delområdet følger i stor grad dagens ledninger gjennom Dragedalen. Dagens ledninger skal rives og alternativ 2.0 legges i tilnærmet samme trase. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og

påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 26 – Åmland

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger rives og erstattes av alternativ 2.0. Alternativ 2.0 følger dagens ledninger i nordlig retning. Situasjonen for delområdet blir uendret fra dagens løsning. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 27 – Hægeland

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: I dag går dagens ledninger igjennom delområdet. Dagens ledninger skal rives og alternativ 2.0 planlegges i samme ledningstrase gjennom delområdet. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 28 – Birkeland

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 2.0 plasseres like nord for dagens ledninger som rives. Endring av plassering utgjør ingen endring for delområdet fra dagens situasjon. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 30 – Tjomsland

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger rives og erstattes med alternativ 2.0. Ledningene flyttes da fra å gå nord for delområdet til å gå sør for delområdet. Ledningene blir noe mindre synlig på grunn av topografiske og vegetasjonsmessige forhold. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 31 – Håland og Botna

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger går igjennom delområdet. Ved valg av alternativ 2.0 rives dagens ledninger og ledningene i alternativ 2.0 anlegges over 450 meter i sørvestlig retning fra delområdet. Det er andre, mindre ledninger i delområdet i dag, delområdet blir altså ikke fritt for master og ledninger, selv om alternativet medfører noe forbedring. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 33 – Rørdal

Verdi: Middels

Påvirkning: Noe forringet

Konsekvens: Dagens ledninger som skal rives er ikke synlige fra delområdet. Alternativ 2.0 vil i hovedsak følge utmarksområder og skog, men vil være synlig fra delområdet. Det er anlagt et mindre nettverk av veier i utmarksarealene som i dag forstyrrer lesbarheten til gravhaugen (id 30157) som ligger i utmarksarealet. De nye ledningene vil anlegges delvis i fjellsiden, sørvest for gårdstunet mot Austheia. Her vil de være synlige noe som reduserer lesbarheten til gårdsmiljøet noe. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *noe forringet*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *noe miljøskade for delområdet (-)*.

Delområde 34 – Postveien som ridevei

Verdi: Middels

Påvirkning: Noe forringet

Konsekvens: Dagens ledninger som skal rives ligger i retning av Hålandsvatnet og Busundvannet og er ikke synlige fra delområdet i dag. Alternativ 2.0 er planlagt fra gården Rørdal og igjennom Drivdalen. Den vil derfor i stor grad ikke være synlig fra delområdet. Postveien følger delvis dagens grusvei, på grunn av dette er lesbarheten lav. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *noe forringet*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *noe miljøskade (-)*.

Delområde 35 – Postveien som kjørevei

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger som skal rives er ikke synlige fra delområdet i dagens situasjon. Postveien som kjørevei følger delvis det som er dagens fylkesvei gjennom Dragedalen. Alternativ 2.0 vil ha et krysningpunkt ved Vatlandsvannet som i liten grad endrer opplevelsesverdien eller lesbarheten til kulturminnet. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 36 - Øvre/Nedre Lande og Vatland

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger som planlegges revet er ikke synlige fra delområdet i dag og påvirker heller ikke dette. Alternativ 2.0 er planlagt igjennom den nordlige delen av delområdet. Dette påvirker i liten grad de mest sentrale delene av delområdet som består av gårdsmiljø med automatisk fredede lokaliteter. Det går allerede en ledningstrasé gjennom området. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 37 – Myrbacktuftene

Verdi: Ubetydelig

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger som skal rives følger en annen trase. Det er ikke ledninger her i dag. Tuftene har anslått lav opplevelsesverdi og lite sammenheng med omgivelsene. Alternativ 2.0 er foreslått som luftspenn og berører et urørt område. Delområdet er vurdert til *ubetydelig verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *noe forringet*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 38 – Veifar og heller

Verdi: Noe

Påvirkning: Noe forringet

Konsekvens: Dagens ledninger som foreslås rives går ikke i nærheten av delområdet. Alternativ 2.0 er foreslått med en krysning av veifaret ved like nord for Hengefjell, sør for Åsevegen. Krysningen vil endre opplevelsesverdien og sammenhengen til veifaret. Hellingen blir ikke påvirket av foreslått løsning. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *noe forringet*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *noe miljøskade for delområdet (-)*.

Delområde 39 – Teistedalsstranda

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Det er i dag et ledningsspenn over Fedafjorden som går fra Sundsodden i nordlig retning mot Hangelandsspeilen. Ledningene er ikke en del av utredede alternativ. Det utredes en krysning for alternativ 2.0 fra Gullberget i retning mot Studeliodden. Dette er over 300 meter øst for dagens krysning. Delområdet påvirkes ikke av dette og de interne sammenhengene med sjøbuene og sti opprettholdes. Delområdet er

vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 40 – Hangelandsspeilen

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: To mindre steinalderlokaliteter (id 283915, 78335) ligger i Hangelandsspeilen. Det er mye moderne infrastruktur i området som ledninger og veinett. Lokalitetene har lav opplevelsesverdi og lesbarhet slik dagens situasjon. Et luftspenn vil ikke ha noen påvirkning på situasjonen. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 41 – Hangeland

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Det foreslås et luftspenn over 300 meter øst for dagens krysning. Kulturminnene i delområdet fremstår fragmentert og med liten intern sammenheng. Foreslått luftspenn for alternativ 2.0 endrer ikke interne sammenhenger eller opplevelsesverdien av kulturminnet. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 42 – Hestesprangdemningen

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Innføring til Kvinesdal/Øye foreslås over 350 meter vest for demningen. Det er mye infrastruktur i området, tilknyttet Kvinesdal transformatorstasjon. På grunn av vegetasjon og topografiske forhold vil ikke delområdet bli påvirket. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 43 – Raustad

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Gården Raustad (delområde 45) er plassert like nord for Kvinesdal/Øye transformatorstasjon. Det er svært mye infrastruktur i tilknytning til anlegget. Innføring for alternativ 2.0 er fra sørlig retning og dette vil ikke påvirke delområdet. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 2.0 på

delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

4.2.2 Alternativ 2.1

Delområde 29 – Drangsland

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 2.1 følger dagens ledninger som skal rives. Avviket fra dagens trase er ubetydelig, og påvirkningen på delområdet blir det samme som dagens situasjon. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 2.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 30 – Tjomsland

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 2.1 er planlagt i tilnærmet samme trasé som eksisterende. Det er mye vegetasjon i området og sammenhengen med Tjomsland er lite lesbar. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 2.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 31 – Håland og Botna

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ 2.1 er planlagt i tilnærmet samme trasé som dagens ledninger som skal rives. Endringen er ubetydelig, og påvirkning på delområdet er lik som dagens situasjon. Delområdet er vurdert til *stor verdi* og påvirkningen for alternativ 2.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 32 – Tosneskjerranhelleren

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Dagens ledninger rives og alternativ 2.1 er planlagt lenger sør og bort fra lokaliteten. Det ligger fortsatt ledninger i nærheten av delområdet. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ 2.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 38 – Veifar og heller

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: I motsetning til alternativ 2.0 som går igjennom delområdet vil alternativ 2.1 krysse Gusedalen ved gården Guse. Dette er nord for delområdet og fører ikke til en endring av lesbarhet eller sammenheng. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ 2.1 på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

4.2.3 Omlegging av 110 kV fra Lista vindpark (Alternativ A)

Delområde 39 – (Teistedalsstranda)

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Alternativ A parallellføres med alternativ 2.0 som er planlagt øst for dagens fjordkryssing. Fjordkrysningen påvirker ikke delområdet eller splitter opp de interne sammenhengene i kulturmiljøet. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ A på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 40 – (Hangelandsspeilen)

Verdi: Middels

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Parallellføringen med alternativ 2.0 fører til noe mer ledninger i området. Kryssingen av fjorden krever store luftspenn og ledningene vil derfor ikke bryte opp delområdet. Delområdet er vurdert til *middels verdi* og påvirkningen for alternativ A på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 41 – (Hangeland)

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Fjordkryssingen av alternativ A fører ikke til en barrierefunksjon for delområdet selv om det øker antall ledninger i området. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ A på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 42 – (Hestesprangdemningen)

Verdi: Noe

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Innføring til Kvinesdal parallellføres med alternativ 2.0. Avstanden til demningen er over 350 meter og innføringen vil dermed ikke bryte opp kulturminnet eller skape en barrierefunksjon som endrer sammenhengen med Hestesprangvannet. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ A på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

Delområde 43 – (Raustad)

Verdi: Stor

Påvirkning: Ubetydelig endring

Konsekvens: Innføringen til Kvinesdal kommer inn sør for delområdet. Det er flere eksisterende ledninger som går i en nordøstlig retning mot delområdet. En innføring i sør vil ikke påvirke delområdet fra denne retningen og vil ikke påvirke sammenhengene i kulturmiljøet. Delområdet er vurdert til *noe verdi* og påvirkningen for alternativ A på delområdet vurderes til *ubetydelig endring*. Konsekvensgrad for delområdet vurderes til *ubetydelig miljøskade (0)*.

5 Konsekvenser i anleggsperioden

I henhold til transportplan er det tiltenkt å benytte eksisterende anleggsveier, traktorveier og andre veier til terrengadkomst. Dersom det ikke er mulig benyttes helikopter til tungtransport og frakt. Det planlegges ikke å bygge nye veier, men det kan gjøres tiltak som skal tilbakeføres. Dersom nødvendig vil riggarealer opparbeides på en måte slik at disse kan tilbakeføres etter endt anleggsperiode. I hovedsak benyttes allerede opparbeidede arealer til dette formålet.

- Det er tenkt å benytte seg av Solhellervegen (kap. 3.2.5) som tilkomst, her må det tilstrebes å ikke skade veien som i dag er en gresskledd turvei. Solhellervegen (id 236745) er ikke fredet.
- Eksisterende skogsvei forbi Bjelland (id 250066, 250067), innerst i Osestadvatnet, er tenkt benyttet til transport. Her må det tas hensyn til kulturmiljøet i området som består av eldre broer, kverner og gårdsmiljø. Kulturminnene er ikke fredet.
- Ved Lyngdal/Bringsjord er det tenkt å benytte Bringsjordveien som tilkomst. Veien går forbi gravhaug (id 80647). Tilkomstveien er ikke i konflikt med lokaliteten eller sikringssone dersom en benytter eksisterende vei.
- Det er planlagt tilkomst forbi et gravminne (id 61564) som er i konflikt med sikringssone. Slik tilkomsten er planlagt må det søkes dispensasjon fra kulturminnelovens §8.1. Veitilkomsten er i konflikt med lokalitetens sikringssone.
- Ved Tjersland er det planlagt utredning via eksisterende traktorvei. Det bør vurderes inngjerding/merking av gravhaug (id 32834) i samarbeid med regional kulturminnemyndighet.
- I nærheten av Lille Hægeland planlegges det å legge tilkomstvei delvis i konflikt med en automatisk fredet hulvei (id 132677). Her må det søkes dispensasjon fra kulturminnelovens §8.1.
- Ved Lia er det planlagt tilkomst over automatisk fredet hulvei (id 177131, 177132). Her må det søkes dispensasjon fra kulturminnelovens §8.1.
- Nord for Drivdalen er det planlagt tilkomst like nord for automatisk fredet hulvei (id 132797), her bør den automatisk fredede veien merkes/gjerdes inn for å hindre konflikt.
- Ved Lande er det planlagt tilkomst like ved en gravhaug (id 69868) som bør vurderes å merke/gjerde inn.

Det er i utredningen ikke identifisert direkte konflikt mellom tiltaket og automatisk fredede kulturminner. Ved slike konflikter, vil den mest gunstige løsningen som regel være å gjøre mindre justeringer/flytting av mastepunkter eller justering av trasé. Eventuelt må det søkes dispensasjon fra kulturminnelovens §8.1 før tiltaket finner sted. Disse vurderingene er opp til regional kulturminnemyndighet (Agder fylkeskommune) og Kulturhistorisk Museum (Oslo).

I en eventuell dispensasjon kan det stilles vilkår om ytterligere undersøkelser av berørt kulturminne. Eventuell utgraving bekostes av tiltakshaver i henhold til §10 i kulturminneloven. Søknad om dispensasjon for midlertidige inngrep og tiltak bør unngås, dersom det oppstår slike tilfeller bør det løses ved justering av tiltaket.

Tiltakshavers meldeplikt i kulturminnelovens §8.2 sier at dersom det viser seg under arbeidets gang at arbeidet kan virke inn på et automatisk fredet kulturminne som nevnt i §3 første ledd, skal melding sendes med det samme og arbeidet straks stanses i den utstrekning at det kan berøre kulturminnet. Denne bestemmelsen (§8.2) gjelder dersom det er satt i gang et lovlig arbeid eller tiltak som ikke er søknadspliktig og det dukker opp et automatisk fredet (eller mistanke om) kulturminne som man ikke hadde forutsetning for å vite om. Dette forutsetter at kulturminnemyndighetene (Agder fylkeskommune) har kunnet gi uttaler til tiltaket/planen. På bakgrunn av potensialet i området er det krevd arkeologiske registreringer etter

kulturminnelovens §9 i tiltaksområdet som vil gjennomføres når det er gitt konsesjon. Det er opprettet kontakt med relevante kulturminnemyndigheter angående gjennomførelsen av arkeologiske registreringer.

6 Skadeforebyggende tiltak

Konsekvensene i denne rapporten er vurdert ut fra forutsetning av at man unngår direkte fysisk skade på automatisk fredede kulturminner og andre kjente kulturminner. I utgangspunktet er det ingen alternativ som legger opp til direkte konflikt med allerede kjente kulturminner. Det viktigste skadeforebyggende tiltaket er å ha kontakt med regional kulturminnemyndighet (Agder Fylkeskommune). Det vil bli gjennomført arkeologiske registreringer (§9 i kulturminneloven) for ledningstrase som blir konsesjonssøkt. Nødvendige avklaringer i forhold til kulturminner, eventuelle dispensasjonssøknader og anleggsfase vil bli gjort og fulgt opp videre i arbeid med MTA-plan (se kap. 5). Kulturminner som ligger i nærheten av veiarealer, riggarealer eller andre transportruter bør merkes med synlig merketape eller gjerde. Dette er spesielt viktig for kulturminner som ikke er synlig over bakkenivå.

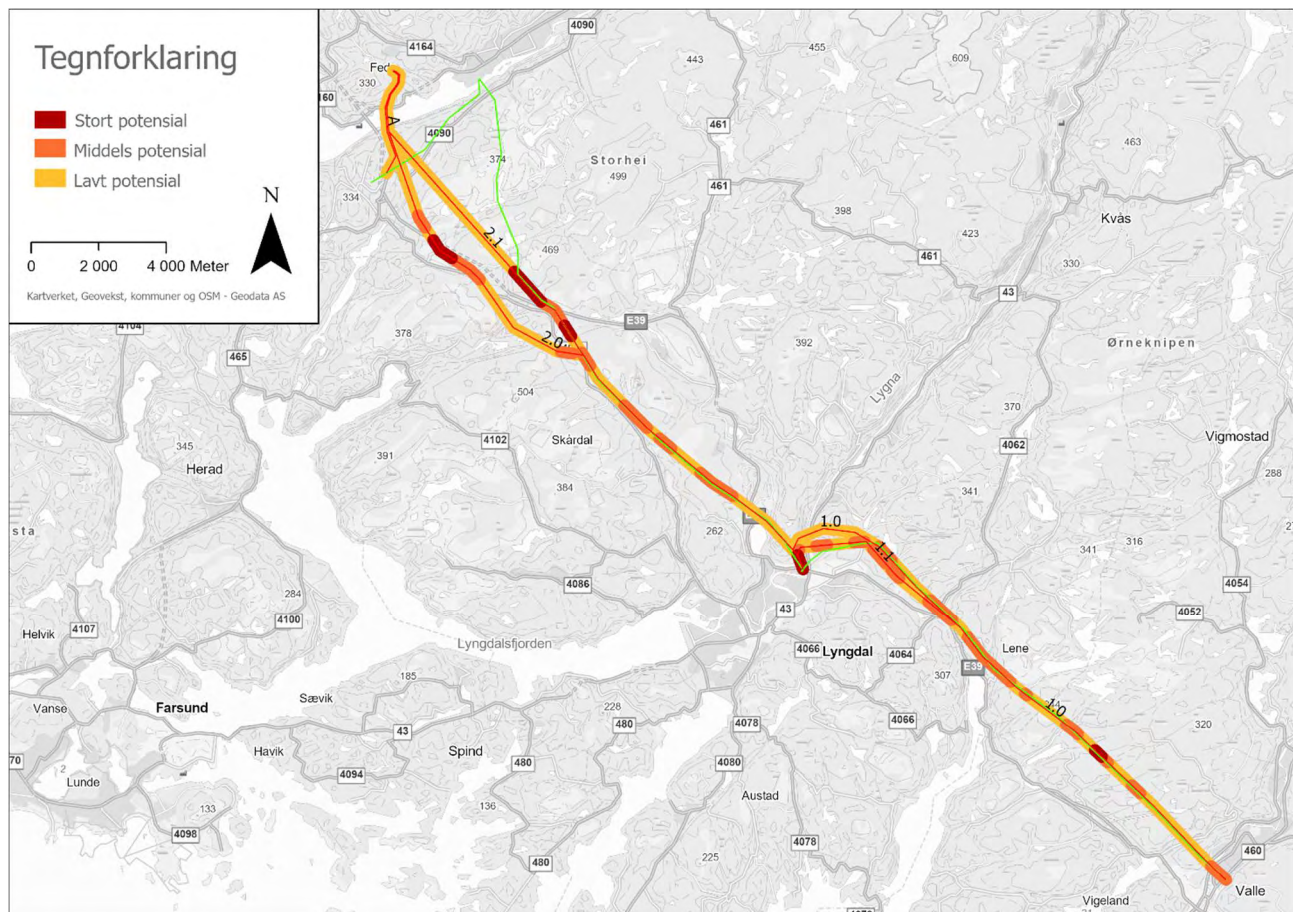
6.1.1 Driftsperioden

I driftsperioden er det lite sannsynlig med konflikter. Ved vedlikehold bør tilkomstveier, eventuelt helikopter benyttes. Mannskap som jobber med vedlikehold, bør også få informasjon om hvor kjente kulturminner befinner seg for å unngå konflikt med disse. Særlig gjelder dette kulturminner som ikke er synlig over markoverflaten.

7 Potensialvurdering

Konsekvensutredningen skal også inneholde en vurdering av potensial for funn av hittil ukjente automatisk fredede kulturminner. Siden konsekvensutredningen baserer seg på allerede kjent kunnskap regnes ikke potensialvurderingen med i denne, ettersom en potensialvurdering ikke er sikker kunnskap, men estimerer som vil basere seg på kjent informasjon, topografi, terreng, faglig skjønn og arkeologisk erfaring.

Det understrekes at denne potensialvurderingen er uavhengig av Agder fylkeskommunes vurdering, og eventuelle krav fra dem om arkeologisk registrering er basert på eget skjønn (§9 undersøkelsesplikten). Det er et generelt potensial for funn av synlige kulturminner på heiene mellom dalførene. Der traseen går mot dyrket mark, gamle gårder og gravhauger er det stort potensial for automatisk fredede kulturminner. Det er opprettet kontakt med fylkeskommunen og avklaringer rundt arkeologiske registreringer blir gjennomført når tiltaket er omsøkt og konsesjon er gitt.

Figur 7-1 Potensialvurdering. Det understrekes at denne ikke har noen innvirkning på Fylkeskommunens vurderinger. Norconsult.

8 Vurdering av kunnskapsgrunnlaget, usikkerhet og klimatilpasning

8.1 Vurdering av kunnskapsgrunnlaget

Eksisterende kunnskap om utredningsområdet er primært hentet fra kulturminnedatabasen Askeladden, som er Riksantikvarens kulturminnedatabase [1]. Askeladden gir en oversikt over kulturminner som er automatisk fredet (eldre enn 1537), kulturminner under vann, men også nyere tids kulturminner som er omfattet av ulik vernestatus, kulturminner som ikke er fredet, samt lokaliteter som er fjernet eller har uavklart vernestatus. Askeladden inneholder også en del opplysninger fra SEFRAK registeret.

SEFRAK-registeret (SEkretariat For Registrering Av faste Kulturminner) innebærer ikke en formell vernestatus for objektene, men gir et signal om at kulturhistoriske verdier finnes i området (dvs. bygninger oppført før 1900/1940), og at det i sammenhengen mellom bygninger og landskap finnes kulturhistoriske betydninger som kan være relevant for konsekvensutredningen. SEFRAK-registeret er ikke komplett.

Det er gjennomført flere ulike arkeologiske registreringer innenfor utredningsområdet. Rapporter fra disse er tilgjengelig på fylkeskonservatoren i Agder sine nettsider [2] [3]. Oppdateringer fra disse registreringene skal også føres inn i Askeladden.

Det foreligger en del lokalhistorisk litteratur som har vært viktig for utredningen, særlig gårdshistorien. Bygdebøkene for Sør-Audnedal [4] [5], Lyngdal bind 1-3 [6] [7] [8] og Feda – gårds og slektshistorie [9] har vært sentrale. Oluf Ryghs Norske Gaardnavne er fortsatt gjeldende for å nøste opp i gårdshistorie og særlig gårdsnavn [10]. Bøkene Lyngdal fra istid til nåtid [11] og Den eldste bosetning i Vest-Agder [12] er benyttet for å belyse den eldre historien og supplere.

Lyngdal kommune [13], Kvinesdal kommune [14] og Lindesnes kommune [15] har alle kulturminneplaner som er benyttet i utredningen.

Utredningsområdet ble befart 27 og 28 oktober 2021.

8.2 Vurdering av usikkerhet i datagrunnlaget

Usikkerheten i datagrunnlaget er i stor grad knyttet til at det baserer seg på allerede eksisterende kunnskap. Det er opprettet kontakt med Agder fylkeskommune og det er nødvendig å gjennomføre arkeologiske registreringer i tiltaksområdet når det foreligger en godkjent konsesjonssøknad. Kunnskapsgrunnlaget for å vurdere påvirkning i konsekvensutredningen er vurdert til å være tilfredsstillende

8.3 Vurdering av behovet for innhenting av ny kunnskap/feltarbeid

Det vil være nødvendig med en registrering (§9 i kulturminneloven) når endelig trase er meldt [23].

9 Samlet konsekvens

9.1 Ny 132 kV Vallemoen – Lyngdal – Kvinesdal

Tabell 9-1. Sammenstilling av konsekvenser og rangering av alternativer

Delstrekning Vallemoen - Lyngdal		
	Alt. 1.0	Alt. 1.0 + 1.1
Delområde 1	0	0
Delområde 2	0	0
Delområde 3	0	0
Delområde 4	0	0
Delområde 5	0	0
Delområde 6	-	-
Delområde 7	0	0
Delområde 8	0	0
Delområde 9	0	0
Delområde 10	0	0
Delområde 11	0	0
Delområde 12	0	0
Delområde 13	0	0
Delområde 14	0	0
Delområde 15	0	0
Delområde 16		0
Delområde 17		0
Delområde 18	0	0
Delområde 19		0
Delområde 20	-	0
Delområde 21	0	0
Avveininger	Det er enkelte konflikter med delområder. Påvirkning på delområdene er av visuell art.	Konflikt med delområde 6 som følge av nærføring
Samlet konsekvensgrad	Noe negativ konsekvens	Noe negativ konsekvens
Rangering	2	1
Begrunnelse for rangering	Enkelte konflikter av visuell art. Påvirker et delområde med middels verdi (20) og et med noe verdi (6).	Påvirker et delområde med noe verdi.

Delstrekning Lyngdal – Kvinesdal/Øye		
	Alt. 2.0	Alt. 2.0 + 2.1
Delområde 21	0	0
Delområde 22	0	0
Delområde 23	0	0

Delområde 24	0	0
Delområde 25	0	0
Delområde 26	0	0
Delområde 27	0	0
Delområde 28	0	0
Delområde 29	0	0
Delområde 30	0	0
Delområde 31	0	0
Delområde 32		0
Delområde 33	-	
Delområde 34	-	
Delområde 35	0	
Delområde 36	0	
Delområde 37	0	
Delområde 38	-	0
Delområde 39	0	
Delområde 40	0	
Delområde 41	0	
Delområde 42	0	
Delområde 43	0	
Avveininger	Påvirker tre delområder visuelt	Påvirker ingen delområder da alternativet i større grad følger eksisterende ledninger
Samlet konsekvensgrad	Noe negativ konsekvens	Ubetydelig konsekvens
Rangering	2	1
Begrunnelse for rangering	Har en visuell forringelse på tre delområder.	Har ingen påvirkning på delområder.

Delstrekning Lyngdal – Kvinesdal (Omlegging Lista-Vindpark – Øye/Kvinesdal)	
	Alt. A
Delområde 39	0
Delområde 40	0
Delområde 41	0
Delområde 42	0
Delområde 43	0
Avveininger	Ingen påvirkning
Samlet konsekvensgrad	Ubetydelig konsekvens
Rangering	1
Begrunnelse for rangering	Ingen påvirkning på delområder

10 Referanser

- [1] Riksantikvaren, «Kulturminnedatabasen Askeladden,» [Internett]. Available: <https://askeladden.ra.no/>.
- [2] Vest-Agder Fylkeskommune, «Roland, gnr 59 bnr 1 Lindesnes kommune, arkeologisk feltrapport,» 2017.
- [3] Vest-Agder fylkeskommune, «Delrapport for: Mandal, Lindesnes og Lyngdal kommuner E39, Del 1 og Del 2, utvidede deler. Arkeologisk feltrapport,» 2019.
- [4] N. P. Vigeland, Sør-Audnedal bygdebok 1 - Bygd og bygdeliv, 1970.
- [5] N. P. Vigeland, Sør-Audnedal bygdebok 2 - Gard og ætt, 1970.
- [6] O. Lian, Lyngdal 1: Vestre del - Gard og folk, 1981.
- [7] O. Lian, Lyngdal 2: Midtre del - Gard og folk, 1984.
- [8] O. Lian, Lyngdal 3: Østre del - Gard og folk, 1986.
- [9] Å. Årli, Feda - Gards- og slektshistorie, 1980.
- [10] O. Rygh, «Norske gaardnavne (digitalisert av UiO),» [Internett]. Available: https://www.dokpro.uio.no/rygh_ng/rygh_felt.html.
- [11] S. Eikeland, Lyngdal fra istid til nåtid, 1981.
- [12] O. J. Møllerop, «Den eldste bosetning i Vest-Agder,» i *Vest-Agder fylke - Heimbygdkunnskap*, 1955, pp. 132-170.
- [13] Lyngdal kommune, «Kulturminneplan for Lyngdal kommune 2019-2025,» 2019.
- [14] Kvinesdal kommune, «Kulturminneplan for Kvinesdal 2021-2025,» 2021.
- [15] Lindesnes kommune, «Kommunedelplan for kulturminner 2018-2028,» 2018.
- [16] Lindesnes kommune, «Kommuneplanens arealdel 2019-2030,» 2019.
- [17] Lokalhistoriewiki, «Solhellaren - Solhellervegen,» [Internett]. Available: https://lokalhistoriewiki.no/index.php?title=Solhellaren&mobileaction=toggle_view_desktop.
- [18] T. N. Hageland, Gamle veger i Vest-Agder, 2000.
- [19] «NiN-Kart (artsdatabanken.no),» [Internett]. Available: <https://nin.artsdatabanken.no/>.
- [20] B. Solberg, Jernalderen i Norge - Ca. 500 f.Kr.-1030 e.Kr., 2000.
- [21] L. Hedeager og E. Østmo, Norsk arkeologisk leksikon, 2005.

[22] Ø. J. Kock, Bronse og makt - bronsealderen i Norge, 2000.